

رَاحَةُ الْمُؤْمِنِينَ

مخدوم محمد ہاشم نٹوی

ڈاکٹر عبد الرسول قادری

سنڌي لئنگئيج اٿارٽي، حيدرآباد

www.maktaba.org

راحة المؤمنین

مصنف

مخدوم محمد هاشم نٹوي

موجوده صورتخطي

ڊاڪٽر عبدالرسول قادري

سنڌي لئنگئيج اٿارٽي

حيدرآباد، سنڌ.

2009ع

www.maktabah.org

سنڌي لئنگئيج اٿارٽيءَ جو ڪتاب نمبر (135)

سڀ حق ۽ واسطا محفوظ

راحة المؤمنین

مصنف:

مخدوم محمد هاشم ٿاڻي

موجوده صورتخطي:

ڊاڪٽر عبدالرسول قادري

چاپو:

پهريون، جون 2009ع

تعداد:

500

قيمت:

120/= روپيا

Catalogue Reference

Makhdoom Muhammad Hashim Thattavi
Dr. Abdul Rasool Qadri
Rahat ul Muamneen
Sindhi Language
Sindhi Language Authority
ISBN 978-969-9098-30-7

Rahat ul Muamneen

By:	Makhdoom Muhammad Hashim Thattavi
In present form:	Dr. Abdul Rasool Qadri
Edition:	First, June, 2009
Quantity:	500
Price:	Rs. 120/=
Composed by:	Asadullah Bhutto.
Title:	M. Ramzan Turk
Printed by:	Areeba Publications Karachi.
Published by:	Taj Joyo, Secretary, Sindhi Language Authority Hyderabad, National Highway, Hyderabad, Sindh, 71000, Pakistan.
Tel:	022-9240050-53
Fax:	022-9240051
E-mail:	sindhila@yahoo.com
Website:	www.sindhila.org

هيءَ ڪتاب، تاج جويي، سيڪريٽري سنڌي لئنگئيج اٿارٽي، حيدرآباد، اداري جي آفيس، نيشنل هاءِ وي، حيدرآباد، سنڌ مان ڇپائي پڌرو ڪيو.

ناشر نوٽ

سنڌي ٻوليءَ جي ڪيتري اڳاڻي شاعري تعليمي مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ ڪيل آهي. انهيءَ ۾ مذهبي تعليم ڏيڻ خاطر مختلف موضوع شامل آهن. اهڙي شاعريءَ کي موضوعاتي نالو ڏيڻ کان سواءِ ان جي جوڙيندڙ عالمن جي نالن پويان ”سنڌيون“ پڻ سڏيو ويو آهي. جيئن نماز جي مسئلن بابت لکيل ”مقدمة الصلوة“ کي ابوالحسن جي سنڌي“ پڻ سڏيو ٿي ويو. ان کان سواءِ ”مخدوم ضياءُ الدين جي سنڌي“ به هڪ اهم ڪتاب هو. سنڌي لئنگئيج اٿارٽيءَ پاران اوائلي سنڌي ڪتابن کي محفوظ ڪرڻ جي خيال کان اهي ٻئي ڪتاب اڳ ۾ ڇپيل آهن. مخدوم ضياءُ الدين جو هڪ لائق شاگرد ۽ پنهنجي وقت جو وڏو عالم مخدوم محمد هاشم ٺٽوي هو، جنهن پڻ پنهنجن شاگردن لاءِ ڪيترائي ڪتاب مختلف ديني مسئلن بابت جوڙيا، جن ۾ عربي، فارسي ۽ سنڌي ڪتاب شامل آهن. هي ڪتاب ”راحة المومنين“ انهن مان هڪ آهي.

اٿارٽيءَ پاران هن قسم جي رٿا جو هڪڙو مقصد اهو آهي ته سنڌ جو هي جهونو سرمايو محفوظ ٿئي پر ٻيو اهم مقصد ان دور جي سنڌيءَ جو اصل نمونو پيش ڪرڻ به آهي جنهن ۾ ٻولي ۽ لکت ٻئي شامل آهن. ان سان ٻوليءَ توڙي ان جي صورتخطيءَ جي اوسر ۽ ارتقاء جو اندازو لڳائي سگهجي ٿو. ان مقصد لاءِ هن ڪتاب کي جديد صورتخطيءَ ۾ آڻڻ سان گڏ قديم صورتخطيءَ جو فوٽو به شامل ڪيو ويو آهي. اميد ته انهيءَ ڪيتر تحقيق ڪندڙن کي هن مان گهڻي رهنمائي ٿيندي.

ڊاڪٽر فهميده حسين

پيش لفظ

سنڌ ۾ ننگر نئي جي مخدومن سڳورن ”بارن لاءِ مادري ٻوليءَ ذريعي تعليم ڏيڻ“ جو اصول قائم ڪري، منظوم سنڌيءَ ۾ ديني ادب جا بنيادي ڪتاب لکيا، جيڪي ان وقت مدرسن ۾ فارسي ۽ عربيءَ جي اعليٰ تعليم کان اڳ ۾ بنيادي طور پڙهايا ويندا هئا. سنڌي ادب جي ”سونهري دور“ جي حوالي سان ڪلهوڙن جي زماني ۾ مخدوم محمد هاشم نٿويءَ ان سلسلي کي گهڻو وڌايو ۽ منظوم سنڌيءَ ۾ ويهارو ڪتاب لکيا، جن مان تفسير هاشمي، زاد الفقير، بناء الاسلام، قوت العاشقين ۽ راحة المؤمنين سنڌي گهڻا مشهور آهن. انهن جهونن ڪتابن ۾ سنڌي ٻوليءَ جو وڏو ذخيرو سمائل آهي.

سردست مخدوم محمد هاشم نٿويءَ جي منظوم سنڌي ڪتاب ”راحة المؤمنين“ (1130 هجري/ 1718ع) کي جديد سليس صورت ۾ آندو ويو آهي. جيتوڻيڪ هن ڪتاب ۾ ديني سلسلي ۾ ذبح ۽ شڪار جي حلال ۽ حرام هجڻ بابت مسئلا بيان ٿيل آهن، پر هن ڪتاب ۾ ان وقت هلندڙ نج سنڌي لغت ۽ لفظن جو وڏو ذخيرو موجود آهي.

عربي فارسي اوکي گهڻي، مٿي ابوجهن،
سنڌي ڪيم سولي، ڪڍي ڪارڻ تن،
ته مان نفعو عام ٿئي، ڪارڻ مؤمن،
گهڻو سڪڻ سولو ٿئي، ڪارڻ نو آموزن.

(مخدوم نٿوي)

اميد ته سليس سنڌيءَ ۾ آندل ڪتاب ”راحة المؤمنين“ جي اشاعت سان سنڌي ديني ادب ۾ واڌارو ٿيندو، ان ڪري ”مقدمي“ ۾ مواد بابت وچور، قديم سنڌي لفظن جي صورتخطي ۽ پڙهڻي ۽ جهونن سنڌي لفظن جي معنيٰ جا جهجها مثال به ڏنا ويا آهن، ته جيئن مخدوم نٿويءَ جي هن اڳاٽي ڪتاب ”راحة المؤمنين“ کي سمجهڻ ۾ آساني ٿئي ۽ سنڌي ٻوليءَ جي قديم ۽ جديد خزاني ۾ پڻ اضافو ٿئي.

تڏهن سنڌي ڪيم سهڪي، ڪڍي عربي،
ته پڙهيس مؤمن سڀ ڪو، سڪي مسئلا.

(مخدوم نٿوي)

عبدالرسول قادري

ڌڙي مگسي، سڪرنڊ

19 اپريل 2009ع

سڪرنڊ- نوابشاهه

مقدمو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الصلوة والسلام عليك يا رحمة للعالمين

ساراهجي سچو ڏٺي، جو رازق ۽ رحمان،
جو سباجهو سپين پرين، صاحب ۽ سبحان.

....

شال رسن راتو ڏينهن ۾، مٿي محمد ڄام،
جنهن اپاريو اسلام کي، قائم سيئي قيام.

(مخدوم محمد هاشم ٺٽوي)

جيتوڻيڪ موجوده وقت ۾ جديد سائنس ۽ ٽيڪنالاجيءَ جي دور ۾، تعليمي ماهرن تحقيق سان ثابت ڪيو آهي ته: ”مادري ٻوليءَ ذريعي تعليم ٻار جو بنيادي حق آهي.“ سنڌ جي تعليمي تاريخ شاهد آهي ته، 11 ۽ 12 صدي هجري / 17 ۽ 18 صدي عيسويءَ ۾ سنڌ جي گهڻگهرن عالمن، استادن فارسيءَ ۽ عربيءَ جي جاءِ تي مادري زبان سنڌي ٻوليءَ ذريعي بنيادي تعليم جي شروعات ڪئي. ان اصول جي اهميت اڄ تائين مڃيل پئي رهي آهي.

ان ڏس ۾ سنڌي ٻوليءَ جا 39 اوائلي منظوميا، 11 صدي هجري / 17 صدي عيسوي يا ان کان به اڳ جا لکيل دستياب ٿيا آهن، جيڪي کاتب عزت پٽ سليمان 1067 - 1069 هجري مطابق 1657 ع- 1659 ع وارن سالن ۾ اُتاري جمع ڪيا.

سنڌي ٻوليءَ جي هن آڳاٽي ذخيري کان پوءِ ميين ابوالحسن ٺٽويءَ نماز جي مسئلن بابت ”مقدمة الصلوة“ منظوم سنڌي، 11 صدي هجري / 17 صدي عيسويءَ جي آخر يا 12 صدي هجري / 18 صدي عيسويءَ جي ابتدا ۾ هڪ ڪتاب لکيو، جيڪو مدرسن ۾ طالب علمن کي مادري ٻوليءَ جي سلسلي ۾ درسي ڪتاب طور پڙهايو ويڃڻ لڳو.

ٺٽي جي مشهور عالم مخدوم ضياءُ الدين انهيءَ طرز تي نماز جي وڌيڪ مسئلن بابت منظوم سنڌيءَ ۾ به ڪتاب جوڙيو، جيڪو ”مخدوم ضياءُ الدين جي سنڌيءَ“ جي نالي مشهور ٿيو.

سنڌي ٻوليءَ جي هن سلسلي کي وڌائيندي، ٺٽي جي مشهور عالم، قاضي، مصنف ۽ استاد مخدوم محمد هاشم ٺٽويءَ ”مقدمة الصلوة“ جي فارسي، سنڌي اصلاح سان گڏ مختلف موضوعن تي خاص سنڌي ٻوليءَ ۾ منظوم ويهه ڪتاب لکيا، جيڪو ان ڪلهوڙا دور ۾ سنڌي ٻوليءَ جي خدمت ۽ ديني ادب جي حوالي سان شاهڪار ڪارنامو آهي. مخدوم ٺٽويءَ جي انهن منظوم سنڌي ڪتابن جي الف- ب وار لسٽ هيءَ آهي: آداب النڪاح، اصلاح مقدمة

الصلوة، بناء الاسلام، تحفة التائبين، تفسير هاشمي، سايه نامه، دعائن بابت رسالو، راحة المؤمنين، رساله سراجيه، رساله افضل كيفيات الصلوة، رساله في موعظة ما يتعلق باحوال القبر و ما بعده، زاد الفقير، سندي مسائل ذبح شكار، صلوة سڳوري بابت رسالو، عقائد الاسلام، فرائض الاسلام، قوت العاشقين، مختصر ترجمو دعائين، مدح سنڌ ۽ نصيحت نامو.⁽¹⁾

جيتوڻيڪ مخدوم محمد هاشم ٺٽويءَ فارسي ۽ عربيءَ ۾ تحريرون ۽ ڪتاب نظم، نثر ۾ ٿن سَوَن کان وڌيڪ لکيا، پر خاص نج سنڌيءَ ۾ ويهه ڪتاب لکي، ديني ادب سان گڏ سنڌي ٻوليءَ کي مالا مال ڪيو. ان وقت عالمن استادن جو اهوئي نظريو هو ته، جيتوڻيڪ فارسي ۽ عربي علمي ٻوليون آهن، انهن ۾ هر فن جو وڏو ذخيرو لکيل موجود آهي، پر:

”عربي فارسي اوکي گهڻي، مٿي ابوجهن،
سنڌي ڪيم سولي، ڪڍي ڪارڻ تن،
ته مان نفعو عام ٿئي، ڪارڻ مؤمنن،
گهڻو سکڻ سولو ٿئي، ڪارڻ نو آموزن.“

(مخدوم محمد هاشم ٺٽوي)

هن مان ظاهر آهي ته سنڌي ٻوليءَ جي شاندار عمارت جي پيڙه جو پٿر يا ابتدائي سرون ڪاتب، عزت پٽ سليمان جي 39 منظومين، ميين ابوالحسن ٺٽويءَ ۽ مخدوم ضياءُ الدين ٺٽويءَ رکيون، پر مخدوم محمد هاشم ٺٽويءَ، سنڌي ٻوليءَ جي آڳاٽيءَ تعمير ۾ ڪامون، ڪايا، پيجر ۽ پٽيون وجهي ڇت جوڙي، سينگاري سنواري شاندار عمارت مڪمل ڪئي.

اهڙيءَ طرح سنڌي ٻوليءَ جي تعمير ۽ ترقيءَ ۾ وقت بوقت سنڌ جي عالمن استادن پرخلوص علمي ۽ قلمي ڪوششون پئي ڪيون آهن ۽ اهو سلسلو اڃا تائين هليو ٿو اچي. هينئر سنڌي ٻوليءَ جو بلند بالا تناور وڻ اونهين پاڙن، ٿڙ، ڌارن، تارين، شاخن گوشن، گلن ڦلن ۽ ميون سان ماڻهار ٿيو بيٺو آهي.

راحة المؤمنين: مخدوم محمد هاشم ٺٽويءَ پنهنجي وقت ۾ اڪثر ضروري مسئلن ۽ پڇيل سوالن بابت ڪتاب ۽ رسالا لکيا ۽ وقت سر انهن ضرورتن تي ڌيان ڏئي قلم کنيو. جيتوڻيڪ سنڌ جا اڪثر ماڻهو زراعت پيشه آهن، پر ذبح ۽ شڪار جي حوالي سان سنڌ ۾ شڪاري جانورن ۽ پکين جي گهڻائي هئي. درياھ جي گهڻي پاڻيءَ ۽ ڍنڍن ڍورن جي ڪري مڇي به جام هئي.

هيءُ ڪتاب سنڌي نظم ۾ ”ذبح ۽ شڪار“ جي مسئلن بابت لکيل آهي. جانور کي حلال ۽ ذبح ڪرڻ ۽ شڪار ڪرڻ جي باري ۾ ڪوبه اهم ۽ ضروري مسئلو ڪونهي، جيڪو

(1) ڊاڪٽر اله رکيو پٽ: ”سنڌ ۾ چاپخاني کان اڳ سنڌي قلمي ڪتابن جو مختصر جائزو“ (مقالو) ته ماهي ”مهراڻ“ سنڌي ادبي بورڊ ڄام شورو، جولاءِ سيپٽمبر 2008ع، صفحو 33-41.

هن ڪتاب ۾ آيل نه هجي. مخدوم ٺٽويءَ هن ڪتاب ۾ ذبح شڪار، حلال ۽ حرام جانورن، پکين ۽ مڇيءَ بابت اهڙي وضاحت لکي آهي، ته جيئن اهل سنت ٻهراڙيءَ جي رهاڪن، جهنگ جهر جي باشندن، توڙي درياھ، ڍنڍن ڍورن جي آسپاس رهندڙ ماڻهن کي ذبح شڪار ۽ حلال حرام بابت پوري ڄاڻ ملي ۽ سنڌي ٻوليءَ ۾ مسئلا سمجهي ۽ عمل ڪري سگهن.

راقم جي لائبريريءَ ۾ ”راحة المؤمنين“ جا مختلف قلمي عڪسي ۽ ڇپيل پنج ڇاپا موجود آهن:

1. سال 1312 هجري / 95-1894 ع جو ڇاپو، جيڪو مولوي محمد عثمان پراڻي سنڌي ۾ مجتبائي پريس لاهور ۾ ڪتاب ”زادالفقير“ منڍ ۾، وچ ۾ ”راحة المؤمنين“ ۽ آخر ۾ ”مطلوب المؤمنين“ سان گڏ ڇپرايو. هن ڪتاب ۾ راحة المؤمنين 56 صفحا آهي. صفحي جي ڊيگهه نو انچ ۽ ويڪر ڇهه انچ آهي. هر صفحي ۾ 17 ستون ۽ هر ست ۾ سراسري طور 12 لفظ آهن.

2. قلمي نسخي جو فوٽو اسٽيٽ عڪس. هن قلمي نسخي ۾ 51 صفحا آهن. ڪاتب گل محمد پٽ علي محمد کهاوڙ ويٺل وارھ ۽ ڪتابت جي تاريخ 28 شوال 1317 ع هـ / 1 مارچ 1900 ع آهي. هي عڪسي قلمي نسخو مڪتبه قاسميه ڪنڊياري مان دستياب ٿيو آهي.

3. ڪتاب الصيد والذبايح ذبح ۽ شڪار. عبدالڪريم انصاري سنڌي نثر ۾ اضافن سان آڻي سکر مان شايع ڪيو.

4. ساڳئي نالي سان نثري ڇاپي کي مولوي عبدالحميد ڀٽيءَ ٿوريءَ ڦيرگهير سان محموديه پريس سکر مان ڇپرايو.

5. ذبح ۽ شڪار. ٺٽي جي بزرگ محمد اسماعيل ڪنڀار ترميم سان نثر ۾ آڻي، حاجي عبدالحسين وينجهر جي تعاون سان ڪراچيءَ مان شايع ڪيو.

مواد جو وچور:

مخدوم ٺٽويءَ هيءُ رسالو انهيءَ ڪري لکيو، ته جيئن مسلمان حلال ۽ حرام شين جو فرق پروڙين ۽ حلال شين جو صحيح استعمال ڪن. شريعت جي مقرر ڪيل طور طريقي تي حلال شين کي ڪم آڻين ۽ حرام کان بچن. مخدوم ٺٽوي پنهنجي هن ڪتاب جي تمهيد ۾ لکي ٿو:

”هينئر ئي منجهه حقير جي، اچي وهڻ پيو،
ماڻهو مسئلا ذبح ۽ شڪار جا، پڇن گهڻيرو،
ڪي لکجي تن منجهان، گهڻو جي ٿورو.“

مخدوم ٺٽويءَ اهو به ڄاتو ٿي ته:

”عربي آهي اهڪي، ابوجهن آپار“

انهيءَ ڳالهه جو کيس بخوبي احساس هو، تنهنڪري هي ضروري مسئلا سنڌيءَ ۾ آندائين.

ڪتاب ”راحة المؤمنين“ (مؤمنن جي آسودگي ۽ فرحت) ۾ جانور کي ذبح ڪرڻ جا سڀ مسئلا، حلال ۽ حرام جانور، پکي ۽ مڇيءَ جي بيان سان گڏ شڪار بابت حلال جانورن ۽ پکين جو بيان به تمام تحقيقي پيرائي ۾ آندو ويو آهي. ڪتاب ۾ ٻه باب آهن: پهريون ذبح جي باري ۾ ۽ ٻيو شڪار جي باري ۾.

باب پهريون:

ذبح جي شروعات ۾ آهي ته حلال جانور کي ڪهڻ ۽ حلال ڪرڻ جي باري ۾ جانور ڪهندڙ کان قيامت ۾ عذاب يا پڇاڻو نه ٿيندو. مخدوم نثويءَ ان باري ۾ قرآن شريف ۽ حديث نبويءَ مان دليل ڏيندي لکي ٿو:

”جاڻڻ گهرجي ته شريعت محمديءَ مطابق حلال جانور کي ڪهڻ جائز آهي. جيئن خود الله تعاليٰ جو ارشاد آهي: ”خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً“ (سورة البقره، رڪوع 3، آيت 29) يعني ’جو ڪجهه زمين ۾ آهي، سو سڀ اوهان لاءِ پيدا ڪيو‘.

نبي پاڪ ﷺ جن پاڻ حج جي موقعي يا عيد قربانيءَ جي ڏينهن ۾ جانورن جي قرباني ڪئي آهي. البت ضرورت کان سواءِ يا رونشي خاطر جانور کي نه ڪهڻ گهرجي ۽ ايئن ڪرڻ مکروه آهي.“

ذبح ڇاڪي چئجي؟ جانور ڪهڻ جي طريقه ڪار جي وضاحت هن ريت آيل آهي. ذبح جا ٻه قسم آهن. هڪ ذبح اختياري ۽ ٻيو ذبح ضرورت.

”ذبح اختياري“ جي معنيٰ آهي حلال جانور کي پنهنجي وس يا مرضيءَ مطابق ڪهڻ. اهو تڏهن جائز آهي، جڏهن حلال جانور کي ذبح ڪرڻ وارو شخص الله پاڪ جو نالو وٺي ذبح ڪري يعني ”بسم الله الله اڪبر“ چئي ذبح ڪري. جانور جو منهن قبلي طرف رکڻ گهرجي. ذبح ڪرڻ وقت کاتي يا چُرِي تمام تڪي ڪري پوءِ ذبح ڪري. جانور جي نڙيءَ جون چارئي رڳون ڪپجي وڃن.

”ذبح اختياريءَ“ کان پوءِ ”ذبح ضرورت“ جو بيان آهي. ”ذبح ضرورت“ اهڙي قسم جي ذبح جو نالو آهي، جو جيڪڏهن ڪهندڙ شخص جانور تي قادر ٿي نه ٿو سگهي، ته پوءِ بسم الله چئي، ڪنهن تڪي اوزار سان جانور کي اهڙو زخم ڪرڻ گهرجي، جنهن سان جانور مان رت وهي نڪري. ”ذبح ضرورت“ جا ڇهه قسم آهن.

ذبح ضرورت کان پوءِ حلال ۽ حرام جانورن جو بيان آهي. زمين تي جانور ٽن قسمن جا پيدا ٿيل آهن: (الف) چوپايا جانور (ب) پکي (ج) زمين تي سُرندڙ جيت.

ان بعد مخدوم ٺٽويءَ اهو بحث ڪيو آهي ته، ڪهڙا جانور يا پکي حلال يا حرام يا مکروه آهن. اهڙي ريت مڇي يا پاڻيءَ ۾ رهندڙ ٻين جانورن ۽ مڪڙن جو بيان به آندو آهي. آخر ۾ انهن ڏهن جانورن جو ذڪر آهي، جن جو گوشت حضور پرنور نبي پاڪ صلي الله عليه وسلم جن کاڌو آهي. اهي جانور هي آهن:

”ڏھ وهٽ لکيائون اهڙا، صحي سي سڻجن،
 ”اُن“، ”بکري“ ۽ ”ڍڳي“، چوٿون ”سهو“ چون،
 پنجين ”ڪُڪڙ“، ڇهون ”تغدي“ چو منجهان پڪيڙن،
 ستون گوشت ”گورخر“ جو، اٺون سندو ”مڇين“،
 ڪن ڪن ڪتابن ۾، پڇار هي آهي
 ته کاڌو گوشت ”سرخاب“ جو، پڻ سيد سونهاري،
 ”مڪڙن“ جي ماه ۾، پڻ روايت آهي،
 پورا ڏھ حيوان ٿيا، ان روايت ڪري.“

باب ٻيو:

شڪار جي باري ۾ آهي. شڪار مسلمان مؤمنن جي لاءِ شريعت ۾ روا ۽ جائز آهي. مخدوم ٺٽويءَ وضاحت ڪندي لکيو آهي:

”لکن ڪتابن ۾، نرتي ايءَ پڇار،
 ته آهي درست مؤمنن کي، ڪرڻ سندو شڪار،
 ”واذا حللت فاصطادوا“، فرمايو جبار،
 موڪل ڏني، تنهن جي، محمد مختار،
 پر ڪيو شڪار پاڻ نه ڪڏهن، سرور سڀ ڄمار،
 مگر اڏڻ ڏنائون اُن جو، ڪي صحي صحابن،
 تيلاه مباح ٿيو، منجهه مڙن مذهبن،
 پر قصد قوت حلال جو، ور شڪاري ڪن،
 ڪ ڪري نيت ڪنهن نفعي جي، وڃي شڪار وٺن،
 جي نيت ڪيائين راند جي ته ڪراھت ڪهن.“

شڪار جا ٻه قسم آهن: هڪ شڪاري جانورن سان ۽ ٻيو تيز تکن اوزارن سان. ذبح وانگر شڪار جا به چوڏهن شرط بيان ڪيا ويا آهن.

خاص سنڌي ٻوليءَ جي لفظن جي صورت ۽ لکت:

ڪتاب ”راحة المؤمنين“ جي اندروني مطالعي مان مخدوم ٺٽويءَ، شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ ۽ ڪلهوڙا دور جي سنڌي صورتخطيءَ جون ڪي خاص صورتون ڏسڻ ۾ اچن ٿيون،

جن جو هينئر رواج ڪونهي. مثال طور قديم ۽ جديد لفظن جي تحرير ۽ نمونو هي آهي:

قديم	جديد	قديم	جديد
اڳاٽرو	اڳاٽو	انه	انهي
اڳي	اڳي	بُڃا	بيڙا
اُبوڄن	ابوڄهن	بَارُهُ	بارھون (12)
اُڀيارو	اڀاريو	پن	پنهي
انّا	انون (اٺن)	پَاهِجُو	پنهنجو
انجا	اجا	پَر	پرين
اِڪارُهُ	يارھون (11)	پَرُور	پروڙ
پَرِيَاءَ	پڙهيائين	رَحْمَتُ	رحمتون
پَنجَا	پنجون (5) پنجن	رڪ	رڳون
پوءِ	پوي	سَاءَ	سو (100)
پوي	پوئين	سَائِي	سائين
		سِ	سين
پِڪاڙُ	بگهڙ	سَباجُو	سباجھو
پھرو	پھريون (1)	سَتَا	ستون (7) ستن
ٿرو	ٿيون (3)	سِڪُو	سگھو
تڪي	تڪيون	سَنَدِي	سنڌي
ٿن	تون	سُوءِان	سانھ
ٿيرُهُ	تيرھون (13)	سُوَف	صوف
تِه	تنهن	ڪَٽِي	ڪٽيون
تيه	تيئن	ڪَريِنْدَه	ڪندي
جَجو	جهجھو	ڪَھَر	ڪنھن
جَلُڻ	جهلڻ	ڪُھَن	ڪھڻ
جنگ	جهنگ	ڪَئِي	ڪيون
جِه	جيڪڏھن	ڪاءُ	گھاڙ
چنگه	چڱائي	ڪِرَن	ڪڙن
چَنڊر	چنڊ	ڪنيو	ڳڻيون
چَڙَنُ	چڙھڻ	ڪِيڻُ	ڪاڻڻ

چوٿو	چوٿون (4)	گر	گهر
چوڏه	چوڏهون (14)	گنڊ	گنڊ
ڇه	ڇهون (6)	گني	گهٽي
ڇي ڇي	ڇيهون ڇيهون	گئي	گڻيون
		له	لوه
ڊرگي	ڊگهي	ماڙو	ماڻهو
ڊور	ڊور	مڙن	مڙني
ڏونه	ڏانهن	منجا	منجها
ڏه	ڏهون (10)	مُو	مئو
ڏيهه	ڏينهن	ميري	ميڙي
رَسائي	رَسائي	مُني	مُڏي
نُجڻيءَ س	نه جهليائينس	نِگئو	نڪتو
نوڻ	نائون (9)	واڻيءَ	وهاڻين
وؤ	ويو	وهندہ	ويندي
هي ۽	هينئين	هياڻ	هنيائين
ئِن	اِن	ئي	اي

سنڌي صورتخطيءَ جي اوسر ۾ مخدوم ٺٽويءَ جي آڳاٽي ڪتاب ”راحة المؤمنين“ جي مٿين تحريري صورت هڪ خاص اهميت رکي ٿي. جهوني ۽ جديد صورتخطيءَ ۾ آيل لفظن پروڙڻ سان سنڌي ٻوليءَ جي قدامت ۽ اهميت ظاهر ٿئي ٿي ۽ لفظن جي مٽاسٽا جو انوکو نمونو سامهون اچي ٿو.

لطيفي رنگ:

مخدوم محمد هاشم ۽ شاھ ڀٽائيءَ جو ساڳيو دور آهي. شاھ لطيف وانگر حضرت مخدوم ٺٽويءَ به هن جهوني ڪتاب ”راحة المؤمنين“ سنڌيءَ ۾ سنڌي ٻوليءَ جا سهڻا اصطلاح محاورا ۽ وڻندڙ لفظ گهڻا آندا آهن، پڻ نظم ۾ تجنيس حرفيءَ جا سهڻا مثال، لفظي ۽ معنوي خوبيون، لفظ ۽ صنعتون عام جام سمايل آهن. ”راحة المؤمنين“ جون هيٺيون ستون ان ڏس ۾ سهڻو مثال آهن:

- ٺٽي تسليم تن کي، اندر جن اُڪير.
- مِهر ڪر مون ڏٺي ٻاجه ساڻ ٻُڌن.
- بخشي بوج ٻُڃائون، ڏوهڙا ڏوهارين.
- مون جيئن مَنانين جا، ڀانڊا ڀريا جن.

- ڪرم تنهن جو ڪثير ٿيو، اي صاحب سندا سين.
- ڪرم ڪري ڪريم ڌڻي، مان ڪمينن سان.
- مڻي مٺايون مٺن جون، مان پلن برگتا.
- جت ميڙو ٿيندو مؤمنين، لکين لک مڙندا.
- مخدوم محمد هاشم نٿويءَ جي هن خالص ديني ڪتاب ۾ به شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جي ٻولي ۽ رهاڻ سمايل آهي. مثال:

- سائينم
- منجهان سڪ سرير
- پائي ڪان ڪمان ۾
- اندر جن اڪير
- ٿئي تسليم تن ڪي
- صاحب سندا سين
- وات لهن ولها
- مڻي مٺايون مٺن جون
- ڇڏي وير ڇيرين.

سنڌي ٻوليءَ جي آڳاٽن لفظن جو خزانو:

مخدوم محمد هاشم نٿويءَ جي هن ڪتاب ”راحة المؤمنين“ منظوم سنڌيءَ ۾ ان دور جا لفظ گهڻا استعمال ٿيل آهن، جيڪي گهڻو ڪري هن وقت لکت ۾ استعمال ڪونه ٿا ٿين، پر اهي لفظ ان دور جا نج سنڌي لفظ آهن. مٿي انهن انوڪن لفظن جي پڙهڻي قديم ۽ جديد ڏني وئي آهي. انهن نيٺ سنڌي لفظن جي معنيٰ پروڙڻ به ضروري آهي. ڪتاب ۾ انهن سڀني لفظن جي معنيٰ جي الف ب وار پٽي ڪتاب جي آخر ۾ شامل ڪئي وئي آهي. نموني طور اهڙا ڳچ لفظ هيٺ معنيٰ سميت لکجن ٿا، ته جيئن سنڌي ٻوليءَ جي لکت ۽ اوسر جي پروڙ پئجي سگهي.

لفظ	معنيٰ	لفظ	معنيٰ
أبهان	ڇٽان	پهس	اوچتو، امالڪ
أٿري	ٿڙڪي	پهن	ٻڪرين
أنگڙا	عضوا	پوتارو	بتال، بدحواس
آيهار	نمونو، مهاندو	ترت	سُرت، سمجھ
بيدي	سُج، برپت	تڪ	گيت، وڏو ڍڪ
به	گهڻو	ٽول	شيءَ، ڳالھ

پُوت	حصو، پتي	ٿوڪ	شيءَ
جيٿو	ساڄو	چيرو	باه
چارن	چانورن	چِت	ڦڙو
ڏاٽو	کاڀو	رَهڪ	رهائش
رُبُون	حرام	سائينم	منهنجا سائين
سُترائُن	سخت، ڏاڍو	سُجُ	سج
سُنٽ ويٺو	اڻ طهريل	سَنهي ٿلهي	پيشاب پاخانو
سيار	گدڙ	ڦڙي ڦڙي	ڦٽڪي ڦٽڪي
ڪَٽ	ڪجهه، ذرو	ڪوڏ	هيڃ، شوق
گرڪ	رڳ	گُوهر	کوه
ماه	گوشت	مَري وارو	مرگهي وارو
مُني	مڏي	مهدا	اڳيان، سامهون
مُهو	مچر	نِبار	نڇ، خالص
نِگيو	نڪتو	واتا	ٽڪرا، ڀاڱا
وَائي	بولي	وَترو	وڌيڪ
وَرَن	رنگ	وَلها	نلها، سُڃا، سڪڻا
هڏهين	هرگز، مورهين	هُوند	جيڪر
هِيڃ	شوق، چاه	هيڪاندو	گڏ ٿيو
هينئو	دل		

نظم جو نمونو:

مخدوم ٺٽويءَ جي ٻين منظوم سنڌي ڪتابن وانگر ”راحة المؤمنين“ به پراڻي سنڌي نظر ۾ آهي. سندس نظم جي اهميت هنن ادبي حوالن مان ظاهر ٿئي ٿي.

”راحة المؤمنين وارو نظم بناوت، میناج ۽ نزاکت ۾ هوبهو (مخدوم صاحب جي ڪتاب) ”زاد الفقير“ جهڙو آهي. هن ۾ به ڪي ڏوهيڙا ٻن مصرعن وارا ۽ ڪي ٽن مصرعن وارا آهن ۽ ڪي وڌيڪ مصرعن وارا آهن. قافيه جي پختگي ۽ صنعتن جو سينگار به اهڙوئي رکيل آهي.“⁽¹⁾

”هن رسالي جو نظم سهڻو، پختو ۽ وڻندڙ آهي. مخدوم محمد هاشم جو هيءُ ادبي ڪارنامو ڪلهوڙن جي دور ۾ لکيل ”سنڌين“ ۾ خاص اهميت وارو آهي.“⁽²⁾

(1) محمد صديق ميمڻ، خان بهادر ”سنڌ جي ادبي تاريخ“ آر- ايڇ احمد ائڊ برادرز حيدرآباد، 1967ع، ڇاپو نائون، جلد 1، صفحو 88.

(2) عبدالجبار جوڻيجو، ”سنڌيون“ ادارہ سنڌيات، سنڌ يونيورسٽي حيدرآباد، سنڌ، 1970ع، صفحو 64، 65.

”هن ڪتاب جو مقصد واضح ڪرڻ لاءِ مخدوم صاحب پنهنجا دليل نهايت وزناڻا ڏنا آهن. نظم به نهايت وڻندڙ پختو آهي. ٻن ٻن يا ٽن ٽن مصرعن تي قافيا بدلائيندو ويو آهي.“⁽¹⁾

ڪتاب جو نالو:

مخدوم ٺٽويءَ ڪتاب جو نالو هن ريت آندو آهي:
 ڪارڻ اهل دين جي هي لکيم رسالو
 ”راحة المؤمنين“ سنڌي رکيم تنهن نالو.

تصنيف جو سال:

تنهن ڏينهن تمام ٿيو هي ناقص جو نسخو ورهن سندو هجرت جي مون تنهن ڏينهن حساب ڪيو تان اڪاره سو ٿيه وره ٿيا، منجهس ڦير نه ڪو
 1130 هجري

مصنف جو نالو:

هادي ڪر ”هاشم“ کي مؤمنن منجهان
 مرهي پنهنجي مهر سين ڏوه ڏوهاري جا

حوالي وارا ڪتاب:

مخدوم ٺٽويءَ هن ننڍي ڪتاب ”راحة المؤمنين“ ۾ قرآن مجيد سان گڏ عربي ۽ فارسي جي پنجويهن (25) وڏن ڪتابن جا حوالا ڏنا آهن ۽ هر ڳالهه دليل سان پيش ڪئي آهي. حوالي طور آيل ڪتابن جا الف-ب وار نالا هي آهن:

- تبیین • تلقيح • جوامع الفقه • حياة الحيوان • خزنة الاكمل • خزنة المفتين • خلاصه الفقه • شرح تحفة الملوك • شرح تكملة رازي • عنايه • عيني • غاية البيان • فتاويٰ تاتارخاني • فتاويٰ سراجي • فتاويٰ ظهيري • فتاويٰ قاضي خان • قرآن مجيد • قنيه • ڪافي • ڪفايه • محيط • مسعودي • مڪسين • مطلوب المؤمنين • هدايه

راحة المؤمنين جي فقهي اهميت:

مخدوم ٺٽويءَ جي هن ڪتاب ”راحة المؤمنين“ جي ٻوليءَ ۽ فقهي حوالي سان وڏي اهميت آهي. سنڌ جي عالمن ۽ اديبن هن ڪتاب جي عظمت هن ريت بيان ڪئي آهي:
 ”بندوق جو استعمال ماضي قريب ۾ آيو آهي. ان کان اڳ ۾ ماڻهو جانورن ۽ پکين جو شڪار ڪُتن، بازن ۽ ٻين جانورن جي مدد سان ڪندا هئا. مخدوم صاحب عام ماڻهن جي اڻ ڄاڻائيءَ جو احساس رکندي، ذبح ۽ شڪار متعلق شرعي مسائل تي هڪ خاص منظوم ڪتاب سنڌيءَ ۾ 1130 هجريءَ ۾ جوڙي تيار ڪيو، جنهن ۾ ذبح ۽ شڪار جي نسبت انهن سڀني شرعي مسئلن جو احاطو ڪيو اٿس؛

(1) ڊاڪٽر عبدالجبار جوڻيجو، ”سنڌي ادب جي تاريخ“ سنڌي لئنگويج اٿارٽي، حيدرآباد، 2004ع، جلد-1، صفحو 231

جن جي مڪمل تعميل کان سواءِ حلال جانور جو گوشت نه مسلمان لاءِ جائز ٿيندو ۽ نه وري حلال جانور يا پکي شڪار ڪرڻ کان پوءِ درست ٿي سگهندو... ڪتاب جي غائر مطالعي کان پوءِ چئي سگهجي ٿو، ته اسان جي مصنف هن ڪتاب جي جوڙڻ ۾ نهايت جفاڪشيءَ کان ڪم ورتو آهي. ذبح ۽ شڪار متعلق سڀني شرعي احڪامن کي يڪجا ڪيو آهي ۽ سڀني مسئلن جو ڪوبه پهلو تشن رهجي نه ويو آهي.“⁽¹⁾

”ڪتاب راحة المؤمنين ۾ زمين ۽ پاڻي ۾ رهندڙ جانورن مان جيڪي شريعت موجب حلال يا حرام آهن، تن جا نالا نشانين ۽ ٻيا تفصيل ڏنل آهن. ساڳي طرح پکين جو بيان به ڏنل آهي.“⁽²⁾

”اسان جي خيال ۾ انهيءَ مضمون جي سلسلي ۾ هيءُ ڪتاب لاجواب آهي. ان کان وڌيڪ ٻيو ڪتاب سنڌيءَ ۾ اسان جي نظر کان نه گذريو آهي.“⁽³⁾

”هيءُ ڪتاب پنهنجي موضوع تي بلڪل مڪمل ڪتاب آهي. هن ڪتاب جي غور سان مطالعي ڪرڻ بعد عام ۽ خاص مسلمانن کي انشاءِ الله تعاليٰ شڪار ۽ ذبح ڪرڻ جي اعليٰ بصيرت حاصل ٿيندي. هي ڪتاب نه صرف عوام الناس جي لاءِ، بلڪ علمي دنيا ۽ عالمن لاءِ به ڪنز الذخائر يا نعمت غير مترقبه ثابت ٿيندو.“⁽⁴⁾

ان ڪري علمي دنيا ۾ ضرورت هئي، ته مخدوم ٺٽويءَ جي اهڙي بهترين معلومات افزا ديني ڄاڻ ۽ سنڌي ٻوليءَ جي خزاني سان ڀرپور ڪتاب کي سليس سنڌيءَ ۾ آڻي شايع ڪجي، ته جيئن سنڌ جي نوجوان نسل لاءِ ڪارآمد ٿئي. ان ڪري ”راحة المؤمنين“ جي ڇپيل ۽ قلمي صفحن جا عڪس شامل آهن ۽ ڪتاب جي آخر ۾ ڏکين جهونن سنڌي لفظن جي معنيٰ جي الف-ب وار پتي به شامل ڪئي وئي، ته جيئن ان وقت جي سنڌي لکت، حرفن جي بيهڪ ۽ صورتخطيءَ جو اندازو ٿي سگهي.

هينئڻ منجهن هن حقير جي، وهم اي پيو،
ته ماڻهو مسئلا ذبح ۽ شڪار جا، پڇن گهڻيرو،
ڪ لکجي تني منجهان گهڻو جي ٿورو،
پر عربي آهي اهڪي ابوجهن اپار،

(1) ڊاڪٽر ممد علي قادري، ”مخدوم محمد هاشم ٺٽويءَ جون سنڌيءَ ۾ تصنيفات“ (مقالو)، ته ماهي ”مهراڻ“، سنڌي ادبي بورڊ، ڄام شورو، جنوري جون 1981ع، جلد 30، شمارو 1 ۽ 2، صفحو 152-155.

(2) ڊاڪٽر قاضي يارمحمد، ”سنڌيءَ ۾ فقهي تحقيق جو ارتقاء“، سنڌي ٻوليءَ جو بااختيار ادارو، حيدرآباد، 1992ع، صفحو 74.

(3) مخدوم محمد هاشم ٺٽوي، ”ڪتاب الصيد والذبايح“ مرتب: حافظ عبدالحميد پٽي، ناشر حافظ شمس الدين ائبڊ برادرز سکر، 1970ع، ڇاپو ٽيون، عرض حال ص-1.

(4) مخدوم محمد هاشم ٺٽوي، ”ذبح ۽ شڪار“، مرتب: فقير محمد اسماعيل ڪنهار (ٺٽوي) وفائي پرنٽنگ پريس ڪراچي، سال پيش لفظ، صفحو 6.

نه ڪا پروڙ پارسيءَ جي، نا موزن نبار،
پوءِ نه اڃاڻن ڪي ڪا، سنڌيءَ ڌاران سار،
تڏهن سنڌي ڪير سهڪي، ڪڍي عربي،
ته پڙهيس مؤمن سڀ ڪو، سڪي مسئلا.

طالب العلم

عبدالرسول قادري

تعلقو سکر، نوابشاہ

22- ربیع الثانی 1430 ھجري

مطابق 19- اپریل 2009 ع

مخدوم محمد هاشم ٺٽوي رح جي زندگيءَ جو احوال

الله تعاليٰ جي باجهه سان سنڌ جي سهڻي سرزمين مان محبت پريا ماڻهو ۽ پرور پاڪ جا پُھتل پيارا ٻانها پيدا ٿيندا رهيا آهن، جن جي جوت جڳ کي پي جرڪايو آهي.

هن ڪتاب جو مصنف مخدوم محمد هاشم ٺٽوي سنڌي رحمة الله عليه به سرزمين سنڌ جو مايه ناز عالم ۽ ناميارو مصنف ٿي گذريو آهي. سندس علمي، ادبي ۽ ديني خدمتون سرسبز سنڌ کان علاوه عرب و عجم ۾ سج جيان روشن آهن. اڄ به سندس نالو علمي ۽ ادبي دنيا ۾ چوڏهينءَ جي چنڊ جيان چمڪي رهيو آهي. سندس علمي ڪتاب دنيا جي مشهور يونيورسٽي ”جامعه الازهر“ مصر ۾ نصاب طور پڙهايا وڃن ٿا. ⁽¹⁾ سندس شاگردن جو حلقو سنڌ سان گڏ بلوچستان، افغانستان، ايران ۽ حجاز مقدس مڪي مديني شريف تائين وسيع هو. ⁽²⁾

اڄ کان به اڏائي سؤ ورهيه کن اڳ سرزمين سنڌ جي شان ۽ ساراه ۾ ”مدح نامہ سنڌ“ نالي ڪتاب لکي، سنڌ جي مٺ گهرن کي لاجواب ڪيائين ۽ سنڌ جو شان سوايو ڪيائين. ⁽³⁾ جڏهن سنڌي ٻوليءَ ۾ سنڌي ڪتابن جي مستقل ابتدا ۽ سنڌي الف-ب جي ارتقا جاري هئي ته مخدوم صاحب سنڌي ٻوليءَ ۾ ڏن کان وڌيڪ ڪتاب لکي، سنڌي ٻوليءَ کي مالا مال ڪيو ۽ اهل سنڌ تي احسان ڪيو.

مخدوم صاحب جي ذات گرامي ڪنهن به تعارف جي محتاج نه آهي. سندس علمي عظمت جو اعتراف نه رڳو گڏيل هندستان جي علمي طبقي کي آهي، پر سڄي عالم اسلام ۾ ڪيس سنڌ جو وڏو محدث ۽ فقيه سڏيو وڃي ٿو. مخدوم صاحب پنهنجي دور ۾ تصنيف، تدريس، تبليغ ۽ رشد و هدايت جي ذريعي اسلام ۽ مسلمانن جي جيڪا خدمت ڪئي ۽ بچڙين بدعتن خلاف جهاد جو جهنڊو بلند ڪيو، تنهن کي ڏسندي سنڌ ۾ 12 صدي هجريءَ جو ڪيس ”مجدد“ سڏجي ته بجاءِ آهي. ⁽⁴⁾

خانداني احوال:

مخدوم صاحب جا وڏا اصل ۾ سنڌ جي قديم شهر سيوهڻ جا رهاڪو هئا، پر قسمت سانگي مخدوم صاحب جو والد لاڙ طرف لڏي اچي بنوري ۾ رهيو. جتي مخدوم صاحب ڄائو، نپنو پڙهيو وڌو ٿيو. اڳتي هلي ٺٽي ۾ وڌيڪ اسرڻ، نسريو پڙهيو پرجهيو پروڙيو، پڇي پختو ٿيو ۽ رچي ريٽو ٿيو. لاڙ جو لال ٿي اڀريو ۽ فيض عام ڏيڻ لڳو.

(1) عبدالجبار جوڻيجو (ڊاڪٽر)، ”سنڌيون“ ادارہ سنڌيات سنڌ يونيورسٽي حيدرآباد، 1970ع، ص 61.

(2) راوي علامہ غلام مصطفيٰ قاسمي، ڊائريڪٽر شاھ ولي الله اڪيڊمي، حيدرآباد

(3) مخدوم محمد هاشم ٺٽوي رح، ”مدح نامہ سنڌ“، فارسي قلمي ص 1-40.

(4) غلام مصطفيٰ قاسمي، ”مخدوم محمد هاشم ٺٽويءَ جو وصيت نامو“، ماهوار نئين زندگي، پاڪستان پبليڪيشن ڪراچي، آڪٽوبر، 1959ع، جلد 12، نمبر 10، ص 19.

مخدوم صاحب جو نالو محمد هاشم، پيءُ جو نالو عبدالغفور ۽ ذات جو پهتور هو. پهتور حضرت حارث جو اولاد آهن. ⁽¹⁾ پر پاڻ ڀرپور علمي ۽ ديني خدمتن جي ڪري ”مخدوم“ سڏجڻ لڳو. سندس نسب جو سلسلو هن ريت آهي:

”محمد هاشم بن عبدالغفور بن عبدالرحمن بن عبداللطيف بن عبدالرحمن بن خيرالدين السندي البتورائي ثم البهرامپوري ثم اللتوي.“ ⁽²⁾

ولادت ۽ تعليم:

مخدوم صاحب جي ولادت تاريخ 10- ربيع الاول 1104 هجري، 19- نومبر 1692ع تي لاڙ پٽ بنوري ۾ ٿي. پاڻ ابتدائي علم فارسي، عربي صرف نحو پنهنجي والد عبدالغفور وٽان پرايائين. ان کان پوءِ نٿي شهر ۾ مخدوم محمد سعيد وٽ وڃون درسي نصاب پڙهيو. آخر ۾ مخدوم ضياءُ الدين نٿوي وٽ مڪمل نصاب پڙهي پورو ڪيو. ⁽³⁾ ان دوران مخدوم صاحب جو والد عبدالغفور بنوري ۾ سنه 1113 هجريءَ ۾ وفات ڪري ويو. ان ڪري مخدوم صاحب نٿي مان واپس پنهنجي شهر بنوري ۽ بعد ۾ ان جي ويجهو بهرامپور ڳوٺ ۾ ديني تعليم پڙهائڻ جي شروعات ڪئي. غالباً اتي حالتون ناسازگار رهيون، تنهنڪري هن وڏي عالم ۽ استاد کي نٿي جهڙي مرڪزي شهر ۾ مدرسو کولڻ موزون لڳو، چوٽه نٿو نه رڳو اڳ ۾ سنڌ جي گاديءَ جو هنڌ هو، پر علمي دنيا ۾ ”عراق ثاني“ جي حيثيت رکندو هو. ⁽⁴⁾ مخدوم صاحب نٿي ۾ رهي دين متين جي خدمت ڪرڻ ۽ عربي، فارسي ۽ سنڌيءَ ۾ تعليم جو في سبيل الله سلسلو جاري ڪيو.

سفر حرمين ۽ طريقت جو سلسلو:

جڏهن مخدوم صاحب جي عمر 31 ورهيه ٿي ته سنه 1135 هجريءَ ۾ حرمين شريفين جي زيارت واسطي حجاز مقدس روانو ٿيو. اتي به وقت جي برڪ محدثن شيخ عبدالقادر مفتي مڪ مڪرم، شيخ عبد بن علي مصري ۽ شيخ ابوطاهر مدني جهڙن مشهور استادن کان علم حديث ۽ تفسير ۾ سندون حاصل ڪيائين.

حرمين شريفين جي سفر کان واپسيءَ ۾ مشهور صوفي بزرگ سيد سعدالله قادري سورت بندر واري وٽ قادري سلسلي ۾ بيعت ڪري، خلافت جو خرقو ڍڪي، سنه 1137 هجريءَ ۾ پنهنجي ماڳ نٿي موٽي آيو. ⁽⁵⁾

(1) مير علي شير قانع نٿوي، ”معيان سالڪان طريقت“ فارسي قلمي، ص 203.

(2) مير علي شير قانع نٿوي، ”تذڪره مقالات الشعراء“ فارسي، مرتب سيد حسام الدين راشدي، سنڌي ادبي بورڊ، ڪراچي، 1957ع.

حاشيه 841

(3) خانبهادر محمد صديق ميمڻ، ”سنڌ جي ادبي تاريخ“، آر. ايڇ. احمد ائڊڊ برادرز، حيدرآباد، 1965ع، ڇاپو اٺون، ص 74.

(4) شيخ فريد بڪري، ”ذخيرة الخوانين“ فارسي، پاڪستان هسٽاريڪل سوسائٽي، ڪراچي، 1970ع، جلد 2، ص 31.

(5) مخدوم محمد هاشم نٿوي، ”بذل القوة في حوادث سني النبوة“ عربي، مرتب: مخدوم امير احمد، سنڌي ادبي بورڊ حيدرآباد، 1966ع، مقدمو، ص 7-9.

مخدوم صاحب سفر حرمين ۽ قادري سلسلي ۾ خلافت کان بعد رات ڏينهن درس تدريس، ذڪر اذڪار ۽ تصنيف و تاليف ڏانهن متوجه ٿيو. وقت جي عالمن جي ڪتابن جو تحقيقي مطالعو، وقت جي حڪمرانن کي دين جي نصيحت، شرعي پابندي ۽ نفاذ شريعت لاءِ ڀرپور ڪوششون ڪرڻ لڳو. نادرشاه بادشاهه ۽ احمد شاه ابداليءَ کي سندن ظلم ۽ استبداد خلاف خط موڪليائين. ⁽¹⁾

ان ڏس ۾ سعيي سان ميان غلام شاهه ڪلهوڙي والي سنڌ کان سنه 1172 هجريءَ ۾ شريعت جي پابنديءَ بابت شاهي فرمان جاري ڪرائي، عملي زندگيءَ تي زور ڏياريائين. ⁽²⁾ سندس اهو هڪ ئي ڪارنامو سونهري حرفن ۾ لکڻ جهڙو آهي. وقت جي ڪن همعصر عالمن ۽ ٻين ماڻهن سندس مخالفت ڪئي، پر هي مرد مجاهد، شريعت جو خادم ۽ عاشق رسول ﷺ همه وقت سرتاپا شريعت پاڪ جي نفاذ، ديني خدمتن، درس ۽ تصنيف، قال الله ۽ قال رسول الله ﷺ جي شغل ۾ مصروف رهيو. مخدوم صاحب قاضي القضاة جي حيثيت ۾ فتويٰ نويسي ۽ شرعي فيصلن به ڪندو رهيو. هر روز ٽيپهري نماز بعد پنهنجي مدرسي واري هاشمي مسجد ۾ حديث نبويءَ جو درس ڏيندو هو، ۽ هر جمعي جي ڏينهن جامع خسرو (دابگران واري مسجد) ۾ وعظ ڪندو ۽ جمعي جي نماز پڙهائيندو رهيو. اهڙي ريت سندس زندگيءَ جو ٽائيم مقرر هو. سندس 24 ڪلاڪ ڪمن لاءِ وراهيل هوندا هئا. ⁽³⁾

سنت جماعت جي مذهب جي تقويت ۽ دين متين جي رسمن زندہ ڪرڻ ۾ پنهنجو مٿ ڀاڻ هو. هن جي ڏينهن ۾ سندس ڪوشش سان اهڙا وڏا ڪم سرانجام ٿيندا هئا، جيڪي سڄي دين جي تائيد جو ڪارڻ هوندا هئا. مشرڪن ۽ دين جي دشمنن تي سندس عمل چڱيءَ طرح جاري هو. سندس وقت ۾ سوين ذمي ڪافر مسلمان ٿيا. ⁽⁴⁾

مدرسو ۽ شاگرد:

مخدوم صاحب جو مدرسو ”دارالعلوم هاشميه“ ⁽⁵⁾ وچ شهر اگر محلي ۾ هو. سندس شاگردن جو حلقو تمام وسيع هو؛ جي مخدوم صاحب علم جو چنڊ هو ته، سندس شاگرد به علمي آسمان جا چمڪندڙ ستارا هئا. سندس چند مشهور شاگردن جا نالا هي آهن: مخدوم عبدالرحمن، مخدوم عبداللطيف، مخدوم عبدالله نرئي وارو، مخدوم عبدالخالق ٺٽوي، ابوالحسن صغير ٺٽوي مدني، فقيرالله علوي شڪارپوري، ميون عزت الله ڪيريو

(1) مخدوم محمد هاشم ٺٽوي، ”بناء الاسلام“ سنڌي، مرتب: فقير محمد اسماعيل ڪنڀار، وفائي پرنٽنگ پريس ڪراچي، 1975 ع، ڇاپو ٻيو، مقدمو، ص 38.

(2) روزانه ”الوحيد“ سنڌ آزاد نمبر، سنڌي اديبن جي سهڪاري سنگت حيدرآباد، 1979 ع، ڇاپو ٻيو ص 32.

(3) ايضاً ص 33

(4) مير علي شير قانع ٺٽوي، ”تاريخ تحفة الڪرام“ فارسي، مطبع ناصري، جلد 3، ص 230.

(5) ڊاڪٽر محمد جمن ٽالپر، ”سنڌ جا اسلامي درسگاه“ سردار پريس حيدرآباد، 1982 ع، ص 238.

چوتياروي، شيخ الاسلام مراد سيوهاڻي، سيد شهمير شاه مٽياروي، مخدوم مئيڏنو نصريوري، سيد صالح شاه گهوٽڪيءَ وارو ۽ نور محمد خسته ٽڪڙائي.

تصنيف ۽ تاليف:

مخدوم صاحب قلم و قرطاس جو صاحب ۽ وڏو مصنف هو. سندس لکيل هزارين تحريرون ۽ ساڍا ٽي سؤ کن ڪتاب يادگار ڇڏيائين. ⁽¹⁾ هر مسئلي تي سندس تحريرون موجود آهن. سندس ڪتابن مان تفسير هاشمي، بياض هاشمي، حيات القاري باطراف البخاري، مظهر الانوار، فاكهه البستان، قوت العاشقين ۽ فرائض الاسلام علمي دنيا ۾ مشهور ڪتاب آهن. مخدوم صاحب جي ڪيترن عربي، فارسي ۽ سنڌي ڪتابن کي ايڊٽ ڪري، محققن پي ايڇ ڊي جون ڊگريون حاصل ڪيون آهن. تڪميل مقالات الشعراء ۾ مخدوم صاحب جي ڪرامتن جو ڪافي ذڪر آيل آهي. ⁽²⁾

ڪتب خانو:

مخدوم صاحب فڪر ۽ فهم، علم ۽ عمل، مطالعي ۽ ڪتابي دنيا جو عاشق هو. وٽس تفسير، حديث، فقه، تصوف، تاريخ ۽ لغت وغيره هر فن تي وڏا وڏا ڪتاب موجود هئا. سنڌ جي عالمن جا اڪثر سنڌي ڪتاب به محفوظ هئا. مخدوم صاحب پنهنجي تصنيفات مظهر الانوار ۽ فاكهه البستان ۾ به حوالي طور آيل سون ڪتابن جا نالا فهرست وار آندا آهن. ⁽³⁾ ”بياض هاشمي“ ۾ گويا مخدوم صاحب ڪتابي حوالن ۾ علم جو خزانو پلٽيو آهي. ⁽⁴⁾ مخدوم صاحب جي هڪ تحرير مان معلوم ٿئي ٿو ته، پاڻ چار هزار ڪتاب پڙهي، هي نتيجو ڪڍيو اٿن. لکن ٿا:

”چار هزار ڪتاب پڙهيم، انهن مان چار ڳالهيون پسند ڪيم: هڪ هيءَ ته اي منهنجا نفس! خدا تعاليٰ جي عبادت ڪرين ته ڪر، نه ته ان جو رزق نه ڪا. ٻي هيءَ ته اي منهنجا نفس! جنهن کان خدا تعاليٰ روڪ ڪئي آهي، ان کان پاسو ڪر، نه ته ان جي ملڪ مان نڪري وڃ. ٽئين هيءَ ته اي منهنجا نفس! جيڪي ازلي قسمت کان توکي پهچي، ان تي صبر ڪر، نه ته ڪو ٻيو خدا ڳول، جيڪو توکي روزي وڌائي ڏئي. چوٿين ڳالهه هيءَ ته اي منهنجا نفس! جي گناه جو خيال ڪرين ته ڪا اهڙي جاءِ تلاش ڪر، جتي توکي خدا نه ڏسي، نه ته گناه نه ڪر.“ ⁽⁵⁾

(1) غلام رسول مهر، ”تاريخ ڪلهوڙا“ سنڌي ادبي بورڊ ڪراچي، 1958ع، جلد 2، ص 993.
 (2) مخدوم محمد ابراهيم خليل، ”تڪميل مقالات الشعراء“ فارسي، سنڌي ادبي بورڊ ڪراچي، 1958ع، ص 43.
 (3) مخدوم محمد هاشم ٺٽوي، ”مظهر الانوار“ عربي قلمي- فاكهه البستان عربي.
 (4) مخدوم محمد هاشم ٺٽوي، ”بياض هاشمي“ قلمي.
 (5) غلام مصطفيٰ قاسمي، ”منهنجي علمي ڌاڙي“، سه ماهي الرحيم سنڌي، شاه ولي الله اڪيڊمي حيدرآباد، 1966ع نمبر 3، ص 28-29.

شعر و شاعري:

مخدوم صاحب عربي، فارسي ۽ سنڌي ٻولين جو وڏو شاعر هو، پر سندس شاعريءَ جو محور الله جي رسول جو اهڃاڻ ۽ شريعت جي سڃاڻ سمائل آهي. الله تعاليٰ کيس پنهنجي ديني خدمتن ۾ ايترو مشغول رکيو جو کيس سڄي عمر ڪنهن دنيا دار بابت شعر چوڻ جي نوبت ئي ڪانه آئي. سندس عربي شاعريءَ ۾ ثمانيه قصائد در مدح نبي ﷺ ۽ قوت العاشقين ۾ آيل عربي شعر مشهور آهن. سنڌي شاعريءَ جي حوالي سان سندس سمورا سنڌي ڪتاب منظوم اڳوڻي سنڌيءَ ۾ آهن ۽ سندن فارسي شاعري مقالات الشعراء، مدح نامه سنڌ ۽ رسالي رشف الزلال ۾ موجود آهي.

عشق رسول:

مخدوم صاحب عالم باعمل، گفتار ۽ ڪردار جو صاحب ۽ عاشق رسول ﷺ هو. سندس هر هڪ عمل الله ۽ سندس رسول الله ﷺ جو مظهر هو. سندس عربي، فارسي ۽ سنڌي شاعريءَ ۾ نبي ڪريم ﷺ جو عشق ڪوٽان ڪوٽ ڀريل آهي. مخدوم صاحب سڄي سردار کي سک مان صدائون ۽ پياري پيغمبر کي ڀرت مان پڪارون ڪيون آهن.

سنڌ ۾ مخدوم صاحب جي عشق رسول بابت هي واقعو هر ننڍي وڏي جي زبان تي عام آهي ته مخدوم صاحب جڏهن حرمين شريفين جي سفر دوران ديار حبيب مديني منوره ۾ رسول الله ﷺ جي روضي مبارڪ تي حاضري ڏني ۽ سک مان سلام پڙهيو ته روضي مبارڪ مان حيات النبي ﷺ طرفان کيس سلام جو جواب مليو ۽ ائين ڪيڪاريو ويو ته ”يلي آئين محمد هاشم نتي وارا“ چو ته حرم نبوي ﷺ ۾ محمد هاشم نالي وارا ٻيا ماڻهو به حاضر هئا. ⁽¹⁾

مولوي دين محمد وفائي هن روايت جي باري ۾ تصديق ڪندي لکيو آهي، ته مخدوم صاحب کي مديني منوره جي رهڻ واري زماني ۾ جمعي رات 9 رجب 1136 هجريءَ ۾، حضور ﷺ جي زيارت جو شرف حاصل ٿيو. جنهن جو ذڪر (مخدوم صاحب) پنهنجي بعض تصانيف جي حاشيه ۾ ڪيو آهي ۽ پنهنجي دستخط سان اها يادداشت لکي ڇڏي آهي. ⁽²⁾

جيتوڻيڪ هن واقعي جو احوال تحفة الڪرام يا ٻئي ڪنهن همعصر تاريخي ڪتاب ۾ ڪونه ٿو ملي، پر هي واقعو ايتريقدر مشهور تواتر جي حد کي پهتل آهي، جو ان جو انڪار به نه ٿو ڪري سگهجي. سنڌ ۾ اهو پليڪار وارو واقعو مخدوم صاحب جي علمي عظمت ۽ عشق رسول ﷺ بابت مثال طور ڏنو ويندو آهي ۽ سالن کان سنڌ ۾ سيني به سيني هلندو آيو آهي.

وفات، مدفن ۽ اولاد:

مخدوم صاحب ستر سالن تائين دين مابين جي عملي خدمت ڪندو رهيو. سندس وفات تاريخ 6- رجب 1174 هجري (9 فيبروري 1761ع) ۾ نئي شهر ۾ ٿي. نئي لڳ مڪلي

(1) مخدوم محمد عاقل عرف پير محمد کهڙائي، ”قصص اولياءِ سنڌ“ سنڌي قلمي، ص 124.

(2) مولوي دين محمد وفائي، ”تذڪره مشاهير سنڌ“ سنڌي ادبي بورڊ، ڄام شورو 1985ع، جلد 2، ص 255.

ٽڪريءَ تي دفن ڪيو ويو. سندس مزار اڄ به اهل دل لاءِ زيارت گاهه ۽ دلي سڪون جو ذريعو آهي. ⁽¹⁾ سندس وفات تي ڪيترن ناميارن شاعرن دلسوز تاريخي شعر چيا آهن. هيٺين ستن مان وفات جو سن نڪري ٿو:

محمد رحيم ٺٽوي: در جوار مصطفيٰ ماوي يافت.

1174 هـ

غلام علي بيگ ٺٽوي: طائر قدس بفردوس محمد هاشم
محمد پناه رجا ٺٽوي: بهشتش داد ايزد منزل جاه
محمد تفييع ٺٽوي: گل شد مشعل دين رسول ﷺ
محمد حسين ٺٽوي: جعل الله جنة مثواه. ⁽²⁾

مخدوم صاحب جي قبرستان ۾ سندس خاندان ۽ پونير به مدفون آهن، مخدوم صاحب کي ٻه فرزند عبدالرحمن ۽ عبداللطيف هئا. اهي ٻه پنهنجي دور جا بهترين عالم، مفتي، مصنف، پرهيزگار ۽ والد جي نقش قدم تي هلندي، تادم آخر ديني خدمت ڪندا رهيا. هن وقت مخدوم صاحب جي پونيرن مان ڪوبه نه رهيو آهي. البت سندس مزار ۽ ڪتاب يادگار آهن. مخدوم صاحب جي مزار مبارڪ تي بجلي، پاڻي وغيره جو سنو انتظام آهي. مزار سان لڳ هاشمي مسجد ۾ پيش امام مقرر ڪيو ويو آهي. اهو انتظام ضلعي ڪائونسل ٺٽي طرفان ڪيل آهي.

همعصر:

مخدوم صاحب ۽ شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جو ساڳيو زمانو ڪلهوڙا حڪمرانن جو مشهور دور رهيو آهي. مخدوم صاحب جا همعصر به الله جا پيارا پھتل پناه، وقت جا وڏا فياض عالم ۽ شيرين زبان شاعر ٿي گذريا آهن. جيئن: مخدوم محمد معين ٺٽوي، شاهه عبداللطيف ڀٽائي، مخدوم محمد قائم ٺٽوي مدني، مخدوم روح الله بکري، مخدوم محمد اسماعيل پريان لوءِ، مخدوم عبدالرئوف ڀٽي هالائي، مخدوم محمد زمان لواري، ابوالحسن ڏاهري، سيد موسيٰ شاهه گهوٽڪي، مير علي شير قانع ٺٽوي، محمد پناه رجا، مخدوم عبدالرحمن شهيد کهڙائي، ميون محمد مبین چوٽياروي ۽ مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي.

شخصيت ۽ عظمت:

مخدوم صاحب جي دور جو همعصر مشهور مؤرخ مير علي شير قانع، ”مقالات الشعراء“ فارسيءَ ۾ رقمطراز آهي:

”مخدوم صاحب وڏي شان وارو، برکت پري ذات، وقت جي عالمن جو اڳواڻ هو. دين متين جي قانون جي ترويج ۽ اسلام جي بنيادي احڪامن جي استحڪام لاءِ ڪوشش ۾ مصروف رهندو هو. ڄڻ ته سندس ئي زماني ۾ دين

(1) مخدوم عبداللطيف ٺٽوي، ”مناقب مخدوم محمد هاشم ٺٽوي“ فارسي قلمي ص 2.

(2) مولوي دين محمد وفائي، ”تذڪره مشاهير سنڌ“ سنڌي ادبي بورڊ ڄام شورو، 1985ع، جلد ٻيو، ص 259-264.

اسلام جي تجديد واقع ٿي.... هند ۽ سنڌ، عرب ۽ عجم ۾ ناميارو ۽ سڀني پهلون کان سندس ذات شرف شان واري هئي.“⁽¹⁾

مشهور انگريزي مصنف رچرڊ برٽن، مخدوم صاحب جي شخصيت بابت لکي ٿو: ”هن هندستان ۽ عربستان جو سير ڪيو هو ۽ عربي ۽ فارسي ٻوليون ۽ فقہ چڱي طرح سکيو هو. چون ٿا ته مسافريءَ دوران هن عيسائي پادرين سان ڪيترائي مناظرا ڪيا ۽ سندن مذهب خلاف رسالا لکيا. هو هينئر هڪ وٺي ڪري ليکيو وڃي ٿو. هن جو مڪلي جي ٽڪريءَ تي مقبرو آهي ۽ پنهنجي هر وطنين لاءِ هڪ زيارت جي جاءِ آهي.“⁽²⁾

برٽن جو هي اقتباس نهايت قيمتي آهي جو هڪ انگريز مصنف مخدوم صاحب جي علمي عظمت جي باري ۾ شاهدي ڏئي رهيو آهي.

موجوده وقت جو مشهور محقق ۽ مصنف ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ، مخدوم صاحب جي شخصيت ۽ علميت جي باري ۾ لکي ٿو:

”سنڌ جي سرزمين جيڪي چوٽيءَ جا عالم پيدا ڪيا، تن مان مخدوم محمد هاشم ٺٽوي هڪ نهايت ئي ناميارو عالم هو. سندس شخصيت ۽ علميت سنڌ لاءِ باعث فخر آهي. مخدوم صاحب جون ديني ۽ علمي خدمتون ايتريون ته اهم ۽ وسيع آهن، جو انهن تي مسلسل تحقيق جي ضرورت آهي. ديني علمن تفسير، حديث، فقہ وغيره تي کيس عبور حاصل هو ۽ انهن بابت ڪيترائي ڪتاب لکيائين. عربي ۽ فارسيءَ کان سواءِ سندس سنڌي تصنيفن جو معيار علميت توڙي ٻولي ۽ لغت جي لحاظ سان ايترو ته بلند آهي، جو سنڌي ٻولي ۽ ادب جي تاريخ ۾ پڻ مخدوم صاحب جو مقام نهايت بلند آهي.“⁽³⁾

موجوده دور جو ٺٽي ۽ مڪلي جو عالم ۽ مصنف تحفة الزاثرين ۾ لکي ٿو: ”ٻارهين صدي هجريءَ ۾ ٺٽي هڪ عظيم البرڪت هستي سرزمين سنڌ کي ڏني، جنهن جي ڪري سنڌ کي چار چنڊ لڳي ويا. هيءُ هستي مخدوم المخادير، سنڌ الاقاليم، مجدد ماه ثاني عشر، ملجا الفقهاء والمحدثين، زبدة العلماء الراسخين حضرت علامه الحاج محمد هاشم هاشمي ٺٽوي عليه الرحمه والرضوان آهي.“⁽⁴⁾

(1) مير علي شير قانع ٺٽوي، ”تذڪره مقالات الشعراء“ فارسي، سنڌي ادبي بورڊ ڪراچي، 1957ع، ص 841، 842.

(2) رچرڊ برٽن ”سنڌ ۽ سنڌو ماڻھو“ ۾ وسنڊز قومون، مترجم محمد حنيف صديقي، سنڌي ادبي بورڊ حيدرآباد، 1976ع، ص 77.

(3) ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ، ”مخدوم محمد هاشم ٺٽويءَ جي سوانح حيات ۽ علميت بابت ڪي ويچار“ ٽماهي مهران، سنڌي ادبي بورڊ ڄام شورو، جلد 34، نمبر 4، 1985ع، ص 131.

(4) ابوالسراج محمد طفيل احمد ٺٽوي، ”تحفة الزاثرين“ اردو، احمد برادرز ناظم آباد ڪراچي، 1988ع، حصو چوٿون، ص 246.

راحة المؤمنين

سليس منظوم سندي

اصل نسخي جو عڪس

مخدوم مرحوم محمد هاشم توي رحمہ	
هِي رَاحَةُ الْمُؤْمِنِينَ مَبْنِي بِأَذْجِ شُكْرِ حَيَّاهُ تَصْنِيفَ كُنَّا خَدُّوهُ مُحَمَّدُ هَاشِمٌ	
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	
سَارَاهِي سَيَّوَدِي جُورِازِقِ رَحْمَنِ رُفُوزِي رَسَائِي مَرْتَنِ مَوْلُوهُ مَرِيَانُ	جُوسَاجُوسِي بِرِصَاحِبِ سُبْحَانِ كَرِي كَرَمِ كَمِينِ سَدَّ سَاطِ

متن

راحة المؤمنين

سليس منظوم سنڌي

هيءُ راحة المؤمنين منجه بيان ذبح شڪار جي آهي
تصنيف ڪنان مخدوم محمد هاشم (ٺٽوي)
(مقدمو: حمد، صلواة ۽ ڪتاب لکڻ جو مقصد)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ساراهجي	سچو	ڌڻي	جو	رازق	۽	رحمان
جو	سباجهو	سپين	پرین	صاحب	۽	سبحان
روزي	رسائي	مڙني	مولو	مهربان		
ڪري	ڪرم	ڪمينن	سين	سدائين		سلطان

گئي گيسو ڪيترو اڳي جو احسان
 سال رسن راتو ڏينھن مٿي محمد ڄام
 ساڻي سونھار وڃو ڪيسو سڀا جي ڏلا
 پيڻ اڳي ال رسولجي سڀن صحابن
 پيڻ سڀي تارا ڪٿي اين منجه ڪرڻ
 سڀي سڪن ڏينھن ڪار مٿي مٿن
 اوڻ وڻ شريعتي سدا ٿا سڪن
 تيري منجه هدي مريڪن وڃي
 تارا وڻ مسند دڙج وڻ شڪار جا پڇي ڪيڙ
 پير جي اهي اهي ابو جن اپارا
 پوء نه اچا ٿي ڪا سنڌي ڏرا سا
 پير جي مومن ڪيسو سڀي مسئلا
 ڪيڪرو باب دڙج جو پيو شڪار لا
 ڪيڪرو قبول ڪري ڪيڙي ڪنا
 ڪيڪرو پائي پاند ڪو اڳي جي عطا

رحمت تہ رحمن جي سونھار اسلام
 جہ ايمار و اسلام مڪي قائم سڀي قيام
 رسالي رحمن جا پاڪين اينعام
 پلٽو پارئي ڪوڙو وڻو تارا وڻ
 هاڻي سنڌ هوءو مينا هي جن ڪن
 غافل بالغ جي ٿيا منجا مومنين
 حلال حرام سڀي وڻ ساڻي سڃاڻن
 هي منجه هن حقير جي وهڻي پيو
 ڪيڪري تن منجا گھوڻ جي ٿورو
 نڪا پير وڻ پارسي جي ناموزن نبار
 تڏه سنڌي ڪيم سڀي ڪيڙي غر
 ڪيم باب پير تهم جو ٿيڻي ويرا
 اسريري اهيان مولي جي مھرا
 مري مان مھرس ڏوڏ هاري جا
 ان الله يغفر الذنوب جميعا اهي سڀا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ڪيڪرو ڪيڪرو ڪيڪرو ڪيڪرو ڪيڪرو

ڪيڪرو ڪيڪرو ڪيڪرو ڪيڪرو ڪيڪرو

ڳڻي ڳڻيون ڪيترو آڳي جو احسان
 شال رسن راتو ڏينهن ۾ مٿي محمد ڄام
 سائين سونهارو جو ڪيو سباجهي علام
 ۽ پڻ اتي آل رسول جي ۽ سڀن صحابن
 جيسين تارا ڪتيون اين منجه ڪڙن
 ته آهي سڪڻ دين جو لازم مٿي مڙن
 اوءِ ور شريعت کي سدا ٿا سڪن
 ته ميڙي منجه مهدي مَرڪن وچ بين
 ته ماڻهو مسئلا ذبح ۽ شڪار جا پڇن گهڻيرو
 پر عربي آهي اهڪي ابوجهن اپار
 پوي نه اڻ ڄاڻن کي ڪا سنڌي ڌاران سار
 ته پڙهيس مؤمن سڀ ڪو سڪي مسئلا
 هيڪڙو باب ذبح جو بيو شڪار لاءِ
 ته مان قبول ڪري ڪميني ڪنا
 ڇهون نه لپي پاند ڪو آڳي جي عطا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(2) لکن ڪتابن ۾ ڪنن ساڻ سڻهيو ته ڪهڙ حيوان حلال جو سائين ڏرس ڪيو

(1) ترجمو: بيشڪ الله تعاليٰ توهان جا سمورا گناهه بخشي ڇڏيندو. (پارو 24، سورة الزمر، آيت 53)

(2) باب-1 (ذبح جي باري ۾):

ڪارِ نفعِ پاھجي ڪڏھ ڏور ٿو
 مير محمد مصطفيٰ سيد عالم
 هت ٻهجي ذبح ڪرڻا حيوان لکن
 سائي سھڪائي ڪي ڪارِ نفع
 مگر جيڪو ڏور ذبح ڪيو تہ جھٽ
 تي پر ڪتابنم ليکي ڪرا هت
 انہ پر فرمايو صاحب رسالت
 ڪارِ کين ماہ جي ڪونفع ٿيو
 شراب ٿي تھجاسي ياد ڪر هو
 ذبح ڪري حيوان جو پاڻھين پي
 ماہ تہ جو پٿرو مارتو نڪيندو
 جي ڪڏھ ڏنن هٿس ٿو ڏو پيو
 ٿو ذبح اهي بن پرائن شريعت
 ڪيون قنہجو دار و دار بيان
 هاڻي ذبح اختيار جو انہ کي ليکي
 تھان پوءِ ٿري مٿاڻا جي رکڻ
 بي مٿي مال ذبح جو ليکو ڪتابن

ٿڪونہ و بال اني جو سندس مال
 ڪارِ قرباني حج جي ٿي
 تات سو ذبح درست ٿي مٿي
 مٿاڻا رزق رحيم جي ورتو نفع ورت
 نڪو هٿس قصدا کين جو نڪا نفع ٿي
 ٿيندا وڃيائون تھتي روز قیامت
 پر جڏھ مارتو مٿاڻا ٿي ٿو
 تڏھ ذبح نهجو سائي حلال ڪيو
 تھرحلال ڪرڻي پاڻھ پيو هو
 ٿو حلال ڪو هو ٿي حرام ٿي
 پڻ ڪٿي ڪڏھ مٿي کين سو
 اهي ٿي ڪتابنم پڌرو ٿي ليکو
 هيڪ ذبح اختيار جو پيو ذبح ضرورت
 تہ ٿي سڀن اڻوچن اسان
 جن ٿي نالو ٿي ٿو ذبح ياد ڪري
 مٿي نالو ٿي ٿو ذبح وڃي ٿو
 جان ڪنڌ مٿي مٿاڻا ٿي ٿو

ڪارڻ نفعي پنهنجي جنهن ڪنهن دور ڪُٺو
مير محمد مصطفيٰ سيد عالمن
هٿ پنهنجي ذبح ڪيا گهڻا حيوان لکن
سائين سهڪايون ڪيون ڪارڻ ضعيفن
مگر جيڪي دور ذبح ڪيو ريه حاجت
ته اي پر ڪتابن ۾ لکي ڪراهن
انهي پر فرمائيو صاحب رسالت
ڪارڻ ڪيڻ ماه جي ڪو نفعو ٻيو
شرط سڀيئي تنهن جا سڻي ياد ڪرهو
ذبح ري حيوان جو پاڻهين پي مئو
ماه تنهنجو بچڙو ماڻهو نه ڪيندو
جي ڪنهن ڏنن هٿ سين، ته سو ڏوه ڀرو
*سو ذبح آهي بن پرين اندر شريعت
ڪبو ٻنهي قسمن جو ڌاروڌار بيان
هاڻي ذبح اختيار جو انهي ڪي لکي
تهان پوءِ نڙي منجهان حيوان جي رڳو چار وڍي
اي مڙئي ماڳ ذبح جو لکيو ڪتابن

ته ڪونهي وبال ان تي جو سنڌيس ملڪ هو
ڪارڻ قرباني حج جي ۽ اضحيٰ جي ڏينهن
تانته سو ذبح درست ٿيو مٿي مسلمان
منجهان رزق رحيم جي ور ماڻهو نفعو وٺن
نڪو هئس قصد ڪيڻ جو نڪا نفعي نيت
ٿيندو پڇاڻون تنهن تي روز قيامت
پر جڏهن ماڻهوئن ڪي حيوان ڏونه احتياج پوءِ
تڏهن ذبح تنهنجو سائين حلال ڪيو
ته خبر حلال ۽ حرام جي پاڻهي پروڙ هو
توڻي حلال سو هو، ته پڻ حرام ٿيو
پڻ ڪٿي ڪ ڪنهن مرونءِ ڪي ڪيڻ سو نه ڏبو
آهي ”قنبي“ ڪتاب ۾ پڌرو ٿي لکيو.
هيڪ ذبح اختيار جو ٻيو ذبح ضرورت
ته ٿئي مٿي سين ابوجهن آسان
جئن پهرين نالو رب جو ذابح ياد ڪري
نڙي نالو تنهن جو جيڪي وچ اُره جاڙين
جئن ڪنائين نڙي منجهان تڏان دُرس چون

* ذبح جا قسر

مَلَرَجَا اِهِي گند چارن بن پراء
 جن وچن رهي گند سا پار مٿي ڏانه
 جن وچن رهي گند سا اره جي طرفا
 صعي قول ڪتابجي ڪين چون روا
 پي ڪرڪ اهي جهنجا وڃي پاڻي ڪاه
 ويدن پئي رگن پڻ لازم لکندا
 اهي گندرت جو بن منجا جن
 شرط منجائن پهر و اهوئي ڪهن
 پر جي وديا تري تن منجائن ڏهن
 پر اهي ثواب ان جن سڀني وڃن
 پي پڇڻ يا جاتي جي ڪو سا منجا
 شرط پيو ڏجن جو سون يا ڪرو
 توڻي گهي هوء سا ڪه هوء توڻي هوء
 چڪڙه پي وهر ڦاهيم بوسا جي مو
 ڪه هئي مارو جو انڪي ڪه مڙس
 ڪه قاري مڙن مارو ڪه ڏور ڏيگو
 ذبح جه ڪي نٿي سوسپ ٿي پڇرو

هين ڪهجي ته ڪناس ڪي ياد رجا
 پرجه ڪه ڪو جو انڪي مٿي ته ڪنا
 تڏه انم عالمجو اختلاف آه
 پر ڪه ڪهجي اهرو جاتي جان منجا
 پڻ برگره پڻ پاسنم نرو ٿي لکن
 هيڪ نرو توڻي جان وڃي سا
 شرط جي ڏجنجا سڀي جو ڪه چيا پهن
 جن چاري رگه وڃي ڏاڃي ڪه جن
 اڪري ڪم ڪل جو ڏنو عالمن
 جيڪه رگه وڃي ڪه جو انڪي
 ٿي سو حرام ٿي ڪين رهيا
 جن ڪهن وڃي ڏور ڪا حيا ٿي هوء
 نات حلال نٿي ڪين ڏور سنڌو
 ڪه هئي سنڌو ڏي هيڪري نڪل
 ڪه ڪري پوند ڪو هوء هت سا وڃو
 ٿي منجن ان مڙن صورت سو حرام ٿي
 مگر جي ان توڻي ڪا حيا ٿي پڇي

مگر جا آهي جاڙين ٻنهي پراءِ
 جئن وڃن رهي ڳنڍ سا پار مٿي ڏانه
 جئن وڃن رهي ڳنڍ سا اره جي طرفا
 صحي قول ڪتاب جي ڪيڙ چون روا
 ٻي ڪرڪ آهي جنهن منجهن وڃي پاڻي گاه
 ويڻ چئني رڳن جو پڻ لازم لکن ٿا
 آهي گذر رت جو ٻنهي منجهن جن
 شرط منجهن تن پهرئو اهوئي ڪهن
 پر جي وڏيائين ٿي تنين منجهن ته پڻ درس چون
 پر آهي ثواب ان ۾ جئن سڀيئي وڃن
 ٻيون به چڏيائين ڄاڻي ٻجهي ڪه ويساري منجهن
 شرط ٻيو ذبح جو سو پڻ ياد ڪر هو
 توڻي گهڻي هوءَ سا ڪه هوءَ ٿوري توءَ
 جيڪڏهن پئي وهڻ ڦاهي ۾ بوسائجي مئو
 ڪه هڻي ماريو حيوان ڪي ڪه مڙس ڪو
 ڪه ڦاڙي مرن مارئو ڪنهن جو دور ڍڳو
 ذبح جه ڪي نه ٿئي سو سڀين ڀتين بچڙو

هيٺ ڪهجي تنهن ڪنا سڪي ياد ڪجهه
 پر جي ڪنهن ڪنو حيوان ڪي مٿي تنهن ڪنا
 تڏهن ان ۾ عالمن جو اختلاف آه
 پر ڪم نه ڪجي اهڙو ڄاڻي ڄاڻ منجهن
 پڻ به رڳون ٻن پاسن ۾ نڙوڻي ڪي لکن
 هيڪ نروڻو تن ۾ جئان وڃي ساه
 * شرط جي ذبح جا سي چوڏهن چيا پڙهين
 جن چارئي رڳون وڏيون ذابح تي گهرجن
 اڪثر ڪي حڪم ڪل جو ڏنو عالمن
 جي ڪنهن رڳون به وڏيون ڪه حيوان منجهن
 ته پڻ سو حرام ٿيو ڪيڙ ڪين رهه
 جئن ڪهڻ وير دور ۾ ڪا حياتي هوءَ
 نات حلال نه ٿئي ڪيڙ دور سندو
 ڪه هڻي سنگ ڍڳي هيڪڙي ٻي ڪي قتل ڪيو
 ڪه ڪري پوندي ڪوه ۾ وهڻ ساه وئو
 ته منجهن ان مڙن صورتن سو حرام ٿئو
 مگر جي انهن ٽولن ۾ ڪا حياتي پسجي

* ذبح جا چوڏهن قسم

تُوئي توري گي ويخي سو گهي
 تُوئي كه بگري اچي بگاڙي
 ساھونڊا جاري مور ھيڪر گهي
 جاسي تابت تھجي اچائي اھي
 جين سندو تھجي لٿو اسرو
 جيري پسي گي دور مھن گنايو
 جي ڪنڌ ته بگري تڙي جالو
 جنم توري حياتي دور مچي پڌي تاسرو
 سني لکي ڪريان پڌر تسي سکن
 کي ڪڍ ناء تھجو قاري پڌر منجا
 جان جين ته بگري ايتروئي هو
 تڏه سا حلال نڙي دڄ ڪيائو
 خزانه لھين مرانپر لکي تو
 به ڪري هوند رهي ڪي ڦاٽي پڻي
 پڻ ڪتاب تليھم ايتروائي
 سو اچي رسوا وڌو مرڻي وري
 پڻ پڌر قاري پڌر ڪناي

تڏه ڏين ان تولنجو ويڃي حلال ٿي
 ڪري انڊا تھنا پڌر اھي
 جي ڪنڌ ته بگري تڙي ڊسري
 پڻ ڪڍ ته بگري مرڻي اچي سو
 منجس حياتي ايتري ويخي رهي هو
 پڻي ڦري ماڳه سگي ڪين رو
 مگر چار مسئلا اھم ڪتاب لکن
 تڻ لھن ڪري جواجي درس ڏين
 ھيڪر وڌي ته بگري تھجي حامل
 پھر ڪنڌ پڇرو پوء ڪنڌ ماء
 جن هوند حيات نرهي پڌر قاري
 ان حياتي کي حڪم موندو عالچون ڏو
 عجان پڌر قاري اڄوڪه سڄو سا
 تڏه سا حلال ٿي بسم الله پلي سا
 جيڪڏه حيوان ھيڪر وڌو ڏو اھي
 تان چيائ ڪه مومندي تنگي گهي
 ته مومن پڌر قاري پھر وھڻي

توڻي ٿوري ڪ گهڻي وڃي سو ڪهجي
توڻي ڪه ٻڪري ڪي اچي بگهاڙ رسي
سا هوند نه جتي مورھين جيڪر ڪهجي
جان سسي ثابت تنهنجي اڃائي آهي
جيئن سندو تنهنجي لٽو آسرو
جيتري پسجي ڪني دور ۾ ڪهڻ ڪنا پوءِ
جي ڪنائين ته ٻڪري ڪي ته ٿئي حلال توءِ
جن ۾ ٿوري حياتي دور ۾ جي پٿري ٿا پسن
سي لڪي ڪريان پٿرا ته سڀني سڪن
ڳپ ڪڍيائون تنهن جو ڦاڙي پيٽ منجا
جان جيئن ته ٻڪري ۾ ايتروئي هوءِ
تڏهن سا حلال نه ٿئي ذبح ڪيائون توءِ
”خزانه المفتين“ ۾ ان پر لڪي ٿو
جنهن ڪري هوند رهي جيري ڦاٽي پيٽ پڄاڻان
پڻ ڪتاب ”تلقيح“ ۾ ان پر ٿو آڻي
سو اچي رسيو اوڏو مرڻ ڪي وري
پر پيٽ ڦاڙجائس پهرين ذبح ڪنا اڳي

تڏهن ڪيئن ان ٽولن جو وڃي حلال ٿئي
ڪڍي آندا تنهن جا پيٽا ٻهر وڃي
جي ڪنائين ته ٻڪري ڪي ته پڻ کُرس ٿئي
پڻ جيڪڏهن ڪه ٻڪري ڪي مرض اچي رسڻو
منجهس حياتي ايتري وڃي رهي هوءِ
پيئي ڦٽي ماڳهين سگهي ڪين رڙهو
مگر چار مسئلا اهڙا منجهه ڪتاب لکن
ته پڻ ڪهڻ ڪري حيوان جي درس ڪين ٿين
هڪڙو ڊگهي ڪ ٻڪري ڪهجي جي حامل آه
پهريان ڪنائون ٻچڙو پوءِ ڪنائون ماءُ
جئن هوند حيات نه رهي پيٽ ڦاڙڻا پوءِ
ان حياتيءَ ڪي حڪم موت جو عالم چون ڏبو
۽ جان پيٽ ڦاڙيائون ان جو ڪنهن سج سان
تڏهن سا حلال ٿي بسر الله پلي ساڻ
ته جيڪڏهن حيوان هڪڙو ڪنهن ڪافر جو آهي
تان چيائين ڪنهن مؤمن ڪي ته مون ڪي ڪهي ڏي
تنهن مؤمن پيٽ ڦاڙڻو پهرين وهڻ ڪي

پوءِ دُجُ ڪِيا ته ٺهڪي ٻيهر سا وري
 جن رُوح اُڄوڃي هوندي بهاري
 پيوڻ جي ڇو مٿس هينگر ٿي شڪاري
 ڪر ٿا رهيا ٻنم الله چي پر ٻي لڳي
 پر اڌ ڌنءُ جيو و سڀسي جي پارا
 ناهه اعتبار ان حياتي کي عالم چوندا
 ترو پاڻ ڏي ڏونه به پوڃي رهيا
 جان ترو پاڻ ڏي ڏونه به رهيا ڏونه
 ترو اوندائي رات ڏاڳي پئي ٿرت
 جن ڪر دُجُ ڪِيا ته ٺهڪي ٻيهر ڏمجا
 جان اصل تري رکيو ڏي هوند
 ان جيو کي پڻ حڪم ٿو ڄوڻ ڪناب
 ٽي موني دُجُ ڪري تڏهست لکن
 مٿو لهي تڄو وڃن پيو پري
 ڇڏي ڪنءِ ته ٺهڪي ٻيهر مٿس ڪري
 ڪي اچي ٻڌو ٻڪر ٻوڇي جي وڻ
 پر اڃا پوءِ ڦري سوسسي ڪٿا پوءِ

تڪڻ حلال تڄو وڻ مٿس ڪوم ڪي
 ان حياتي کي حڪم ٿو ڄوڻ عالم چون ڏي
 پر ٺهڪي ٺهڪي ساڻي ٻنم الله
 به اڌ ڪِيا ته شڪار ڪر ٿا پري پري
 جي ٿو دُجُ ڪِيا ٻنم الله ٻنم ٿي نا
 جان پوءِ نه ٿي ٻي اڌ سندن
 ٽي سولال نرو ٿو ٿي دُجُ ٿي
 تڏهه پار مٿي جو حلال ٿو دُجُ جي ٽي
 ٺڪ ٿو ڏي ڏي وڃي نري کي بهري
 پوءِ وري ڪنءِ ته ٺهڪي مٿي ماڳ
 تان مٿي حلال ٿي ٿو ٿي دُجُ ڪيا
 پري اصل وڏي ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو
 ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو
 پر اڃا ڏي ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو
 ٽي حلال ٿي ٿو دُجُ ساڻ وري
 ڪهه پوس ٿي وڏو ڪر ٿو ٿو
 جيڪو ڪهه ٺهڪي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

پوءِ ذبح ڪيائين تنهن کي بسمله سان وري
 جنن روح ان جو چُڪي رهيو پهرين پيري
 ٻيو پڻ جي ڪيو مڙس هيڪر ٿي شڪار کي اڳيا
 ڪ ترار هنيائين بسم الله چئي پر ڊڳي ڪ ٻڪري کا
 پر اڌ ڏنائين جيئرو سسي جي پارا
 ناه اعتبار ان حياتي کي عالم چون ٿا
 ٿرئو پاڳو مٿي ڏانهن ٻه پوچڙي رهياس
 ۽ جان ٿرئو پاڳو پڇ ڏانهن ٻه رهيا ڏانهن مٿي
 ٿرئو اونداهي رات ۾ ذابح کي پئي ٿرت نه ڪا
 جنن ڪر ذبح ڪيائين تنهن کي پهرين اُره منجا
 جان اصل ۾ ٿي رڳون وڍيون هوندائين
 ان جيئڻ کي پڻ حڪم موت جو منجهه ڪتب لکيائين
 ته جي موٽي ذبح ڪري ته درست لکن
 مٿو لهي تنهن جو وڃي پيو پري
 جهلي ڪنائون تنهن کي بسمله ساڻ وري
 ڪ اچي بگهڙ مٿو ٻڪري جو چني جي وٿو
 پر اڃان پيو ڦٽڙي سو سسي لٿيا پوءِ

ته ڪيڻ حلال نه نهن جو ور مؤمن ڪو م چڪي
 ان حياتي کي حڪم موت جو عالم چون ڏجي
 پر نه چيائين هٽندي ساري بسم الله
 ٻه اڌ تنهن شڪار ڪ ٻڪري کي پوري وچ ڪنا
 جي سو ذبح ڪيائين بسم الله سين ته پڻ ناروا
 ۽ جان پورا نه ٿيا ٻئي اڌ سنداس
 ته پڻ سو حلال نه ٿئو توڻي ذبح ٿياس
 تڏهن پار مٿي جو حلال ٿيو ذبح جي ڪجي
 رڳون وڍيائون ڍور جون نڙي کي بهرا
 پوءِ وري ڪنائين تنهن کي موٽي ماڳ ڪنا
 تان موٽي حلال نه ٿئي توڻي ذبح ڪيائين
 پر جي اصل وڍيائين ٿورڙو ڪنا ٽن رڳن
 چوٿون جنن هنيو مڙس ڪنهن ڏکو وهڻ کي
 پر اڃان ڌڙ پسجي جيئرو پيو ٿو ڏڪي
 ته پڻ حلال نه ٿيو ذبح ساڻ وري
 ڪ ڪهن پوسٽي وڍيو ڪڪڙ جو مٿو
 جيڪو ڪهي تنهن کي ته پڻ درست نه هو

مٻئي منجاء ٿو ته ڪڍي بگاڙو وٺو
 نڌا سوڌ رست ٿي وڃي داڄ ڏيڄ ڪو
 ٽي جي لمن جي ري ڏي وري توڙي ڄڻ
 نشاني حياتي جي پٺ سڀني ياد ڪن
 پٺ جي ڪسندڙ دانه ڪري وهڻ وڃا
 جي ٻي ٻڪري پاڇي ڪه شخص ڪي
 ڪرڻ منجاسي نڪو ته ويروهي
 ٽوڙي چور ٺاهڻ ڪي چڱي ٿيڻ ڏسڻ
 اهي ڪه ڪه چڙهي ڪم موڙو
 ڪي لڙي پيا وار تنجاء پير ڊگر ڀاءُ
 ٽن مڙن صور ٽن ڪين روا
 اهين علامت موڙي پائائي اشيا
 ڪي اڳي ڪشادي جي هي سڀئي موني پو
 ٽن مسئلن مڙن ڪيڻ حلال ڪن
 ٽوڙي رت ٺوهيو منجاء موير ڪن
 جي چري پنا تهجا وهڻ ڪه ساعت
 چڪو ڪهيس ته حال مرڻ ٺهڻي

گهو باقي رهيو آڏائي ويٺو
 ٽن چا مسئلن ڏاڙما ٻڌي چڱي
 ٽوڙي گهي حياتي ٽيڻ ڪي ٽوڙي ڄڻ
 هيڪڙو ٺڪڙو رڳو ٻيو چڙو
 ٽي ڪم ٽيڻو ٽيڻو ٽيڻو ٽيڻو
 خبر نه اهي ٽيڻي اهي ڪي چري
 ٽي ساهل لڙي جي ڪم ٽيڻو
 پير چڙو ڪري ٽيڻو ٽيڻو ٽيڻو
 مڌ بوج وقت ڏيڄي جي وات اڀريا
 ڪي اڳي هيس پوري سڀئي ٽيڻي
 ناهن نشاني جيڻ جي ان ٽوڙي ڪا
 ڪي جان وات هوسني اڀريو شو واري
 ڪي سٽو ڪي پير ٽيڻي ڪي وارو ٽيڻو
 اهين نشاني حياتي جي چاري ٽيڻو
 ڪي وڻ اهين اهڙا مڃا خالق جي
 ته سڀئي ٽيڻس انگر آخالي مڃا رت
 جي ڪهڙي چڙو ڪو انگر وڻ ته

۽ مٿي منجهان ڪي ٿورڙو ڪڍي بگهڙ ويو
تڏهن سو درست ٿيو جي ذابح ذبح ڪيو
تن ۾ جي لهن جيئري ڍور ڪي ته ور ذبح ڪن
نشانينون حياتيءَ جون پڻ سڪي ياد ڪجن
پڻ جي ڪسندي دانهن ڪري وهڻ ويچارو
جي ڍڳي ٻڪري پنهنجي ڪنهن شخص ڪئي
ڪ رت منجهانئس نڱيو تنهن وير وهي
’توڻي چورائين ڪن ڪ پڇ ڪي ته پڻ ڏرس ٿي
آهي ڪنهن ڪنهن چرڻ ڪي حڪم موت جو
ڪ لڙي پٽا وار تنهن جا ڪ پير ڊگهاريائين
تن مڙني صورتن ۾ ڪيڻ ڪين روا
آهين نشانينون موت جون پاڻان اي اشيءَ
ڪ اڪيون ڪشليون جي هيون سي موتي پوريائين
تيئن مسئلن مڙن ۾ ڪيڻ حلال لکن
توڻي رت نه وهيو منجهان مور رڳن
جي چري پنا تنهن جا وهڻ ڪنهن ساعت
جيڪو ڪهيس تنهن حال ۾ ته رت نه پسي ڇڏ

گهڻو باقي رهيو اڏائين وترو
ان چئن مسئلن ڌاران ماڳ بيا جيڪي ڪي هون
توڻي گهڻي حياتي تنهن ۾ ڪ ٿورڙي پسن
هيڪڙو نڪرڻ رت جو ٻيو چُرڻ چون
ته پڻ حڪم تنهن جو تهڙو، جهڙو چُرڻ جو
خبر نه آهيس تنهن جي ته آهي ڪي جيئري
ته پڻ سا حلال ٿي جي ڪهڻ وير چري
پر چرڻ گهرجي تهڙو جو جيئري ڍور سندو
مذبوح وقت ذبح جي جي وات اُپتيائين
ڪ اڪيون هئس پوريون سي اُپتي چڏيائين
ناهي نشاني جيئڻ جي ان ٽولن ۾ ڪا
۽ جان وات هوئس اُپتيو سو واري ڍڪيائين
ڪ سوڙهو ڪيائين پيرن ڪي ڪ وار اڏيائين
آهين نشانينون حياتيءَ جون چارئي ٿوڪ چون
ڪي وڻ آهين اهڙا منجهه خالق جي خلقت
ته سڪي ٿينس انگڙا خالي منجهان رت
جي ڪهندي چورئو ڪو انگڙو تنهن وهڻ

تَنُڪَرَن سَنَدَ رَڄِي ڪَلانَ تَهَ حَاجَتَ
 خَبرَ تَهَ جِي حَيَاتِي جِي ڪَينَ پَرُورِي
 تَپَن سُوڇَلالَ تِي جِي رَتَ مَنجاسَ
 دُورَ مَنجَارَ اُڇيرِي هُونَدَ نِڪَرُ جُو
 مَسَلَهَ شَرِيَتَ جاسِي سِي سِڪُو
 تَڪَ اهي حَيَاتِي جِيوانَ ڪُسندي
 تَهَن رَڄِي ڪَاتي دُورِي تَهَ هُو جِي
 تَوِي رَتَ سَنَدَ تَهَ مَنجَانِڪَ سُوڇِي
 مَگرَ جِي جِيوانِڪي ذِبحَ ڪَن
 نِڪَرُ جِي سَنَدَ نِڪَرُ نِڪَرُ پَلاوَتَ دَسَن
 نِڪَرُ سُوڇِي پَرُورِي نِڪَرُ وارا پَيا تِين
 مَارَ وِ مَومَن اِنَ ڪَنائو رَڪَنِي پَاسُو
 جِن هُو تَڪَ تِي تَهَ تُولَ جِهَ ڪَهي
 تَوِي اِهَ ڪَڙَڪَ سُوڇِي تَرَامِجُو تَڪَرُ
 ڪَڙَڪَ تِي سِيو ڪَاتي جِرَڪَ رِپُون
 ڪَڙَڪَ تَڪَرُ ڪَانُون سَرِ جُو ذِبحَ مَٽَ ڪِيو
 ڪَڙَڪَ مَن وَسَنَدَ جِيوانِڪي دَارتِيو

پَن جِي دِڪِي دُورِي ڪُورَن سَنَدَ ڪَري
 نِڪَرُ ذِنا ڪَڙَڪَ چَرنَدَ وِڪَهَن وِروِي
 پَرِ رَتَ ڪَڙَڪَ اَمَرُ وِجُو وِهنَدَ تَهَ هُو
 اهي علامَتَ حَيَاتِي جِي نِڪَرَن رَتَ
 تِي سِي پَتَ وِهي ڪَاتي جِدَهَ نِڪَرَن
 مَنجَانِ وِقتَ ذِبحَ جِي ذِبحَ يَقيَن
 تَدَهَ سُوڇَلالَ تِيو شَڪَ مِپَلي ڪُو
 عَيني مَسڪِين مَڪِي تَهَ مَارُو
 جِي سَنَدِي تَهَ جِي خَبرَ ڪَاهَن
 نِڪَرُ پَرُورِي وِاتِڪي نِڪَرُ ڪِي اَڪِين
 تَدَهَ سُوڇَرَامَ تِيو مَنجَ مَرَن مَڏَهَن
 تَرُ وِ شَرَطَ ذِبحَ جُو اهوئي اهي
 مَڙَڪَ وِدي جُو تِين رِيسَ رَتَ پَن وِاي
 مَهَ تَڪَرُ تِي جِنجُو ڪَڙَڪَ رِندَ ڪَڙَڪَ رِيو
 ڪَڙَڪَ بَاقَ تَڪِي ڪَاتي جِي ڪَڙَڪَ تَڪَرُ
 ڪَڙَڪَ نِڪَرُ تَڪَرُ اَمَرُ وِجُو وِڃِي وِڃَن
 اِنَ مَرَن تَهَ لَيسَ ڪَڙَڪَ دَرِستَ

تہ نڪرڻ سنڊي رت جي ڪانهي تنهن حاجت
 خبر تنهن جي حياتيءَ جي ڪين پروڙي
 تہ پڻ سو حلال ٿئي جي رت منجهانئس وهي
 ڍور منجهارا جيئري هوند نڪري جو
 مسئلا شريعت جا سڻي سڀ سڪو
 تہ ڪا هئي حياتي حيوان ۾ ڪسندي ويرا
 تہ جهر وڌيم ڪاتي ڍور کي تهر سو جيئرو
 توڻي رت نہ نڱو تنهن منجهان نہ ڪي سو چڙيو
 مگر جي حيوان کي ذابح ذبح ڪن
 نہ ڪو چريس انگڙو نہ ڪو ريلو رت ڏسن
 نہ ڪي سنوان پير ڪري نہ ڪي وار اڀا ٿين
 ماڻهو مؤمن ان ڪنان ور ڪسي پاسو ڪن
 جيئن هوءَ تڪائي تنهن ٽول ۾ جنهن سين ڪهي
 توڻي لوھ ڪ رُڪ سو ڪنهن ٽامي جو ٽڪرو
 ڪ گهڙي ڪيو ڪاتي جيئن ڪنهن رُپو سون ٽڪو
 ڪ ٽڪو ڪانو سر جو ذابح هت ڪيو
 ڪ هڏو سنگ حيوان جو لهي ڌار ٿيو

پڻ جي ڍڳي ڍور کي ڪو مڙس ذبح ڪري
 نہ ڪين ڏنائين چرندو ڪُهڻ وير وري
 پر رت گهرجي اهڙو جو وهندڙ هوءَ
 آهي علامت حياتيءَ جي نڪرڻ رت اهو
 اي سڀ تڏوهڪيون ڳالهيون جڏهن نرت نہ ڪا
 ۽ جان وقت ذبح جي ذابح يقين ٿيو
 تڏهن سو حلال ٿيو شڪ مَ پانئي ڪو
 ”عيني“ ۽ ”مسڪين“ ۾ ڪڍي نهاريو
 جيئن سنڊي تنهن جي خبر ڪانه ٺهن
 نہ ڪي پوري وات کي نہ ڪي ڪي اکين
 تڏهن سو حرام ٿيو منجهه مڙن مذهبن
 ٿئو شرط ذبح جو اهوئي آهي
 رڳون وڍي جو تيزي سين رت پڻ واهي
 منهن ٽڪوئي جن جو گهڙيندڙ گهڙيو
 ڪ ٻاڦ تڪي ڪاني جي ڪ پهڻ تڪيرو
 ڪ نڪر تڪو اهڙو جو وڃي وڍيندو
 ان مڙني ٽولن سين ڪهڻ درست هوءَ

ناه تڪائي مري لازم ڪي پيو
 پر ڪهن هڏي سنگس ٿو ڪراهن
 ۽ جان جلا نسا ايجان دور مڃا
 چڪو ڪهي ڪڏهه ٿي مڃا
 جلي رڳو پهي ڏند نس ڪري
 تڏهه سو حرام ٿيو ڪتابن ڪري
 جي هيون ٿي اتي حيواني ته تڪو ڪهاڙو
 وڌي رڳو وهڻ جي ڪري سو وڏو
 جي ڪهه ڪاتي اچي آگاهه پندا
 سا اچي مري ڏور ڪي ڪهن جي ماڳا
 ڪهيو ڪان ڪرڻ وٺه ڪهه مڙس
 تڏن سڀي حلال ٿيائين ڪتابن
 ٽنيس رڳو وڌي تڪر حرام ٿيو
 چوٽو شطرنج جو سامي سو سڀا
 جيڪي اهل ڪتاب جو بهوري نصران
 و طعام الدين او تو الڪتاب لک مڙهي
 اهل ڪتاب جو انکي عالم ٿا چون

افراده لا و داج با شئت مڙس مڙس
 لهي جي ڌار ٿي ڪنا حيو ان
 تڏهه ڪهن ٿين هڏه ڪي رڳو
 پڻ جيڪو شخص وهڻ بهو ويندو
 ڪنه وڌي ٿي تڃا تن سڀي
 ڪهه جي ڇهه توڪس سو چيندو رڳو
 پر چيائ هڏن ڏي نالو ڏي سندو
 تڏن تڪائي ڪري سو جلال جيو
 پر چيائ بيمه ڪي اچلن ويرا
 رڳو وڌي ٿي تڃي ساڻ تڪايا
 ته وڌي رڳو ڪهه جي لڳي مڙس
 پر ناه تڪائي ڇهه ٿو ڪي اچيائ سو
 توڻي چيو هوند هڏن ڏي نالو ڏي
 جن ڪهن رڳو اچو ڪري سڀا
 ڪنو اهل ڪتاب جي چوڌرست اسانکي
 پر اچي ثواب ان جي جلي پاڻ
 جو يقين رکي ڏونهه هڪ ڪري مڃا

ناهي تڪائي ري لازم ڪي ٻيو
 پر ڪهڻ هڏي ۽ سڱ سين توءَ ڪراحت لکن
 ۽ جان جدا نه ٿئا اڃان ڀور منجهان
 جيڪو ڪهي ڪڏهن ته ٿئي مردارا
 جهلي رڳون پنهنجي ڏندن سين ڪرتي
 تڏهن سو حرام ٿيو ڪتابن ڪري
 جي هنيو ٿري اتي حيوان جي ڪنهن تڪو ڪهاڙو
 وڏي رڳون وهڻ جون گهڙي سو وٺو
 ڇي ڪنهن کاتي اچلي آگاهين پندا
 سا اچي رسي ڀور ڪي ڪهڻ جي ماڳا
 ڪ هنيو کان ڪڪڙ ڏانهن ڪنهن مڙس هئا
 ته پڻ سي حلال ٿئا بسمله برڪتا
 تنهن سين رڳون وڏيون ته ڪر حرام ٿيو
 چوٿون شرط ذبح جو ساري سو سڃاڻ
 جيڪي اهل ڪتاب جو يهودي نصران
 “وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلَلٌ لَّكُمْ”⁽¹⁾ فرمايو رحمان
 اهل ڪتاب جو ان ڪي عالم ٿا چون

”افرد الاوداج بما شئت“ محمد فرمايو
 لهي جي ڌار ٿئا ڪنان حيوانن
 تڏهن ڪهڻ تن سين هڏين ڪين روا
 پڻ جيڪو شخص وهڻ پنهنجو ويندو ٿو پسي
 ڪ نهن وڌائي تنهن جا تن سين چني
 ڪهجي جنهن ٿوڪ سين سو چنندڙ نه گهرجي
 پر چيائين هڻندي نالو ڏئي سندو
 ته پڻ تڪائي ڪري سو حلال چئبو.
 پر چيائين بسمله ڪي اچڻ ويرا
 رڳون وڌيائين تنهن جون ساڻ تڪايا
 تنهن وڏيون رڳون ڪڪڙ جون لڳي ٿري منجهان
 پر ناهي تڪائي جنهن ٿول ۾ جي اچيائين سو
 توڻي چيو هوندائين هڻندي نالو ڏئي جو.
 جيئن ڪهندڙ حيوان جو گهرجي مسلمان
 ڪنو اهل ڪتاب جي جو درست اسان ڪي ڄاڻ
 پر آهي ثواب ان ۾ جي جهلجي پاڻ
 جو يقين رکي ڏانهن هيڪڙي منجهان نبين

(1) ترجمو: ۽ اهل ڪتاب جي ڪئي توهان لاءِ حلال آهي. (پارو 6، سورة المائدة، آيت 5)

١٠٠
 ١٠١
 ١٠٢
 ١٠٣
 ١٠٤
 ١٠٥
 ١٠٦
 ١٠٧
 ١٠٨
 ١٠٩
 ١١٠
 ١١١
 ١١٢
 ١١٣
 ١١٤
 ١١٥
 ١١٦
 ١١٧
 ١١٨
 ١١٩
 ١٢٠
 ١٢١
 ١٢٢
 ١٢٣
 ١٢٤
 ١٢٥
 ١٢٦
 ١٢٧
 ١٢٨
 ١٢٩
 ١٣٠
 ١٣١
 ١٣٢
 ١٣٣
 ١٣٤
 ١٣٥
 ١٣٦
 ١٣٧
 ١٣٨
 ١٣٩
 ١٤٠
 ١٤١
 ١٤٢
 ١٤٣
 ١٤٤
 ١٤٥
 ١٤٦
 ١٤٧
 ١٤٨
 ١٤٩
 ١٥٠
 ١٥١
 ١٥٢
 ١٥٣
 ١٥٤
 ١٥٥
 ١٥٦
 ١٥٧
 ١٥٨
 ١٥٩
 ١٦٠
 ١٦١
 ١٦٢
 ١٦٣
 ١٦٤
 ١٦٥
 ١٦٦
 ١٦٧
 ١٦٨
 ١٦٩
 ١٧٠
 ١٧١
 ١٧٢
 ١٧٣
 ١٧٤
 ١٧٥
 ١٧٦
 ١٧٧
 ١٧٨
 ١٧٩
 ١٨٠
 ١٨١
 ١٨٢
 ١٨٣
 ١٨٤
 ١٨٥
 ١٨٦
 ١٨٧
 ١٨٨
 ١٨٩
 ١٩٠
 ١٩١
 ١٩٢
 ١٩٣
 ١٩٤
 ١٩٥
 ١٩٦
 ١٩٧
 ١٩٨
 ١٩٩
 ٢٠٠
 ٢٠١
 ٢٠٢
 ٢٠٣
 ٢٠٤
 ٢٠٥
 ٢٠٦
 ٢٠٧
 ٢٠٨
 ٢٠٩
 ٢١٠
 ٢١١
 ٢١٢
 ٢١٣
 ٢١٤
 ٢١٥
 ٢١٦
 ٢١٧
 ٢١٨
 ٢١٩
 ٢٢٠
 ٢٢١
 ٢٢٢
 ٢٢٣
 ٢٢٤
 ٢٢٥
 ٢٢٦
 ٢٢٧
 ٢٢٨
 ٢٢٩
 ٢٣٠
 ٢٣١
 ٢٣٢
 ٢٣٣
 ٢٣٤
 ٢٣٥
 ٢٣٦
 ٢٣٧
 ٢٣٨
 ٢٣٩
 ٢٤٠
 ٢٤١
 ٢٤٢
 ٢٤٣
 ٢٤٤
 ٢٤٥
 ٢٤٦
 ٢٤٧
 ٢٤٨
 ٢٤٩
 ٢٥٠
 ٢٥١
 ٢٥٢
 ٢٥٣
 ٢٥٤
 ٢٥٥
 ٢٥٦
 ٢٥٧
 ٢٥٨
 ٢٥٩
 ٢٦٠
 ٢٦١
 ٢٦٢
 ٢٦٣
 ٢٦٤
 ٢٦٥
 ٢٦٦
 ٢٦٧
 ٢٦٨
 ٢٦٩
 ٢٧٠
 ٢٧١
 ٢٧٢
 ٢٧٣
 ٢٧٤
 ٢٧٥
 ٢٧٦
 ٢٧٧
 ٢٧٨
 ٢٧٩
 ٢٨٠
 ٢٨١
 ٢٨٢
 ٢٨٣
 ٢٨٤
 ٢٨٥
 ٢٨٦
 ٢٨٧
 ٢٨٨
 ٢٨٩
 ٢٩٠
 ٢٩١
 ٢٩٢
 ٢٩٣
 ٢٩٤
 ٢٩٥
 ٢٩٦
 ٢٩٧
 ٢٩٨
 ٢٩٩
 ٣٠٠
 ٣٠١
 ٣٠٢
 ٣٠٣
 ٣٠٤
 ٣٠٥
 ٣٠٦
 ٣٠٧
 ٣٠٨
 ٣٠٩
 ٣١٠
 ٣١١
 ٣١٢
 ٣١٣
 ٣١٤
 ٣١٥
 ٣١٦
 ٣١٧
 ٣١٨
 ٣١٩
 ٣٢٠
 ٣٢١
 ٣٢٢
 ٣٢٣
 ٣٢٤
 ٣٢٥
 ٣٢٦
 ٣٢٧
 ٣٢٨
 ٣٢٩
 ٣٣٠
 ٣٣١
 ٣٣٢
 ٣٣٣
 ٣٣٤
 ٣٣٥
 ٣٣٦
 ٣٣٧
 ٣٣٨
 ٣٣٩
 ٣٤٠
 ٣٤١
 ٣٤٢
 ٣٤٣
 ٣٤٤
 ٣٤٥
 ٣٤٦
 ٣٤٧
 ٣٤٨
 ٣٤٩
 ٣٥٠
 ٣٥١
 ٣٥٢
 ٣٥٣
 ٣٥٤
 ٣٥٥
 ٣٥٦
 ٣٥٧
 ٣٥٨
 ٣٥٩
 ٣٦٠
 ٣٦١
 ٣٦٢
 ٣٦٣
 ٣٦٤
 ٣٦٥
 ٣٦٦
 ٣٦٧
 ٣٦٨
 ٣٦٩
 ٣٧٠
 ٣٧١
 ٣٧٢
 ٣٧٣
 ٣٧٤
 ٣٧٥
 ٣٧٦
 ٣٧٧
 ٣٧٨
 ٣٧٩
 ٣٨٠
 ٣٨١
 ٣٨٢
 ٣٨٣
 ٣٨٤
 ٣٨٥
 ٣٨٦
 ٣٨٧
 ٣٨٨
 ٣٨٩
 ٣٩٠
 ٣٩١
 ٣٩٢
 ٣٩٣
 ٣٩٤
 ٣٩٥
 ٣٩٦
 ٣٩٧
 ٣٩٨
 ٣٩٩
 ٤٠٠
 ٤٠١
 ٤٠٢
 ٤٠٣
 ٤٠٤
 ٤٠٥
 ٤٠٦
 ٤٠٧
 ٤٠٨
 ٤٠٩
 ٤١٠
 ٤١١
 ٤١٢
 ٤١٣
 ٤١٤
 ٤١٥
 ٤١٦
 ٤١٧
 ٤١٨
 ٤١٩
 ٤٢٠
 ٤٢١
 ٤٢٢
 ٤٢٣
 ٤٢٤
 ٤٢٥
 ٤٢٦
 ٤٢٧
 ٤٢٨
 ٤٢٩
 ٤٣٠
 ٤٣١
 ٤٣٢
 ٤٣٣
 ٤٣٤
 ٤٣٥
 ٤٣٦
 ٤٣٧
 ٤٣٨
 ٤٣٩
 ٤٤٠
 ٤٤١
 ٤٤٢
 ٤٤٣
 ٤٤٤
 ٤٤٥
 ٤٤٦
 ٤٤٧
 ٤٤٨
 ٤٤٩
 ٤٥٠
 ٤٥١
 ٤٥٢
 ٤٥٣
 ٤٥٤
 ٤٥٥
 ٤٥٦
 ٤٥٧
 ٤٥٨
 ٤٥٩
 ٤٦٠
 ٤٦١
 ٤٦٢
 ٤٦٣
 ٤٦٤
 ٤٦٥
 ٤٦٦
 ٤٦٧
 ٤٦٨
 ٤٦٩
 ٤٧٠
 ٤٧١

توئي توريٽ لڏاڻي لڏاڻي
نڪا اسڪول عبادت ٻنهي کي
نڪوئي شريڪ وٽين مشرڪ جن و
پر ڪنوا جو و مون کي ٻن تڏه ڏس
جي نالو حوضه عيسى عريز جو پيا
پر جي وقت ذبح جي ڪناس کين جي
تڏه کين ڏسڻ ته جو مٿي ڪتاب
ڪرنا لوجيا ڏيڻ سند و سڀا جي
پڻ حڪم اهوئي ٿيڻي سڀا تي
توئي راهڪو عريز ڪار ڪار
ٿيڻ ڪنهن پيا ڏيڻ جي ڪار و
ڪي ٿيڻ ڪار ٿيڻ ڪار ٿيڻ
ٿيڻ ڏيڻ جي اهل ڪتاب جا
پر جي اهل ڪتاب جو پر ڏيڻ ڪار
تڏه ڪنهن ٿيڻ ڪار ٿيڻ
ڪنهن ٿيڻ ڪار ٿيڻ ڪار ٿيڻ
ڪنهن ٿيڻ ڪار ٿيڻ ڪار ٿيڻ

پڻ وسهي ڪنهن هيڪڙي ڪنان ڪتابن
پر نه مڃي نبي ۽ ڪتاب مڙئي مثل مؤمنن
پڻ ڇيرو نه پوڄي ڪڏهن جا پر مجوسين
ڪنو اهڙي شخص جو درست مومنن
جڏهن نالو رب جو ڪهڻ وڃي وڃي
تڏهن سو حرام ٿيو ڪيڻ مؤمنن کي
تہ ڪي نالو چيائين ڏئيءَ جو ڪ سندن ڪنهن ٻي
نبو ظن چڱائيءَ جو اهل ڪتابن ڏي
ڪنو مجوسي ۽ مشرڪ جو حرام فرمائين
ڪ ڪرين عبادت سج کي ڪ تاري کي پوڄين
توڻي وڻي نالو رب جو ذبح سي ڪرين
مگر ڪٿي سين مجوسي ڪ مشرڪ جي جي مسلمان ڪهي
جي ڦرئو مجوسي ڪڏهن پنهنجي پر ڪنا
پڻ ڪنو تنهن جو تڏهن چون رها
موتي پوڄيائين بت کي ڪ مجوسي ٿيو
وقت کي ذبح جي اعتبار ڏبو
ڪنو جو مرتد جو سو پڻ آهي حرام

توڻي توريت ڪ انجيل کي ڪ منجهان صحيفن
نه ڪا ڪري عبادت بتن کي نه ڪا چند تارن
نه ڪو وڻي شريڪ رب سين مشرڪ جيئن وڻن
پر ڪنو ان جو مؤمنن کي پڻ تڏهن درست ٿئي
۽ جي نلو حضرت عيسيٰ ڪ عزرو جو چيائين ڪهندي
پر جي وقت ذبح جي ڪناس ڪين سڄي
تڏهن ڪيڻ درست تنهن جو منجهه ڪتاب لکي
ڪر نالو چيائين ذبح ۾ سندن سباجهي
پڻ حڪم اهوئي تن جو جي سر بتن کي نائين
توڻي رهاڪو عرب جا ڪ عجم ۾ گهارين
تہ پڻ ڪنو تن پليتن جو مؤمن ور م ڪين
تہ ڪيڻ حلال تنهن جو منجهه ڪتاب ڪهي
آيو دين تن جي جي اهل ڪتاب حا
پر جي اهل ڪتاب پر پهنجيا ڦرو
تڏهن ڪنو تنهن جو آهي حرام توءَ
جهڙو هوندو ڪهندي تهڙو حڪم ڪبو
وري ڪافر جو ٿئي پڄاڻان اسلام

تَوْبِي رِي إِسْلَامَ كُنَّا أَهْلَ كِتَابٍ تَوْبِي

اے مسئلوں شرعت جو یہی میں سبھی

حَنِیْئَہٗ ۚ یٰۤاَیُّہَا کُتُوْبُ جَاہِلِیَّۃِ ۚ مَجْنُوْنٌ

بَرِّقْ يَا نَبِيَّ! اُنْكِي مَجَاكُفْ خِي كَامَنْ

تَوَلَّيْ هِيَ ثَابِتٌ تَحْمِلُ تِلْكَ نَفْعُكَ كُنْ بِبَنِي

جلسه مہدی مسلمانانہ تہ تویہ و رکعی

حِكْمًا مُكْرَاهًا لِقَائِهِ يُعْذِرُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لِيَا اَحِبَّاءِ بَيْتِ كَسْرٍ رَجَبِي
وَاَهْلِهِ وَارْحَمِهِمْ

پرچہ لکنا کنا نوے حای نہی

جیہو کری سجد و نور ی ماروی

کے وضوء دار نماز میں جائز ہے

کنو حرا بخوجی منکر خالق

جی و کتاب گنہ گری بجز

ذَٰلِكَ زَيْبُونُ تَجْوِسُ هُمُومُنَا

نَبِيٍّ حَكِيمٍ تَقْوِيٍّ وَجِيهٍ وَمُرْتَدٍّ

کے موتی پندرہ چار تھاکنا شفاعت

کے ہنکے موزی، ناز جاگنا اور خستہ

تَبَيَّنَ كُنُوتُ حُجُوجِهِ وَسَيِّدِي

ڪَلَمَان جِي ڪُنڙ جا سٺي گهڻائي لکڻ

کے گالاماء کا لندی مرئی جیٹمین

مَرُّ نَدَّ حَيَاتِهِ شَحْكُ مَخْ كِتَابِ الْكَلْبِ

وَمَا يَكْفُرُ لَكُمْ وَيُنَادِيَكُمْ لِمِ الْآيَاتِ

جاء في نسخة أخرى: *وكانت له في ذلك*

الحمد لله الذي جعل القرآن الكريم
موسمًا من موسمي القرآن الكريم

پریا پیا ایں گے جس سے کون

صحی فوٹو کراچی کا اور بھیجی

ابن بول چتر اتری مہاجا خسار واپس

نیت عبادتِ حق ہے مجھ کے

تَبَيَّنَ كُنُوتُهُمْ بِمَا وَفَّوْا مِنْ مِي

جبر ملک محمد آسی پیر جون اہما

سے حشر کے حساب گناہوں کی تہا

مَنْ كَرِهِيَ قِيَامًا سَبِيحًا لَمْ يَتَوَضَّعْ

مَنْ كَرِهِيَ لِقَاءَ رُؤُوسِ قِيَامَتٍ

کے نمبریں قرآن مجید کی کڑی است

سید محمد علی شریعت

تہ پڻ ڪنو تنهن جو بچڙو سڀن کي
 ڪلمان جي ڪفر سي گهڻائي لکن
 ڪ ڳالهائين ڪلندي رکي چتر من
 تہ مُرتد چئبو تنهن شخص کي منجه ڪتاب لکن
 ذبح تنهن جو بچڙو ور مؤمن ڪوم چڪي
 آهي اتفاق عالمن جو منجه ان مسئلي
 پر پانيائين ان ڪري جيڪس ڪفر کون ٿئي
 صحي قول ڪتاب جي ڪافر نه چئجي
 ٻنهي ٻولين چتر اهڙي منجه خسارو آهي
 نيت عبادت جي هيٺين منجه رکي
 تہ پڻ ڪنو تنهن جو بچڙو مؤمن مٿي
 جنين ملڪ نه مڃڻا سي پڻ چون اها
 ڪ حشر ڪ حساب ڪنا منڪر جي ٿئا
 منڪر جي قيام جا سي ڪلمون توه پڙهڻ
 منڪر جي لقاء جا روز قيامت
 ڪ نه مڃين قرآن منجه هيڪڙي آيت
 ڪهڻ تن جو بچڙو چيو شريعت

توڻي ڦري اسلام ڪنا اهل ڪتاب ٿئي
 اي مسئلو شريعت جو هيٺين سڀن سڻجي
 جي ڪنهن چيو هيڪڙو ڄاڻي منجهان تن
 پر ٿي پانيائين ان کي منجه ڪفر جي ڪلمن
 توڻي هيٺون ثابت تنهنجو تہ پڻ نفعو کون ٿئي
 جيسين موٽي مسلمان ٿئي توبه پڻ ڪري
 ۽ جي ڪلام ڪيائين اهڙو ڪلڻ وير وري
 تڏهن اختلاف لڪيائين ڪفر ۾ تنهن جي
 پر چيائون گناه ڪنا توه خالي نه رهي
 جيڪو ڪري سجدو نوڙي ماڻهو کي
 ڪ وضو ڌاران نماز کي ڄاڻي جي پڙهي
 ڪنو حرام تن جو جي منڪر خالق جا
 جي ڦريا ڪتاب ڪنهن نبي ڪنا هيڪڙي بعد اسلاما
 ذبح زبون تن جو سڻهو مومنا
 تہ پڻ حڪم تن جو تهڙو، جهڙو مُرتدن
 ڪ موٽي پٺي جي ٿئا ڪنا شفاعت
 ڪ منڪر روزي نماز جا ڪنا فرضيت

بيمشت ۽ دوزخ کي جيڪي نوسهڻ
 سالي سڀي خراب ڪيائين ڪنوحرامتن
 پر جيڪي ان مڙن ٽولن کان گهڻا ٿين
 ايمان اجمالي ري پوءِ ڪين بچن
 پڻ جيڪي چيو سچس محمد مهربان
 پر نجائين تفصيل ۾ صفت سنڌي
 پرفتوي درستي اتي دني عالمين
 فتوى سراجي ۾ اناءِ پر لکت
 جن ڪهنه رڳو اڃوئي پڻ ٿيندو هو
 پڻ جاتي بسم الله چئي ۽ وڌن رڳو
 توڻي اهي بالغ شوڻ ڪيائون جي تو
 ڪي نابالغ ڪي رڳو ڪهي ڊوڙ ڊو
 تڏهه جان تي ڪي رڳو بسم الله چي خبر ڏي
 ڪنوءِ ڪي وڙ عاقل جو جائز ٿا لکن
 پڻ ذبح حلال غور جو مڃي ڪتاب ڪن
 توڻي پڻي حيدر نفا سڳي ڪي جڏهن
 نڪارو ڪنوءِ غور جو سو ٺهاري سڙ

ڪڪن عذاب قبر جيڪي صرالحا قرت
 نفع نڪري انکي ڪيائون جي ڪهن
 مگر جاهل سبب جهل جي خبر کان ڪن
 جي جيڪي حنا فرمايو مڃي سو ٺهاري قرآن
 شوا سان مڃي مڙي ۾ سڀي زبان
 مڃي ذبح ان شخص جي اختلاف جو
 جن جائز ٿي تفصيل ۾ اڃو ٿا لکن
 پنج شرط ذبح جو مڃي ڪتاب چيو
 تڏهن ان بسم الله ري ٿي حلال ڪو
 نات درست ٿي ذبح ته سنڌو
 جي واهي سڀي وهڻي وڃي لڳو
 ڪي مري وارو ذبح ڪري لڳو مڙن
 تان ڪنوءِ حلال ٿي جو نات حرام ٿيو
 مڙن جيئو جي ڪهي ٿين درست
 توڻي اهي مسلمان ساله ڪن ٿا لکن
 مڃي شرح تڪلي اڙي جي اهي ٿي پڇار
 تڏهه شوڙ درست ٿيو مڙن مڃي

بهشت ۽ دوزخ کي جيڪي نه وسهن
 سائين سي خراب ڪيا، پڻ ڪنو حرام تن
 پر جيڪي ان مڙن ٽولن کان منڪر ڪين ٿين
 ايمان اجمالي ري پوءِ ڪين بجهن
 پڻ جيڪي چيو سچ سين محمد مهربان
 پر نه ڄاڻن تفصيل سين صفت سنڌي ايمان
 پر فتويٰ درستي اتي ڏني عالمن
 ”فتويٰ سراجي“ ۾ انهن پر لکن
 جيئن ڪهندڙ حيوان جو ئي بجهندو هو
 پڻ ڄاڻي بسم الله چئي ۽ وڍڻ رڳن جو
 توڻي آهي بالغ سو پڻ ڪلمون چئي ٿو
 ڪ نابالغ ڳيرو ڪهي دور ڊڳو
 تنهن جان تن کي رڳن ۽ بسمله جي خبرداري هو
 ڪنو ڳيور عاقل جو جائز ٿا لکن
 پڻ ذبح حلال عورت جو منجهه ڪتاب ڪهن
 توڻي پسي حيض نفاس کي ڪ جنابت لڳن
 ته کاڌو ڪنو عورت جو سونهاري سردار
 ڪ ڪنا عذاب قبر جي ڪ صراطا ڦرن
 نفعو نه ڪري ان کي ڪلمون جي ڪهن
 مگر جاهل سبب جهل جي خبر کان لهن
 چي جيڪي صاحب فرمايو منجهه سونهاري قرآن
 سو اسان مڃڻو مڙئي سين هيٺين ۽ زبان
 منجهه ذبح ان شخصن جي اختلاف چون
 جن ڄاڻندڙ تفصيل جا اڃا ٿورا ٿا لهن
 پنجون شرط ذبح جو منجهه ڪتاب چيو
 ته حيوان بسمله ري ٿئي حلال نه ڪو
 نات درست نه ٿئي ذبح تنهن سندو
 جي واهي سير وهڻ کي وڃي ڪو چريو
 ڪ مرگهي وارو ذبح ڪري ڪ مڙس ڪيو
 تان ڪنو حلال تن جو نات حرام ٿيو
 مڙس جُنبُڻو جي ڪهي ته پڻ درس چون
 توڻي آهي مسلمان سا، ڪ ڪنا ڪتابين
 منجهه ”شرح تڪملي رازي“ جي آهي اي پچار
 تڏهن سو درست ٿيو مؤمن موچار

مَوَسَّةَ وَيَنُو نَهْوُ جِي سُو دُو رُ كُ هِي
 كِ مَ مَ ا هِي سِرُ كُو رُ جُو لَ ا نْدَ و سَو ا هِي
 پَر ا هِي كِ رَا هَت ا نِمَ ا نْدَ و جِي كُ هِي
 چِيئُ بِلْمَدُ جُو تِهْمِي مَعَا فُ تَا لِكَن
 چِه شَرَطُ دُ جِ جُو سَا رِي سِي كِي سُو
 دُ جِ چِه جُو شَرِ عَمَ جَا رُ كِي نَ هُو
 هَت تَه چِي هَت تِي جُو سِي رَ كِي و
 تِيئُ سُو حَرَامُ تِي و سَا رِي سِي سِي سُو
 تَلَا زِمَا هِي مَتِي سِي كِه لَفْظُ بِلْمَدُ جُو
 كِي يَا يَا چِيئُ هِي لَرُ جُو كِسَرُ لَفَا يَت لَن
 تُو پِي مَرَس هِي كَرِي ا ضْعِي جِي كِي
 كَا تِي جَا كُ هِي سَاهَتِ كَا سَا يِي هِي
 لَفْظُ سُو نَهَا رِي بِلْمَدُ جُو جِي دِي دِنَا
 تِيئُ حَرَامُ تِي ا ضْعِي جَا كِيَا
 مَكْرُ جِي دُ جِ كُو جِي وَا نَكِي مَرَس هِي لَرُ
 لَفْظُ حِيَا بِلْمَدُ جُو جِلِي نَدِي تَه كِي
 نَكِي حَالَلُ تَه دُو رُ جُو حَرَامُ كِي نِي

كِي نَا زُ دُ جِ كَرِي كِ مَرُ دِي جِي
 تِيئُ دُ جِ ا جُو دُرُسْتُ چُو نَ تِيئِي
 لَن دُو دُ جِ جِي كَرِي تِيئُ دُرُسْتُ چُو
 سَا نِي سَهْمَا يِي كِي كَا رِي عَا جَزَن
 چِيئُ كُ هِمُ شَرِي كُ تِيئِي دَا جِي سُو ا هِي
 چِيئُ مُسْلِمَانُ هِي كَرِي لَو هَت تِي لَرُ
 پَر كَا تِي تَه جِي هَمَ جُو مُسْلِمَانُ
 يِيئُ بِنَ مُسْلِمَانِ دُو رُ هِي لَرُ و جِي دُ جِ
 پَر جِي مَنجَانِ چِيئُ و هِي كَرِي جَا لَفْظُ
 تِيئُ كِي نِي نَهْوُ مِيَا جِي تَرُو
 دِنَا كَا سَا يِي كِي سَا كُ هِنَ لَو رِي
 پَر يِي مَتِي هَت كَا سَا يِي جِي هَت پَر جُو
 چِيئُ كَرِي كَا سَا يِي جِي بِنَ تِي يَا
 قَا ضِي خَانِ كِتَابُ مِيَا لَدَا
 مَثُو كُ جِنْدُ حِي وَا نَكِي جَلَا يَسَ مَرَس
 پَر هَت نَرِ كِيَا كَا تِي تِي دَا جِي سَا
 غَا يَةِ الْبَيَانِ مِي مَسْئَلُو ا شِي

جو سُنت ويٺو نه هوءَ جي سو ڏور ڪهي
 ڪ مرض آهيس ڊڪوڙه جو ڪ انٽو سو آهي
 پر آهي ڪراهن ان ۾ انٽو جي ڪهي
 چوڻ بسمله جو تنهن ڪي معاف ٿا لکن
 ڇهون شرط ذبح جو ساري سڪجي سو
 ذبح جنهن جو شريعت ۾ جائز ڏکين هوءَ
 هٿ تنهن جي هٿ تي مجوسي رکيو
 نه پڻ سو حرام ٿيو ساري سڀ سڻهو
 نه لازم آهي مٿي سڀ ڪنهن لفظ بسمله جو
 ڪ پائين چوڻ هيڪڙي جو جُڪس ڪفليت ڪنو
 توڻي مڙس هيڪڙي اضحي جي ڪئي
 کاتي جا ڪهڻ جي سا هٿ ڪاسائي هئي
 لفظ سونهاري بسمله جو پڙهي ڏنائين
 ته پڻ حرام ٿئي اضحي جا ڪيائين
 مگر جي ذبح ڪيو حيوان ڪي مڙس هيڪڙي
 لفظ نه چيائين بسمله جو جهليندي تنهن ڪي
 ته ڪيڻ حلال تنهن ڏور جو حرام ڪين ٿئي

ڪ بي نماز ذبح ڪري ڪ مرڌي نه جنهن ڪي
 ته پڻ ذبح ان جو درست چون ٿئي
 گونگو ذبح جي ڪري ته پڻ درست چون
 سائين سهڪايون ڪيون ڪارڻ عاجزن
 جيئن ڪهڻ ۾ شريڪ نه ٿئي ذبح سين ڪو پيو اهڙو
 جيئن مسلمان هيڪڙي ڪو وهڻ تي ڪنو
 پر کاتي تنهن جي هٿ ۾ جو مسلمان هو
 پڻ ٻن مسلمانن ڏور هيڪڙو جي ذبح ڪيو
 پر جي منجهان ڇڏو هيڪڙي ڄاڻي لفظ سو
 ته پڻ ڪيڻ تنهن جو چيائون بچڙو
 ڏنائين ڪاسائي ڪي سا ڪهڻ لاءِ وري
 پر پڻ مٿي هٿ ڪاسائي جي هٿ پنهن جو رکيائين
 چوڻ ڪري ڪاسائي بهي بس تي پائينائين
 ”قاضي خان“ ڪتاب ۾ ايهين لڌائين
 مٿو ڪ جنگهون حيوان جون جهاليس مڙس بهي
 پر هٿ نه رکيائين کاتي تي ذابح سان وري
 ”غاية البيان“ ۾ اي مسئلو آڻي

پڻ جي مُسلمان ٻوڏِيءَ جي رڳ ٽري واري
 تڏا سُو حرام نٿيوان پوي دڄ ڪري
 ۽ جي ٻنهر ۽ حيوان کي ڪو مجوسي ڪئي
 تڏن کين ته حيوان جو حرام اهي
 ڪهن پڇا ٿا يا ڇي جيريءَ کي سَو
 تڏن حرام ڪين ٿي کين ته جو
 تان ڪري پويائي جيريءَ ۾ نڪري وڃي
 سڌا سڌو دڄ جو ساري سڀڄا
 قصد نڪري تعظيم جو ساڳي ڪندا
 جي اچي داخل ٿي شهر ۾ ڪو حاڪم ۽
 ڪارن تعظيم بهي مهماني لاءِ
 ڪنڊي وٽ بزرگ جي ڪمري ۾
 ڪجاڏا لاهيندي پڙجي ڪنڌا ڪندا
 ڪنڌي پوکيندي پڙجي ڪنڌي پوکيندي
 ڪنو وڌيڪ ڪنو وڌيڪ ڪنو وڌيڪ
 ڪنڌي پوکيندي پڙجي ڪنڌي پوکيندي
 ڪنڌي پوکيندي پڙجي ڪنڌي پوکيندي

ايجي جو سني ته اٿا ڪاتي کي واهي
روح تهنجو چڪي رهيو پهر مر تي
واهي مسلم ته اٿا موٽي ڪاتي کي
پڻ جيڪڏهه جواني مسلم ذبح ڪيو
يوند ي وڃي پڻ ده ته وهت ساه
پر جي اڃان تر گستاخو وڃي وهت
تڏهه سو حرام ٿيو کين ڪين رهه
جن ذبح ڪري ذبح سو خالص الله
نات حرام ٿي وينجي کين ڪنا
ڪو ڪر ڪنا ٻڪري ته کي اڳيا
ڪي قبروت ولي جي ڪاها تو ڪنا
ڪي چاين ماڳ ٻيو رچي ڪه ڪو ٻڪري
ڪي جهر ڌنءِ گوشتي مٽي سروي
ڪي هسندي وٺ زمين ڪي ڪو ڪن
تمتان اچي جن ڪو اسان ڪري ايد
ڪي ڪنا ٻٽ مهڏا ڪندي تي
مذبح حرام ٿيو لکن ڪتابا

پڻ جي مسلمان پهريان دور جون رڳون ٿي وڌي
 تڏهن سو حرام نه ٿيو ان پوئين ذبح ڪري
 ۽ جي پهريائين حيوان کي ڪو مجوسي ڪهي
 ته پڻ ڪيئن تنهن حيوان جو حرام آهي
 ڪهڙ پڄاڻان پاڻي ڪ جيري ۾ ڪري سو پيو
 ته پڻ حرام ڪين ٿئي ڪيئن تنهن جو
 تان ڪري پيو پاڻي ڪ جيري ۾ نڪري ويس ساه
 ستون شرط ذبح جو ساري سڻيجاها
 قصد نه ڪري تعظيم جو سائين ڪنا سواءِ
 جي اچي داخل ٿيو شهر ۾ ڪو حاڪمن منجهان
 ڪارڻ تعظيم تنهن جي نه مهماني لاءِ
 ڪ ببيدي وٽ بزرگ جي ڪ مريض جي مهدي
 ڪ جاد لاهيندي پٽ جي ڪنائين گهٽيا
 ڪ نئين پوکيندي بني ڪ اڏيندي سرا
 ڪ نئون وسائيندي ڳوٺڙو سوڻ سڦري لاءِ
 ڪ ڪيٽ پارڪ شاهه پري ته چيلو ذبح ڪجا
 ته منجهه مڙن صورتين ڪيئن سو نه رهائ

اچي مجوسي تنهن اتان ڪاتي کي واهي
 روح تنهن جو چُڪي رهيو پهرين مرتبي
 واهي مسلم تنهن اتان موتي ڪاتي کي
 ۽ پڻ جيڪڏهن حيوان کي مسلم ذبح ڪيو
 پوندي وير پريندهين تنهن وهت ساه ويو
 پر جي اڃان ٽن رڳن ٿورو وڌي وهت منجهان
 تڏهن سو حرام ٿئي ڪيئن ڪين رهائ
 جيئن ذبح ڪري ذابح سو خالصاً لله
 نات حرام ٿئي وڃي ڪيئن ڪنا
 ڪڪڙ ڪنائين ٻڪري تنهن کي اڳيا
 ڪ قبر وٽ ولي جي ڪ اها ٿوڪ ڪنا
 ڪ چاڻڻ ماڳ ڳڀور جي ڪنهن ڪنو ٻڪري ڪا
 ڪ جهر ڏنائين گهوت کي مٿي سروپا
 ڪ هڻندي وٽ زمين ۾ ڪ ڪوه ڪٽڻ ويرا
 ته متان اچي جن ڪو اسان ڪري ايذاء
 ڪ ڪنائون بت مهدي ڪ ڪنڌي تي دريا
 مذبح حرام ٿيو لکن ڪتابا

تُوڻي پيڻ ڪهندي بسم الله زبان
 فتوح دنا ان تي تڪافر ٿيڻي
 ٿي پريهودن منافقتي اصلا اهي
 مگر جيڪو ديو رکهي ڪارن مھان
 تڪين حلال ٿيڻ جو چيو عالمن
 جن ڪهندي شڪار جو محرم ڪين هو
 جي سو ڪهي شڪار کي تڪين ناهي روا
 جو ڪسي شڪار حرم سوڻ حرام هو
 حرم جي ٻي ته زمين کي جا ڪبي چوڌاري
 اهي قدر ڪي ڪهن شرعين جو ڪا ايتدي
 چوڻيه پار ڏکن جي اتر تري لکن
 شڪار جي ٻي ته حيوان کي ٻي مائرتيا
 جھرو هن ڪا ٿا ڏي سھو ڪو هت جنگل
 پر جي ڪهي محرم ڪڏه ڪي شڪار ڌارا
 ڪي ڪهي ڪو حرم جيڪي غير شڪار
 سائي سھڪي ڪي سباجي ستار
 جن وٽي ڏاڍو وقت ڏيڻ جي ناله ٿيندي

پر ڪفر ڏاج جي اختلاف ليکي
 پر اهي ٻي هاج ڪنا يا سوزور جي
 اهو مسئلو عجيب ڪن ڪن ٿي سڃي
 ڪي عقيدي ڪي عرسي ڪي نڪاح جي ڏهن
 انا شرط ڏيڻ جو ساري سوسو
 بدو و احرام شخص جهه ميقاتن ڪندا
 تُوڻي ڪنا حرم ڪي بهر ته ڪان
 تُوڻي احرام وارو ڪهي تُوڻي ڪو ٻيو
 منع اهي جهه ڪهن سنڌي شڪار
 الهندي طرف ڏونه ايتدي ڪه چوڻ
 ان مري زمين م شڪار جو ڪن حرام ڪن
 ويڻي اڏامي پکن سڀ پر تڪا ٿي
 حرم و احرام او هي نڪميا
 جھري ان ڏي پڪري جن مائرتيا
 تڪي سون حلال ڪيو مومنين موحيا
 نوو شرط ڏيڻ جو منجه ڪتاب ڏو
 جي جاتي ٺيڪا و تڏي حرام ٿيو

توڻي چيائين ڪهندي بسمله زبانا
فتويٰ ڏنائون ان تي ته ڪافر نه چئجي
اي پر يهودين ۽ منافقن جي اصلا آهي
مگر جيڪو دور ڪهي ڪارڻ سڃاڻين
ته ڪيڻ حلال تنهن جو چيو عالمن
جيئن ڪهندڙ شڪار جو محرم ڪين هوءَ
جي سو ڪهي شڪار ڪي ته ڪيڻ ناه روا
جو ڪسي شڪار حرم ۾ سو پڻ حرام هوءَ
حرم چئجي تنهن زمين جا ڪعبي چوڌار
آهي قدر ڇهين ڪوهين شرعين جو ڪنا اڀرندي پار
چوويهه پار ڏکڻ جي اتر تي لکن
شڪار چئجي تنهن حيوان کي جو پڇي ماڻهئا
جهڙو هرڻ ڪه ڦاڙهو ڪه سڻو ڪه وھت جهنگل جا
پر جي ڪهي محرم ڪڏهين ڪ شڪار ڌارا
ڪ ڪهي ڪو حرم ۾ جيڪي غير شڪار
سائين سهڪايون ڪيون سباجهي ستار
جنن وٺي ذابح وقت ذبح جي نالو رب سندنو

پر ڪفر ۾ ذابح جي اختلاف اڪي
پر اهڙي هاڃ ڪنا پاسو زور ڪجي
اهو مسئلو عجيب گهڻو هيٺئين سين سڏبي
ڪه عتيقي ڪه عرس تي ڪه نڪاح جي ڏينهن
انئون شرط ذبح بنو ساري سو سکر
ٻڌو احرام شخص جنهن ميقاتن ڪنا
توڻي ڪنائين حرم ۾ ڪي ڪي ڪي ڪي
توڻي احرام وارو ڪهي ترڻي ڪي ڪي
منع آهي جنهن ۾ ڪه ڪه سنڌي شڪار
۽ الهندي طرف ڏانهن ارڙهي ڪوه چون
ان مڙئي زمين ۾ شڪر جو ڪنڌو حرام ڪهن
وڃي اڏامي پکن سين ڪه پير تڪا مان ڪه
حرم ۽ احرام ۾ آهي ڪه ڪه
جهڙي اٺ ڍڳي ڀڪري جن ماڻهن سان گذار
ته آڳي سو حلال ڪيو مومنن موچار
نائون شرط ذبح جو منجهه ڪتاب لڌو
جي ڄاڻي نه چيائين ته ذبح حرام ٿيو

وَلَا تَاكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ سَائِلِي
 يَا دُنَيْسُ وَيَرْتَهُ خَالِقُ سَنَدُ وُئَاءُ
 وَيَسَارُ وَمَعَانُ كِيُوا لِي أَحْسَانَا
 وَيَحْيَى وَقْتِ دَجْ جِي نَالُو خَالِقُ جُو
 كِ اللَّهُ أَجَلُ جُوي كِ جُوي سُبْحَانَ اللَّهِ
 كِ فَقَطْ لَفْظُ اللَّهِ جُوي كِ الرَّحْمَنُ جُوي
 تَنْ مَرْنِ لَفْظِنِ كَرِي كُنُو حَلَالُ
 كِ هِنْدِي كِ سِنْدِي مَرِ وَالْمَلِكُ وَرِي
 جَانِ نَيْتِ دَجْ جِي مَجْدِ هِي كِيَاءُ
 كِ كَرِي قَصْدُ ذِكْرِ جُوي لَفْظُ حَيَاءُ
 تَذْ حَلَالُ نَسْجُوجِي كِ كُنَاءُ
 نَيْتِ تَهِي دِلِ هَذِهِ كَانِ هِي
 تَنْ سُو حَلَالُ تِيَوْمِ نَيْسِ نَاهِ يِي
 تَكُنُو حَلَالُ تَنْ نَيْسِ جِي كِي هِي سِي كِهِنْدِ
 مَعْنَى دُعَا جِي جَنِمِ يَدِ رِي اِهِي
 كِ اللَّهُ تَقَبَّلْ مَنِي كِهِنْدِ وَيَرِ كِهِي
 كِ تَرِي لَفْظُ لَا خَوْلَ جَا كِ مَا شَاءَ اللَّهُ

مَكْرِي جِي تَهِي وَيَسَارُ سُبْحَانَ
 تَذْ كُنُو حَلَالُ تِيَوْمِ نَيْسِ نَاهِ يِي
 كِرِ سِنْدِي قَادِرِي كِنْدِي سُبْحَانَ
 تُوِي بِسْمِ اللَّهِ جُوي كِ اللَّهُ أَكْبَرُ
 كِ الْحَمْدُ لِلَّهِ كِهِي كِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
 كِ لَفْظُ الرَّحِيمِ جُوي كِهِي كِهِنْدِ
 تُوِي جِيَاءُ عَرَبِي مَرِ فَا رِي كَرِي
 جِي كَذِهِ نَيْتِ دَجْ جِي جِيَاءُ نَيْسِ
 كِ حَمْدُ كِ شُكْرُ انُونِ رَجُودِ لِمِ يَأْيَاءُ
 كِ چِتْ كِ دِينِ دِي حَمْدُ رَجُوجِي تِي وَرِ
 مَكْرِي وَقْتِ دَجْ جِي بِسْمِ كِ جِي
 نَكَانَيْتِ دَجْ جِي نَكََا كِ يِي
 يَرِ كِي لَفْظُ اِهِيْنِ اِهْرَامِيْنِ كِتَابِ لِي
 تُوِي نَيْتِ دَجْ جِي لَفْظُ حَيَاءُ سِي
 جِنِ جُوي اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَقْتِ دَجْ جِي
 كِ اسْتَغْفِرُ اللَّهَ جُوي كِ اَعُوذُ بِاللَّهِ
 تَنْ سِيْنِ لَفْظِنِ كَرِي دَجْ نَاهِ رَوِ

”وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ يَذْكُرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ“ سَلِّينَ فَرَمَلِي^(۱)
 ياد نه پيس ویر تنهين خالق سندو ناءِ
 ويسارو معاف ڪيو آگي احسانا
 ونجي وقت ذبح جي نالو خالق جو
 ڪ الله اجل چوي ڪ چوي سبحان الله
 ڪ فقط لفظ الله جو ڪ الرحمن چوي
 تن مڙني لفظن ڪري ڪنو حلال ٿئي
 ڪ هندي ڪ سنڌي ۾ ڪ وائي ٻي وري
 ۽ جان نيت ذبح جي منجهه هيٺين ڪياءِ
 ڪ ڪري قصد ذکر جو اي لفظ چياءِ
 تڏهن حلال نه ٿو جيڪي ڪنائين
 نيت تنهن جي دل ۾ هڏهين کان هئي
 ته پڻ سو حلال ٿيو منجهس ناه پئي
 ته ڪنو حلال نه تن سين جي ڪهجي سي ڪهندي
 معنيٰ دعا جي جن ۾ پڌري آهي
 ڪ ”اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّي“ ڪهڻ ویر ڪهي
 ڪ پڙهي لفظ ”لَا حَوْلَ“ جا ڪ ”مَا شَاءَ اللَّهُ“

مگر جي ڇڏي تنهن کي ويساري منجهه
 تڏهن ڪنو حلال ٿيو ور سڀ ڪو ڪاءِ
 ڪرم سنڌي قادر جي ڪنڌي مور نه ڪا
 توڻي بسم الله چئو ڪ الله اڪبر توءِ
 ڪ الحمد لله ڪهي ڪ لا اله الا الله
 ڪ لفظ الرحيم جو ڪهيائين ڪهندي
 توڻي چيائين عربيءَ ۾ ڪ فارسي ڪري
 جيڪڏهن نيت ذبح جي چيا هوندائين سي
 ڪ حمد ڪ شڪرانون رب جو دل ۾ پانيا
 ڪ چڪ ڏيندي حمد رب جو چپ تي واهياءِ
 مگر جي وقت ذبح جي بسمله ڪنهن چئي
 نڪا نيت ذبح جي نه ڪا ڪا ٻي
 پر ڪي لفظ آهين اهڙا منجهه ڪتاب لکي
 توڻي نيت ذبح جي لفظ چيائين سي
 جيئن چوي ”اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي“ وقت ذبح جي
 ڪ ”اَسْتَغْفِرُ اللَّهَ“ چوي ڪ ”اَعُوذُ بِاللَّهِ“
 تنين سڀني لفظن ڪري ذبح ناه روا

(۱) ترجمو: ۽ توهان نه ڪاڻو (ان جانور کي) جنهن جي ڪهڻ وقت غير الله جو نالو ورتو ويو. (پارو 8، سورة انعام، آيت 121)

پڻ طريق بسمله جي گهڻون موچاري جا
 جئن چئجي ”بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ“ ڪهندي ويرا
 حضرت علي ۽ ابن عباس ڪنا پڻ اهي نقل ٿيا
 ۽ ڪن ڪتابن ۾ اي اشارات لکي
 پر صحيح قول ڪتاب ۾ انهي پر آڻي
 سائي ونجي وانڙي جا چئي رسول سچي
 جيئن ڪهندڙ حيوان جو بسمله چوي پاڻ
 ڄاڻي ڇڏيائين تنهن کي هٽس نه ويسارو
 ته ڪيئن تنهن مذبح جو حرام ڪري ٿو
 جئن صدي يونان تي بسم الله ڪنا پوءِ
 ڪهڻ پڄاڻا سو ڪهي ته پڻ حلال ٿي وئي
 ته پڻ ڪهجي دور کي تهاڙ سو گهو
 جي بسمله پڄاڻا دور کي جهلي دسيائين
 ڪ ڪنهن ماڻه سين ڳالهڙي ڊگهي ڪيائين
 تنهن پڄاڻا حيوان کي سير واهيائين
 ته ڪيئن سو حرام ٿيو منجهه ڪتاب لڌائين
 پر ڪڏهن عمل ٿورڙو وڃ ۾ ڪيائين

سڪي سا صحي ڪجي ڪتابن ڪنا
 محبوب سونهارو وقت ذبح جي اهي لفظ چيا
 ”هدايا“ ۽ ”تبين“ ۾ ان پر آندو آه
 ته بسمله ۽ تڪبير ۾ واو نه چئجي
 ته چوڻ واو وچ ۾ مستحب آهي
 ڏهون شرط ذبح جو ساري صحي سڃاڻ
 جي تنهن پير نه ڇپ سين نالو ڏئي جو
 پر بي ڪنهن بسمله چئي جو وٽس هو اُٺو
 اڪارهن شرط ذبح جو عالمن چيو
 جي ڄاڻي وقت ذبح جي ڪو بسمله نه چو
 پر جو چيائين بسم الله کي ذبحا آڳاٽو
 ڪم نه ڪجي مورھين ڪو وچ ۾ وڌيرو
 ڪ ويهي وڪيائين ٽول ڪو ڪ ڪنهن کاڌائين
 ڪ وضو ساريائين وير تنهن ڪ نماز پڙهيائين
 موتي وقت ڪهڻ جي ڪجهه نه ڪيائين
 ته بسم الله نفعو نه ڪيو جا پهرين چيائين
 جئن ڳالهه ڪيائين ٿورڙي ڪ پاڻي پيتائين

ڪر آه جهڙو هيڪري ڪيڻ ڪاڌاءِ
 ڪي مٺي هئي ڪا تري ساکي لاءِ
 ٽن مڙن صور ٽن حلال ٿو جو هت
 پڻ جي ڪنڌا ٻنم الله جي رهت
 پر بيمد بخيائ موني پيو پيو
 بي ڪر فاصلو وڃي وڌيرو پيو
 تڏه پئي سي حلال ٿياسڪي يادگار
 جن ذبح لفظ بيمد جواهر ٿيڻ جو
 جي گنجي ههر جن پاڻ نسا ٿو
 تيره شرط ذبح جواهي ئي لکيو
 چڪڙه پڇي پهن جو پڇي ٿو ٿو
 پر بگري جاذج جي سامعين نڪيائ
 جلي مڃان هيڪري ٿو سگهي لڻا
 پڻ اهي ڪتابنم خبر اها ئي
 چڪڙه بگري هيڪري دسيائ
 ٿو چڏي ڏنا ته په ٿي وڻي ٿي
 تڏه ٻه حرام ٿي ڪتابن ڪري

ڪي سلام ڏنا پڻ ڪي ڪي جو
 ڪري ڪا ٿي هيڪري ٿي ڪي ڪي
 خلاصي تبين م انڀر لڪيائ
 ڪهن پڇا ٿان پڇي پڻ ڪنڌا
 ٽڪهن ٿو ٿو ڏور خود رس ڪين
 مگر جي سهار پاءِ ڏور هيڪري وڃي
 باره شرط ذبح جو پڇي پيو ٿو
 جن هوند پڇي ڪنن ٿي سڀي لفظ
 تڏه ڏرست ٿي ڪنو ته جو
 جن پهر ڏور هتي ڪو ڪري بيمد چوند
 ڪا ٿي ڪري هتم بسم الله چيا
 ڪا ڪهنڊس هيڪري ٿي هئي م
 ٽڪن ڏرست ٿي ٿو مڃي ڪتاب لڏا
 ٿر بيمد چئي جهتي ڪي پڻ ساڻي
 ڪري قصه ذبح جو بيمد مڃي ٿو
 پر موني نام خالق جو پهر ڪين وڻي
 پر مٽي ڪا ٿي هيڪري جي بيمد چا

ڪ گراه جهڙو هيڪڙي ڪيڻ ڪاڏائين
ڪ مُني هئي ڪاتي سا ڪٿي لايائين
تنن مڙني صورتن ۾ حلال ٿيو جو وهت ڪنائين
پڻ جي ڪنائين بسم الله چئي وهت هيڪڙو
پر بسمله نه چيائين موتي پيو پيرو
اي ڪر فاصلو وچ ۾ وڌيرو پيو
بسمله چيائين هيڪڙي ذبح ٻنهي جي لاءِ
تڏهن ٻئي سي حلال ٿيا سڪي ياد ڪجا
جئن ذابح لفظ بسمله جو اهڙو پڌرو چوئ
جي گهڻو چيائين هري هري جيئن پاڻ نه سٺاءِ تو
تيرهون شرط ذبح جو آهي اي لکيو
جيڪڏهن پنهنجي پُهڻ جو وڃي ٿولو ڏنائين
پر بڪري جا ذبح جي سا مُعين نه ڪيائين
جنين منجهان هيڪڙي پوءِ سگهي ڪنائين
پڻ آهي ڪتابن ۾ خبر اهائي
جيڪڏهن بڪري هيڪڙي دسيائين آڻي
پوءِ ڇڏي ڏنائين تنهن پُهون ڪي وٺي ٻي ڪهي
نه سا پُهون حرام ٿئي ڪتابن ڪري

ڪ سلام ڏنائين پاڻ ڪنهن ڪي ڪي جو واريائين
ڪ رکي ڪاتي هيڪڙي ٻئي ڪي ڪنيائين
”خلاصي“ ۽ ”تئين“ ۾ ان پر لڪيائين
ڪهڻ پڄاڻان تنهنجي پڻ ڪنائين پيو
ته ڪهڻ پوئين ڏور جو دُرس ڪين ٿيو
مگر جي سمهائين ڏور هيڪڙو ٻي جي اُٿا
ڪاتي واهيائين هيڪڙي پڻ نڙي ٻنهي جي تاءِ
ٻارهون شرط ذبح جو پڇي پروڙيو
جيئن هوند پنهنجي ڪنن سين سڻي لفظ سو
تڏهن درست نه ٿئي ڪنو تنهن جو
جيئن پهريون ڏور هٿيڪو ڪري بسمله چونڊو پوءِ
ڪاتي ڪري هت ۾ بسم الله چيائين
ڪا ڪهندس هيڪڙي ٿي هيٺئين ۾ پانيائين
ته ڪيڻ درست نه تنهن جو منجهه ڪتاب لڏائين
ته بسمله چئجي جنهن تي ڪُهجي پڻ سائي
ڪري قصد ذبح جو بسمله مٿس چوي
پر موتي نام خالق جو ٻيهر ڪين وٺي
پر مٿي ڪاتي هيڪڙي جي بسمله چيائين

مٺِي سِي تَهِي چڏي ڏٺا
 مٺِي نامُ خدا جو ڪين ڪهيا
 چوڌو شرط ذبح جو انداءُ اهڙو
 اهي حلال شريعت ڪين جن جو
 ثاٺ ڊر هٿ نٿي ڪين ته سندن
 چوڌو شرط ذبح جا اهي ڀنان ٿي
 مستحب جي ذبح جالهي هئي پس هينج
 سڪن مشرعت جي ويسر ڪيم وينج
 جن ڪاڻي اتي ٿهري جاجرا ڪان
 پر جي ڪاڻي اصلم سا ٿليري ٿهوءَ
 چيسِي اڃان ڏور ڪي ٿهوندا ڏس
 جن پوءِ خبر ڇوانگي ڏاج جي پهي
 پوءِ مستحب ذبح جو ٿي اهو فرماين
 پر ذبح ڪيا ڏور ڪي جيڪي ٻي مهرا
 تر وڃن دسبي ڏور ڪي پاسي پرڏي
 ان ڏاج ۾ مذبح ڪي سهڪاڻي اهي
 ڪان چڏجي تن مڃا ڪا پيا پيا

اتي ڪاڻي ڪاڻي هٿس ڪنا
 تڏه ڪين تهجود ڊر هٿ لڪيا
 جن ڪنهي جه ڏور ڪي سوتن مڃا هو
 جهڙوان ڪي ڊگهو ڪرو مڃا هو
 توڻي وقت ذبح جي بسمل چيا تو
 هاڻي سڀ سڀ جي مستحب ڪي مڃا هو
 پري پر وري تن ڪي عمل ڪوڏ ڪرڻ
 مستحب چيا ٻي مهرو ڏاڃن اتي
 جي مٺي ڪاڻي سڌ ڪري تڪرا هٿ
 ته لاڻي تهجو ڪيو تن ڪو
 پر دس چاڻا لائڻ ڪاڻي جو گرا هٿ
 سوڌو ٿو ٿيندو ڏيڻ و هٿ وڃي
 جن مهرا هٿ جي ڪندي ڦل ڏونه
 تڪرا هٿ اهي ڪم ٿي پر هٿ ٿي
 جن مٿو ٿيس ڏکڻ ڏونه پير ٿي
 چوڻو جن چار ڪي مٺي جي سڌي
 جي ڪه مٺي رڳو وڏي چوڻي چڏيا

مُڏي پسي تنهن کي ڇڏي ڏنائين
 موٽي نام خدا جو ڪين ڪهڻائين
 چوڏهون شرط ذبح جو آندائون اهڙو
 آهي حلال شريعت ۾ ڪيڻ جنين جو
 نات درست نه ٿئي ڪيڻ تنهن سندو
 چوڏهن شرط ذبح جا اچي پُنا اي
 مستحب جي ذبح جا سي هيٺئين سي هٿيج
 سڪڻ ۾ شريعت جي ويسر ڪيم ونيج
 جيئن کاتي آڻي اهڙي جا جٽاءَ کان ڪري
 پر جي کاتي اصل ۾ سا تڪيري نه هوءَ
 بيسين اڃان ڍور کي نه هوندائين دسيو
 جيئن پوءِ خبر حيوان کي ذابح جي پهچي
 بيو مستحب ذبح جو ٻڻ اهو فرمائين
 پر ذبح ڪيائون ڍور کي جي ڪنهن ٻي مُهاڙ
 ٿئو جيئن دسجي ڍور کي پاسي پر ڏائي
 ان ۾ ذابح ۽ مذبح کي سهڪائي آهي
 کان ڇڏجي تن منجهه ڪا پٺيان پيئي

آڻي کاتي ڪا ٻي تنهن سين ڪنائين
 تڏهن ڪيڻ تنهن جو درست لڪيائين
 جئن ڪهجي جنهن ڍور کي سو تن منجهه هوءَ
 جهڙو اٺ ڪ ڍڳو، ٻاڪرو، ماهيو ڪ ريڊو
 توڻي وقت ذبح جي بسمله چيائين ترءَ
 هاڻي سٿج سي جي مستحب ڪ مڪروه ذبح جا
 پڙهي پروڙي تن تي عمل ڪوڏ ڪريج
 مستحب چيائون پهريون ذابحن اتي
 جي مُني کاتي سين ذبح ڪري ته ڪراحت آهي
 ته منهن لائي کاتيءَ جو ڪيو تيز تڪو
 پر دسڻ پڇاڻا لائڻ کاتي جو ڪراحت لکي
 سو ڏٺو ٿيندو ڏٺيرو وهت ويچاري
 جيئن مُهاڙ وهت جي ڪهندي قبلي ڏانهن ڪرين
 ته ڪراحت آهي ڪم اي پر وهت ٿيو حلال
 جيئن مٿو ٿئيس ڏکڻ ڏانهن پير اتر ڏي
 چوٿون جيئن چل رڳون جي ٽڙي جون سي ويڃن سڀئي
 جي ڪنهن تي رڳون ويڃون چوٿي ڇڏيائين

نڪي سُو حلال ٿيو پر چنڪه نڪيءَ
 جن کي جيئي هٿس ڪهن وهت ٿو
 تڪر هٿا ٿي مستحب وُو
 نڪهن سهجڻ وڻي ڪا به ڏاڃن
 ڪم ٿيندو ڏاڃ جو ٻڌي ٿي پيرن
 جتي نهايت تر ٿي جي تتاءِ ڪهي
 پراهن اُنن ري جيڪي جوا پيا
 مير و رکيو تنجي ٿي انه جاءِ
 ڪنهن ڪيءَ ڏي ٻڌي ٿي اوڏو اهر ڪا
 اناجن ڪهي جه نولس سوله لڳو
 پر جي له ڪر ٿي جيڪ ٿي سو
 نو وهت گير اچي هيڪ اندا ڪهن
 جيئي هيڪر اپن ٿي ڪسند ٿي پين
 ڏاڏج ڏيه جو مستحب لکن
 ڪن ظاهر ٿي رات ماڳ رگت
 پر ٿو حلال ٿي ڪن سنڌي ماه
 جان مري رهيو اگا ٿو انها

پڇا چياءَ ڏاڃ کي مستحب اهو
 جيڪا ڏاڃي هٿس جا ٿي ٿو
 ڇه پير وهت جا چنڪه تڏهن
 پر جي پير نه ٻڌي هيڪر وٺو ٿو
 ستا جن نخر ڪجي اڃو اوڏو اهر ٿي
 مير و اچي رکيو انه ماڳ ٿي
 چنڪه ڪهي تنجي هٿ جا رڻا
 پر جيڪو ڪهي ان کي جهل جا رڻا
 ٿي پر ڪتابن لکن ڪرا هت ٿا
 جي ڪنءِ ڪه ٿي ٿو ڪس ٿي ٿو
 ري نڪا ٿي ٿم لارم ڪن ٿو
 ته هيڪر اپن ڪن پائي ڏج ٿو
 نات ٿيندو عذاب نڪري ويچار ٿو
 جي ڪهي رات ٿي چنڪه ڪن چوڻ
 اهي ڪرا هت ٿو جو ڪن ڪيا رڻا
 جان وڌن سيئي تر رڻن جي
 ڪي موت سنڌي ٿي خبر ٿو نڪا

پنجون چيائون ذابح کي مستحب اهو
 جي ڪنهن ڏائي هٿ سين ڄاڻي ڍور ڪنو
 ڇهون پير وهٽ جا چڱيءَ طرح ٻڌجن
 پر جي پير نه ٻڌجي هيڪڙو ته گهڻون ثواب لکن
 ستون جيئن نحر ڪجي اُن جو اوڏو اُره کي
 ميڙو اُن جي رڳن جو انهن ماڳ ٿئي
 چڱي طرح ڪهجي تن کي هيٺ ڄاڙن
 پر جيڪو ڪهي ان کي جهلي ڄاڙن
 تنهن پر ڪتابن ۾ لکن ڪراهن ٿا
 جي ڪنئين ڪنهن بي توڪ سين ته چڱو ڪين چو
 ري تڪائي تنهن ۾ لازم ڪين پيو
 ته هيڪڙا ٻين ڪنا پاسي ذبح ڪجن
 نات ٿيندو عذاب نه ڪري ويچاري وهن
 جي ڪهجي رات کي ته چڱو ڪين چون
 آهي ڪراهن ڍور جو ڪهڙ ڪياڙي ڪا
 جان وڍن سي ٿي رڳن جي ڪي منجهس هو ساه
 ڪ موت سنڌي تنهن جي خبر پوءِ نه ڪا

ته ڪيڻ سو حلال ٿيو چڱي نه ڪيائين
 جيئن ڪجي جيئي هٿ سين ڪهڙ وهٽ جو
 ته ڪر هٿان تنهن جي مستحب وٺو
 ته ڪهڙ سهجيو ٿئي ڪارڻ ذابحن
 ڪم ٿيندو ذابح جو ٻڌي ٽن پيرن
 جتي نهايت نڙي جي ٽٽائين ڪهي
 پر آهين اُنن ري جيڪي حيوان ٻيا
 ميڙو رڳن جو تن جي ٿئي انهي جاءِ
 ڪ نحر ڪيائين ڍڳي پڪري کي اوڏو اُره ڪا
 لئون جيئن ڪهجي جنهن ٽول سين سولو ڪرڪ جو هو
 پر جي لوه ڪرڪ نه لپي ته جيڪي لپي سو
 نائون وهٽ گهڻيرا جي هيڪاندا ڪهجن
 جيئن هيڪڙا ٻين کي ڪسندا ڪين پسن
 ڏهون ذبح ڏينهن جو مستحب لکن
 گهڻو ظاهر نه ٿئي رات (جو) ماڳ رڳن
 پر توه حلال ٿئي ڪيڻ سندس ماه
 ۽ جان مري رهيو آڳاٽو انها

تڪ ٿر رڳن ٿو اڳاڻو ٿو ٿي ته پڻاڻا
جور ڪو وڏي ڏور جي ٿو ڇڏي سوڄي
نا هڻڪاڻي انم مڃڻ ڪتاب لکي
پڻ ڪڏي پڇاڻا ڏور سوچي سڀ ٿي
نڪ ٿو وڏي ٿو ٿي ٿو ٿي ٿو ٿي
جيڪو ڪري اڳي ڪم ٿو ڪر اهت هو
پر ڪي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
جي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
پڻي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
پر اهي ڪراهن ڪم اهو ضرور ٿي
ڪا ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
تڪن ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
جي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
پر ڪي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
تڪن ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

تڪن ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
اهي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
نڪ ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
جن ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
مگر ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ڪانه ڪراهن ٿي ٿي ٿي
پر ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
پڻ ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
سڀي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
پر ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
پر اڃا ٿي ٿي ٿي ٿي
ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
مگر ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

تہ کی تنہی رڳنئو اڳائو مُئو ک تنهن پڄاڻا
 جو رڳون وڊيون ڊور جون تو ڇڏي سو ڏجي
 ناهي چڱائي ان ۾ منجهه ڪتاب لکي
 پڻ ڪئي پڄاڻا ڊور سو جيسين ڏکي پيو
 نه کي مٿو وڊيو تنهن جو نه کي پيو انگڙو
 جيڪو ڪري اي ڪمڙا ته ڪر ڪراحت هوءَ
 پر کيڻ ۾ حيوان جي ڪونهي شهبو توءَ
 تڏهن درست لکيائون مڙئي ٿول اي
 جي ڪنهن هنئي ٻڪري کي ترار ڪندا تا
 پيئي آگاهين تنهنجي سنسي لهي سا
 پر آهي ڪراحت ڪم اهڙو ضرورت ڌارا
 کاتي واهيائين تنهن تي ڏيئي زور جهجهو
 ته کيڻ ۾ تنهن ٿول جي ڪونهي شڪ شهبو
 جي ڪنهن پهرين گهاٽ ڪيو ڊڳي کي ڪ ٻڪري کي
 موٽي نڙي ماڳ ڪنا تنهن کي ڪهي
 پر کيڻ حلال تنهن جو ريه شڪ شهبو
 ته کيڻ تنهن جو بچڙو مور نه چڪجي

تہ کيڻ تنهن جو حرام ٿيو سڻي صحي ڪجاه
 تنهن پڄاڻا نڙي وهت جي گهڻي نه وڊجي
 آهي ان ۾ بي فائدو عذاب وهت کي
 تيسين ڪنڌ نه پيڄبو تنهن جو نه کي سو کائبو
 نه کي پيرن جهلي تنهن کي بي ڏانهن گهلبو
 جيئن ڏنپ ڏسندو بي فائدا وهت ويچارو
 مگر جڏهن وهت نري رهيو ڏڪڻ ڏنائين ڇڏي
 ڪانهي ڪراحت ان ۾ جيڪو ڪري سي
 پر چيائين هڻندي بسمله منهن منجهه
 ته ٿيا حلال ٻڪريءَ جا سي پئي ٽڪرا
 پڻ جي ذابح ٿي ذبح ڪيو ڪو وهت ننڍيرو
 سسي لهي تنهن جي وڃي اڳيان پوءِ
 پر ڄاڻي ڪرڻ ڪم اهڙو چون ڪراحت هوءَ
 پر اڃان آهي جيئري پڌري ٿي پسجي
 ته اي ڪم ڪتابن ۾ ڪراحت لکي
 مگر جي انهي گهاءَ سين مري پُه پوي
 توڻي ڪيو هوندائين گهاءَ سو بسمله سان وري

لي مري بيان مسندن بوم انزلي
 ماني سبي سبوت مسند دج جو
 نالو ميا بهجو دج نه روت
 جن دج اتي ميو اتي ندرت تي نكا
 چئي لفظ بسمد جو سبي تهكي گاء
 جي مري پيو تهس تيڪين نه روا
 سالي سبا جي دي ودا سبجي كيا
 تنه حلاليت مته ميو اتي اخلا
 شرم غفاه الملوك جي اياه توفرماء
 سبي هي سندن سن تفصيل تين سندن
 وري تي سايي ونجي دي ونا
 تيرهياء تهكي بسمد پيخا
 جيسي دؤري رسياتيسي ولسا
 توئي ان دي ترسي جنم شهنشاه
 جالو گرين تهيه جيڪو اچين ادا
 تان ترسي جنم جت مارو مونجي
 مچان شهر گولم بي بي تول ترسن

سند دج اختيا جي سوسپولي هو
 پيقتنم دج جو اندر شريعت
 ته دج ضرورت جي اهي لي مته
 رگ سراجن تهجي ودي ترسي مينا
 سوونجي لي وهرتي رت گدگهه
 توئي رسيس ترسي ونا گهني ما
 پر جي رت ننگو وهي وهت كنا
 مگر دي درستي اتي سبوجن قو
 پر دج ضرورت چيه يت عال لکنتا
 هيڪ جن ان دي گهني جاکرم سا
 رسوسگي نه تهكي ماترن گن نا
 ته ونجي گنو وهتي تڪالي جو گاء
 تڪين حلال تهجو سگي صحي کا
 تهو غلبو تنو شهر تهر و پهر ان
 پر جنم گنم بکر جو هندي اهي
 تان حلال تهجو توئي گاء جو
 ان گاء کري بي بي حلال کين

اي مڙئي بيان مسئلن جو مٿا مون لکيو
 هاڻي سڻجي سو ٻو قسم ذبح جو
 نالو چيائون تنهن جو ذبح ضرورت
 جيئن ذبح اتي حيوان جي قدرت ٿئي نه ڪا
 چئي لفظ بسمله جو ڪجي تنهن کي گهاءُ
 جي مري پيو تنهن سين ته ڪيڻ تنهن روا
 سائين سباحي ڏئي وڏا سهنج ڪيا
 تڏهن حلاليت ۾ تنهن حيوان جي اختلاف آه
 شرح ۾ ”تحفة الملوك“ جي ايهين ٿو فرماءُ
 سڻجي هي ڪنن سين تفصيل تن سندا
 وري ٿئي سا ڀڄي وڃي ڏئي وٽا
 تير هنياين تنهن کي بسمله پڄاڻا
 جيسين ڊوڙي رسيا تيسين ويس ساه
 توڻي اٺ ڊڳي ترسي جهنگ ۾ ڪ شهر منجه سا
 حملو ڪرين تنهن تي جيڪو اچين آڏا
 ته جان ترسي جهنگ ۾ جت ماڻهو مور نه ڪي
 ۽ جان شهر ڪ ڳوٺ اي ٻئي ٽول ترسن

سندو ذبح اختيار جي سو سپوڻي هو
 ٻيو قسم ذبح جو اندر شريعت
 تنهن ذبح ضرورت جي آهي اي معنيٰ
 رڳون نه سگهجن تنهن جون وڏي نڙي منجه
 سو وڃي لڳي وهڻ کي رت ڪڍي تنهن ڪا
 توڻي رسيس نڙي وٽان ڪ ڪنهن ٻي ماڳا
 پر جي رت نه نڱڻو وهي وهڻ منجه
 مگر ڏني درستي اتي سڀوجهن فتويٰ
 پر ذبح ضرورت ڇهين ڀتين عالم لکن ٿا
 هيڪ جيئن اٺ ڪ ڊڳي ڪهجي جاگهرن ۾ سماءُ
 رسو سگهي نه تنهن کي ماڻهن گهڻن ڌارا
 تنهن وڃي ڪيو وهڻ کي تڪائي جو گهاءُ
 ته ڪيڻ حلال تنهن جو سڪي صحي ڪاه
 تهڙو غلبو تن جو شهر ۾ تهڙو پهرنا
 پر حڪم ڪڪڙ ۽ ٻڪري جو هن پر آهي
 تا ڪيڻ حلال تنهن جو توڻي گهاءُ ڪجي
 تان گهاءُ ڪري سي ٻئي حلال ڪين ٿين

جَنَسِي دَج نَجِي تَنِي مَنَامَا لَرَن
 جَن مَانَوَتِي فِي شَهْم غَالِبَتِي نَسَن
 سَوْتِيو مَارَن هَايَرُو سَانَدَتِي سَبَا
 جِي گَاوُ كِيَا تَهَكِي تَلِي سَوَرُو
 بِنُو جَن كَرِي كُوهرَم وَهَت كِه جَوِيو
 مَاك نَرِي جَوِي هِي اكا ه تَنُو
 كِ بِنِي كِي دَجِي تَهَكِي تَسِي مَرِيو
 تُوِي كَا كِي كِي اچِي كَرَارِي يَالُو
 تُوِي لَكِن نَرِي وَتَاكِي مَا كَانُو
 كِن حَلَال دُور جَوِي تِه چُون تِي
 وَهَت يَقِينَا جَمَس هُونَد هَدِي نَرِي
 مَك جِي شَكَا تِي اچِي شَكِي پُوِي
 تَنِي سَوَحَلَال تِيو مَوْنَتِي مَتِي
 پِن وَهَتِي كُوهرَم جِي كِه گَاو هِيو
 تَا ه جِلُو تَجُو پَر هَن هِي چِيو
 جِي سَوَا كَرِي تِي تَوِي كَبُو تَرُو
 كِتَاب خَزَانَه اَكْمَل اِهِي لِيُو

حَتِي اِنِه قَوْلِي مَنَد كِتَاب لَرَن
 جِي كِه اَنَد وَاو خَر كِه هَرَن
 وَرِي وَحَتِي سَوْتِيو كِن دِهَن تِيَا
 سَبَن هِي كِن سِر حَكَم تَرِيَا
 تُوِي اِن كِي كِي كِي كِي كِي
 نَك سَكِي كُوهرَم كَا تِه كِي كِي
 بَسْمَل جِي تَهَكِي كَارِي گَاو
 تَكِي دُرُسْت تِي تِه وَهَت سَنَدُو
 پَر گَاو كَرِي تَهَرُو جَو وَهَتِي مَارُو
 جَان گَاو كِيَا اَهَرُو جَوَا تَرُو
 تَدِه سَوَحَرَام تِيو كِن وَارِن تِي
 تَكَاو مَارُو وَهَت كِي كِه تُولِي
 كَفَايَا عَيْنِي مَرِيَه قَرْمَانِي
 پَر يَايَا تَهَس مَوْرَه نَسَنَدُو
 تَبَسْمَل جِي تَهَكِي كَبُو گَاو
 پُوَرُو كَرِي كِي كِي جِي بُو هَانِيو
 تَفْصِيل تَجُو تَرُو جَامِعُ الْفَقَه كِي

جيسين ذبح نه ڪجي تن کي منجهما ماڳ رڳن
جيئن ماڻهو اتي ئي شهر ۾ غالب ٿي نه سگهن
سو ٿيو ماڻهن هيرئو سانڍڻ جي سببا
جي گهاٽ ڪيائون تنهن کي ته ڪيڻ سو روا
پيو جيئن ڪري ڪوه ۾ وهڻ ڪنهن جو پيو
ماڳ نريئي جو تنهنجي اڳاهون ٿيو
ڪ جيسين ڪڍجي تنهن کي تيسين مري ٿو
توڻي کان ڪ کاتي اچلي ڪ ترار ڪ پالو
توڻي لڳس نڙي وٽان ڪ ٻي ماڳا توءَ
ڪيڻ حلال ڍور جو تڏهن چون ٿئي
وهڻ يقيناً جنهن سين هوند هڏهين نه مري
مگر جي شڪاري کي اچي شڪ پوي
ته پڻ سو حلال ٿيو مؤمنن مٿي
پڻ وهڻ کي ڪوه ۾ جي ڪنهن گهاٽ هنيو
تڏهن حيلو تنهن جو پڙهين هي چيو
جي سو ڪارگر نه ٿئي ته وري ڪبو ٿو
ڪتاب ”خزانة الاڪمل“ ۾ اُهي اي لکيو

صحي انهي قول کي منجه ڪتاب لکن
جي ڪنهن آندو گورخر ڪ هرڻ جهنگ منجهما
وري وحشي سو ٿيو ڪن ڏينهن پڄاڻا
سڻجن هي ڪنن سين حڪم شريعت جا
توڻي اُن ڪ ڍڳي ڪ ٻڪري ڪ ڪو ڍور پيو
نه ڪي سگهجي ڪوه ڪنا تنهن کي ڪڍو
بسمله چئي تنهن کي ڪاري گهاٽ ڪبو
ته ڪيڻ درست ٿئي تنهين وهڻ سندو
پر گهاٽ گهرجي تهڙو جو وهڻ کي ماري
۽ جان گهاٽ ڪيائون اهڙو جو اچاترو آهي
تڏهن سو حرام ٿيو ڪيڻ وارن تي
ته گهاٽ ماريو وهڻ کي ڪ ڪنهن ٽول ٻي
”ڪفايا“ ۽ ”عينی“ ۾ ايئن فرمائي
پر پانيائين تنهن سين مورهين نه مرنڊو
ته بسمله چئي تنهن کي ڪبو گهاٽ پيو
پورو ڪري ڪم کي ڇڏو تهاڻ پوءِ
تفصيل تنهن جو پڻ ”جامع الفقہ“ ۾ ڪڍي ٺهاريو

١١ اهي مسئلو عجيب گن هي سڀهو
 سائي شريعت سڄ سڀ ڪيو
 جيڪو وڃي سر اوڌرو ٿيئي سڏي
 ماڻهو ٿيئي سڀو مورا ٿيئي
 لکي جو تڪاڻي سڀ ٿيئي
 تڪڙي تي نهجو حلال سڀني تي
 مگر ڪي قصد دفع جو ترار هيا
 پر ڪهڙو نري ڪناجي چيو وڌيڪ
 تڏي وريو تار نيڪي ڪهڙي سڀو
 اڃان سڀو ماڻهي پڻ ڪري ٿو
 جيسئي چلڻ جهڙو ٿيئي ٿيئي
 تڏي وري ٿيئي ڪا ڪون ڪي
 ڪا ڪهڙي تڏي ڪهڙي ٿيئي
 هو چلڻ جهڙو ٿيئي ٿيئي
 ڪم سڀي شريعت تان پوري پار
 مريو سڀي ٿيئي پکن جي سڀا
 جي مري ٿيئي ٿيئي سور هاءِ

١٢ ڏوڏي ٿيئي ان روايتي من وڌيڪ
 تر وڃن ڊگهو سوان ڪهڙي
 ڪم ڪري انرو وڃي ڪي
 تڏي ٿيئي ڪري ڊگهي ٿيئي
 ٿيئي ٿيئي ڪري ڪري ٿيئي
 پر جي ٿيئي ڊگهي ڪان ڪي
 جي مري ٿيئي ٿيئي ٿيئي
 اهي ڪتابنم اهي پڻ ڪار
 پر ٿيئي ڪا اڃا تر وڌي ڪي
 ٿيئي ٿيئي وري ڪا ڪي
 مگر ڪهڙي ٿيئي ٿيئي ٿيئي
 ڪا ڪي ٿيئي ٿيئي ٿيئي
 پر جي ڪهڙي ٿيئي ٿيئي
 جي مري ٿيئي ٿيئي ٿيئي
 چو ٿيئي ٿيئي ٿيئي ٿيئي
 ٿيئي ٿيئي ٿيئي ٿيئي
 ٿيئي ٿيئي ٿيئي ٿيئي

اي آهي مسئلو عجيب گهڻو هيٺين سين سڻهو
 سائين شريعت ۾ سهنج سڀ ڪيو
 جيڪو وچينس اوڏڙو تنهن کي سڱ هڻي
 ماڻهو تنهن کي رسيو مورا ۽ نه سگهي
 لڳي جو تڪائي سين ۽ بسمله پڻ چئجي
 ته ڪيئن ٿئي تنهن جو حلال سين تي
 مگر ڪري قصد دفع جو ترار هنيائين
 پر ڪهڙو نڙي ڪنا جي جيئرو لڏائين
 ته پور پوتاري کي جيڪڏهن هنئين بسمله سان ترار
 اڃا رسڻو ماڻهن کي پڻ حملا ڪري ٿو
 جيسين جهلڻ جهڙو نه ٿئي تيسين نه ڇڏبو
 تڏهن وري تنهن کي گهاءَ ڪون ڪجي
 گهاءَ ڇيائون تڏهن، جڏهن ڪهي نه سگهجي
 هو جهلڻ جهڙو سو وهڻ تهين وار
 حڪم سڀئي شريعت تون پر وري پار
 رسيو نه سگهجي تنهن کي پڪن جي سببا
 جي مري پيو تنهن سين ته ڪيئن سو رهڻ

ڏوريندي ان روايت کي مون وڏو ڏک پئڻو
 ٿو جيئن ڍڳو ڪر سانھ ڪنھن جو پوتار ٿئي
 ڪ حملا ڪري اُٿڙو ورتو چڪ وجهي
 تڏهن نيت ڪري ذبح جي تنهن کي گهاءَ ڪجي
 توڻي لڳي بڪي ڪرڻ ۾ پر ماري وهڻ وڃي
 پر جي نيت ذبح جي کان ڪيائين
 جي مري پيو تنهن سين ته درست نه لڪيائين
 آهي ڪتابن ۾ ايهي پڻ پڄار
 پر ٿيس گهاءَ اڃاترو تنهن ڪيس نفعو نه ڪو
 ته بسمله چيو تنهن کي ورتو گهاءَ ڪبو
 مگر جڏهن ٿيو سو اهڙو جيئن هوند جهلي سگهجي
 جان کي پائنجي جيئندو تان نڙي ڪنا ڪهي
 پر جي ڪنهن تنهن کي گهاءَ ڪيو نڙي مان کان ڌار
 جي مري پيو تنهن گهاءَ سين ته ٿيو سو مردار
 چوٿون جيئن قسم پڪين جو منجهه اڏامي هوا
 تير هنيائين تنهن کي چئي بسم الله
 توڻي لڳس نڙي منجها ڪ ڪنهن ٻي ماڳا

مگر جي ائي ڪبو تر ڪو ڪو ساند
 جي لفظ بسمه جو ته ڪي ڪا هي
 پراهي هاتن هيرء ماڻن ساڻي
 تڏه سو حلال نٿو سڃي ڪو ڪري
 رڳو ڏيائ تڃي تڙ ٽڪائي ساڻ
 توڻي ڪبو تر وڃي ماڻن هيراء
 پنجاڻ ڪو ڪو ڪي وڃي ڪري وي
 چيئي چيئي وڃي تڃي هومر
 تڻ سا حلال ٿي ڪو سڃي ڪي
 ۽ جان اهو سڳو نيا جي مرڻ ته جو
 جڏه هين ايندي الهي تڏه ڪو
 پر جي ڪڏه ته وڻ جو چڙن اهو
 نڪ ايندي ڪڏه ڪو ڪو هري نه اه
 سوئي حڪم ڪبو تر جو چو ڪو ڪو
 تي اهو ڪي ته ڪي ويا مڻ ويرا
 جو ڪي هين پڻ سو ڪو نيا
 ۽ جان ماڻي تر جي سو ڪي سڳي

سو منجاء تڃي ائي اڏا جي
 سو تر ڏا رڳي ماڻ سو ڪو ڪو
 هوند اڃي پاڻه پڃي منزل ڏي
 پر جي سو ڪو ڪو ڪو تر ڏي
 تڏه ڏرست ٿو چو ڪو ڪو ڪا
 قاضيان ڪتابه ڪي ڪي نه
 ماڻو ڏي تڃي تڃي ڪي ڪي
 ڪان هيا ته ڪي س نالي ڏي
 توڻي هي هاتن هيرء مين ڪو ڪو
 تڏه حلال ٿي جي ڪا ڪا ڪو
 جي ڪي چي وڃي وڃي ته سو
 نڪو چي سو الهه جو ڪو ڪو
 تڏه پڻ حلال ٿي جي هڃي ڪا
 ڪا ڪي ڪي ڪي ڪي جي ساڻا
 هت موڪليا تڃي ڪي منجار
 نڪن سو موچارو سو ٿو بسمه ڪو
 ڪا ڪا ته ڪي چا سڃي ڪي

مگر جي آڻي ڪبو تر کي گهر ۾ ساندي
 چئي لفظ ٻسمله جو تنهن کي کان هڻي
 پر آهي هٿن هيرئو ماڻهن سان مڙي
 تڏهن سو حلال نه ٿيو صحيح قول ڪري
 رڳون وڍيائين تنهن جي تير تڪائي ساڻ
 توڻي ڪبو تر وحشي ماڻهن هيرايو آه
 پنجون جيئن ڪڪڙ ڪنهن جي وڻ تي چڙهي ويٺي جي
 جيسين چڙهي وڻ تي تيسين هوند مري
 ته پڻ سا حلال ٿئي ڪڪڙ سڀني کي
 ۽ جان اهڙو سگهو نه پانئجي مرڻ تنهن جو
 جڏهن هيٺ ايندي آهي تڏهن ذبح ڪبو
 پر جيڪڏهن تنهن وڻ جو چڙهڻ اهڪو آه
 نه کي ايندي گهر ڏانهن، گهر ۾ هري نه آه
 سوئي حڪم ڪبو تر جو جيڪو ڪڪڙ لاءِ
 ٿي اهڪائي تنهن کي ويامڻ ويرا
 جو ڳي هئس پيٽ ۾ سو ڪنائين نڙياءَ
 ۽ جان ماڳ کي نڙي جي رسڻو ڪين سگهيس

سو منجها هٿ ڏئي جي اڏامي
 سو نڙي ڌاران بي ماڳ رسيو ڪبو تر کي
 هوند اچي پاڻهن پنهجي منزل ڏي
 پر جي رسيو کان ڪبو تر کي ذبح جي ماڳا
 تڏهن درست ٿيو جيڪو تنهن کي ڪاءِ
 ”قاضي خان“ ڪتاب ۾ ڪڍي نهارجاه
 ماڻهو ذبح تي تنهن جي قادر ڪين ٿئي
 کان هنيائين تنهن کي سين نالي ڏئي جي
 توڻي هئي هٿن هير ۽ منجهه گهرن گذاري
 تڏهن حلال نه ٿئي جي گهاءَ ڪيائون توءَ
 جيڪي چڙهي وڻ تي وڃي تنهن رسيو
 نه ڪو جڙي سج آهارڻ جو ڪڪڙ کي مٿا
 تڏهن پڻ حلال ٿئي جي هڻجي گهاءَ
 جهون ڍڳي ڪ پڪري ڪنهن جي، جي سا حمل آه
 هٿ موڪليائين تنهن جي ڳيڙ منجهارا
 ته ڪيڻ موچارو سو ٿيو ٻسمله برڪتا
 گهاءَ ڪيائون تنهن کي جتان سج ٿئيس

تڏه ڀي ڪتابن ۾ توڙي حلال لکيس
جائي جرح ڪيا ڀي ڪه ماڳ ڪنا
جيئي مسئلا دڄ ضم ورتا اچي ٿي
توڻي ڀڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
وڃي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
تڏه حلال ٿيئي توڻي بسمه جو
وڃي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
تڏه ڪا ڪيا ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
پڻ اچي ان ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
ڪوڙي جبر وڻو ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
پر مذاهب صاحبين جي سو حلال
۽ جان ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
پر نڪڻا ٿيئي جائي جان مڃا
توڻي نڙا امام اعظم جي ڳي ڳي ڳي
توڻي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
دڄ ڪيا ٿيئي بسمه چڙهي مڃا
ماڳ ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي

پر جي هيس قدرت دڄ جي نڙي
تڏه وڃا ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
ان ماڳن ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
جن جيئن سندس ڳي ڳي ڳي ڳي
جرح ڪيا ٿيئي وڃي ڳي ڳي
ڪا اچي جنهه رسيو ڳي ڳي ڳي
چڙهي وڃي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
تڪين حلال نه ٿيئي ڳي ڳي ڳي
جو ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
تڪين حرام ته ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
مگر فتوى ڏنا ٿيئي جيڪا امام
ايمان ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
تڏه ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
۽ جان ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
ڪوڙي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
تڏه ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي
جن جيئن ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي ڳي

تڏهن پڻ ڪتابن ۾ حلال لکيس
 ڄاڻي جرح ڪيائين بي ڪنهن ماڳ ڪنا
 ڇهئي مسئلا ذبح ضرورت جا اچي اٿ ڀنا
 توڻي ڊگي ڪ بڪري ڪي ڪنهن ڏڪندي زور ڪيو
 وير نه سهي تيتري جي ذبح ڪجيس ٿو
 تڏهين حلال نه ٿئي توڻي بسمله چوءِ
 وٽس ڪاتي ناه ڪا جنهن ساڻ ڪهي
 تڏهن گها ڪيائين ڪنهن ٽول سين بسم الله ڪري
 پڻ اچي اٿ ڪ ڊگي حامل ڪو جهلي ذبح ڪري
 ڪ وري جيئرو نڪڻو پر ڪهڻ سيئي نه سهي
 پر مذهب ۾ صاحبين جي سو حلال هوءِ
 ۽ جان نڪڻو ڳپ سو جيئرو پيٽ منجهان
 پر نه ڪنائين تنهن ڪي ڄاڻي ڄاڻ منجهان
 توڻي نزد امام اعظم جي ڪ تنهن جي يارن
 ٿو پروڙجي يقين ڪري ته منجهس آهي ساه
 ذبح ڪيائون تنهن ڪي بسمله چئي مها
 * هاڻي سڻجن سچ منجهان ڪيڻ حلال جن جو

پر جي هيس قدرت ذبح جي نڙي ماڳ ڪنا
 تڏهن وڃايائين سين پاڻهي ماڻهن جي ڪيڻا
 ان ماڳ ري ٻئن ۾ ناه ضرورت ڪا
 جيئن جيئڻ سندس اڳاهون ۽ موت اوڏيرو
 جرح ڪيائين تنهن ڪي وٺي ٽول تڪو
 ڪ اچي جهنگ ۾ رسيو ڏڪندو ڊگي ڪي
 جيسين وڃي ڪاتي ڪي تيسين ٿي مري
 ته ڪيڻ حلال نه تنهن جو رڳون جان نه وڍي
 جو ڳپ هوٽس پيٽ ۾ مري سو نڪري
 ته ڪيڻ حرام تنهن ڳپ جو امام اعظم چوءِ
 مگر فتويٰ ڏنائون تنهن تي جيڪي امام چيو
 اڃان ڪهڻ جيئرو منجهس آهي ساه
 تڏهن ڪيڻ حرام تنهن جو منجهه مڙن مذهبن
 ۽ جان ڳپ نڪري آيو جيئرو پيٽ منجهان
 ڪ چورائين ڪن ڪ پڇ پڙهجنو ڪ جنجهون ڪ هٿن
 تڏهن ڪيڻ حلال تنهن جو ور سڀڪو ڪاءِ
 جن حيوانن ڪي شريعت ۾ حلال ٿا لکن

کے تفصیل تجو کنا کتاب

ہمیکر اچو یا بایکی تراچی یوین تی سر

تَرْثِي يَرْثِي سَهْلُو كَارِنِ ابُوجِنِّ

اُن دِکھ دِ بَکری دِ مَیجا جامِ مِہین

دِکِي ۽ بَڪَرِي جُڳ جي وٺو وٺو دهرس چي سِين

هَرَنْ قَارُوْكَ سَهْوِيْنُ حَلَالُ اِهْي

لَذَّةٍ اسْتَرْجُو كَيْتُ حَرَامُ هُوَ

کَنْ کَرَاهَتْ تَحْرِیمِ چَوِی تَنْزِیْهِ چَوِی

يُنْكِثُ الْكِيَامَ يُخْرِتُنِ جُؤْيَا يَبِ

تَکَا سَنَدَانِ دَنَدَنَ شَرِی کَا رَتِ سَرِ حَن

ۛ سِیَآءُ کُوشِ ۛ بُوْهِي ۛ رِجِ ۛ گِه بُولْتَرُو

ۛ نِهَارُکِ وَ اَنَرُکِ کُوْمِرُو بِیُو

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتْلَةُ إِذَا حُرِمْتُم مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِنِ كُنْتُمْ فِي الْحَرَامِ إِنَّمَا الْإِثْمُ عَلَى الَّذِينَ ذَلَّلُوا عَلَيْهِمْ يَصُدُّونَ فِي الْحَرَامِ

پس جی جانی دیور کوین وھن و

چُن گَر کُز دِه جَاو لُودِر وَ کُجِي دِي

تَجَوَّنَ اِهِي اِهِي يَجْتَرُو لَيْسَ سَوِيَا

بَيْنَ كَرِي كِي چيلو جِسوِي لِي كَر

أَهْلِيْنَ حَيَّوَانٍ تُرْبِتُ مِنْهُ كِتَابٌ كَهَنَ

دَارُودَ اَرِيَّانُ كَبُو حَكَمُ سِنْدُ وَمَرِّ

پیر لکھی پھر قسم سند و چوپا بن

حَلَّالٌ لِكَيْلَا أَنْكِ مِنْ جَحِيمٍ مَذْهَبٍ

پَنْ كَيْتُ حَلَالُ كَوْنِجُو جِي جَنَامِ پُونِ

گینداجی کتابہ میں درستی لکھی

پسِ اِمَامِ اعْظَمِ گِراہتِ لَکِیُمَاہِ نَوَیْفِ

يَرْفَعُوهُ تَنْزِيهِ اِيَّيْ مَعْبُوحٍ لِّكِنْ

جِي قَاتَرِينِ جِي وَاڳِي چِي سَاڻِ دَنَدَنِ

جَهْرُ وَبِكَارِ سِيَارِكِ صَيُوكِ سِيَهْ كِجُو

کچراگہ پرتریا لنگوہ لولو

پس سو رہیں مذہبِ مجاہدِ حق

تَوْبَتِي رَحْمَةً جَنَّتْكُمْ مَا تَرْتَمِيُونِ

يُوحِلَالُ جِهْ جَوَّ حَرَامِ جِهْ جِي مَاءِ

دیکھتی جاؤ کرو گے، لوہر کرنا

جان ماء حلال بی بی پائین

کے پودن دیجی ہی کہہ جان

آهين حيوان ٽين پٽين منجهه ڪتاب گهن
 ڌاروڌار بيان ڪبو حڪم سندو مڙن
 پر لکجي پهرين قسم سندو چوپاين
 حلال لکيائين ان کي منجهه چئن مذهبن
 پڻ ڪيڻ حلال گڻوئن جو جي جهنگ ۾ پُون
 گيندي جي ڪتاب ۾ پڻ درستي لکي
 پڻ امام اعظم ڪراحت لکيو ماه گهوڙي جو
 پر فتويٰ تنريه اتي منجهه ”محيط“ لکن
 جي ڦاڙين حيوان کي چني ساڻ ڏندن
 جهڙو بگهڙ سيار ڪ هٿيو ڪ شينهن ڪ چيتو
 ڪ چراخ ڪ پرتري ڪ لنگور ڪ نوڪرو
 پڻ سوئر سيني مذهبن ۾ چيائون بچڙو
 توڻي رهن جهنگ ۾ ڪ ماڻهن سان پُون
 پيءُ حلال جنهين جو ۽ حرام جنهن جي ماءُ
 ڪ ڪٽي جائو گلرڙو ڪنهن گورخر ڪنا
 ۽ جان ماءُ حلال تنهن جي ۽ پٺاس مردارا
 ڪ ٽپو ڏنو ڍڳي تي هلي ڪنهن حمارا

ڪجي تفصيل تن جو ڪنا ڪتابن
 هيڪڙا چوپايا ٻيا پکي ٿئا جي پوين تي سُرَن
 ته ٿئي پروڙڻ سهلو ڪارڻ اڄوڄهن
 اُن ڍڳي رڍ پڪري ڪ منجها جا مينهن
 ڍڳيون ۽ پڪريون جهنگ جون پڻ درس چيون سين
 هرڻ ڦاڙهو ڪ سهو پڻ حلال آهي
 گڏه ۽ آستر جو ڪيڻ حرام هوءَ
 ڪنين ڪراحت تحرير چئي، ڪي تنريه چون
 پڻ ڪيڻ لکيائون بچڙو تنين چوپاين
 ٽکا سندان ڏندڙا شڪار تنين سين ڪن
 ڪ سياه گوش ڪ بوهي ڪ رچ ڪ پولڙو
 ڪ نهار ڪ وانرڪ ڪو مرون ٻيو
 ڪتو ۽ پوستون پڻ حرام ڪنهن
 پڻ جي ڇاپي ڍور ڪو ٻن وهڻن وڇا
 جيئن ڪر گڏه ڄڻو ڪوڏڙو ڪنهن جي ڍڳي منجها
 ته چون آهي بچڙو ڪيڻ سو ويا
 جيئن ڪر پڪري چيلو چٽيو ڪتي ڪ بگهڙ منجها

ڪهڙي ئي حمل رهيو ڪنڪا ڪه سڀا
 ان مسئلي ۾ ماءُ تي لکن اعتبار
 ڪفايا ڪا ڏيندڙ اهي ئي پڇار
 جذبه ڇو سڃو ايتهار اهي ماءُ جهڙو
 تاجان سڃوئي پوءِ ڇو تان ڪي حرام ٿيو
 جن ڪراهنيس ٿو ڪي ڇو باقي پنه
 ته ٿو ٿينهن ڪن جي چوري سوچين
 تان حڪم ٿهي ته ڇو ڇو ڪي جو
 حڪم ته ئي پڪر ڇو پڙها ڇو ڏبو
 جو هو ڪي ڇو ڇو ڪي ڇو ڇو ڇو
 ۽ جان پوني پنه ڇو ڇو ڇو ڇو
 جن ماءُ هيڪانڌو ڪا ڇو ڇو ڇو ڇو
 تان ڪن حرام نه ڇو ڇو ڇو ڇو
 تڏه حڪم پڪر ڇو ڇو ڇو ڇو
 ۽ جان ڪاڌاءِ ماھڪي ۽ ڇا ڇا ڇا
 اهان ڪهڙي ڏانه ڪري صحتي سڀي
 تان ڪي ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو

تجھ ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو
 ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو
 پري تڏو ڪي ڇو ڇو ڇو ڇو
 ۽ جان ته ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو
 ۽ جان ڪا ايتهار ڇو ڇو ڇو ڇو
 تڏه حڪم ته ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو
 پوءِ جان وڃي ٿو ڪي ڇو ڇو ڇو
 ۽ جان وڃي ڪڏو ڇو ڇو ڇو ڇو
 مگر ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو
 مٿي ڌار مٿي پوءِ اهي ڇو ڇو ڇو
 تڏه ڇا ڇا ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو
 جان ڪاڌاءِ ماھڪي ۽ ڇا ڇا ڇا
 ۽ جان ڇا ڇا ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو
 مگر ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو ڇو
 تڏه هي ٿي ٿي ڪن ڇو ڇو ڇو
 جان ڏاه ڪيا ٿي ڇو ڇو ڇو ڇو
 ۽ جان ڏاه ڪيا ٿي ڇو ڇو ڇو ڇو

ڪ هرڻي کي حمل رهيو ڪنا ڪنهن سيار
ان مسئلي ۾ ماءُ تي لکن اعتبار
”ڪفايا“ ۽ ”ڪافي“ ۾ آهي اي پچار
جڏهن بچو سڄو ايهار ۾ آهي ماءُ جهو
تان جان سڄوئي پيءُ جيهو تان ڪيڻ حرام ٿيو
جيئن ڪر آهيس مٿو ڪتي جهڙو باقي پهون جهو
تہ ٽولي سين پنهنڙ ۽ ڪتن جي چوڙي سو چڏيو
تان حڪم تنهن کي تهڙو جهڙو ڪتي جو
حڪم تنهن کي ٻڪري جو پڙهيا چون ڏبو
جو هو ڪتي جهڙو سو ڪهين ڏرس نہ هوءَ
۽ جان پوني پنهنڙ سين، پڻ ڪتن سين گڏجي
جيئن ماه هيڪاندو گاه سين وٽس ڪٿي رکجي
تان ڪيڻ حرام تنهن جو ڪتو سو چئجي
تڏهن حڪم ٻڪريءَ جو ڏنائون تنهن کي
۽ جان کاڌائين ماه کي ۽ چنائين گاه
اهان ڪهڙي دانهن ڪري صحي سٽي سا
تان ڪتي جهڙو بچرو آهي تنهن جو ماه

تہ جيڪي ڄائو تن منجهن سو چيائون موچار
جيڪو حڪم تنهن جو سوئي حڪم ٻار
پر هي تڏهوڪيون ڳالهڙيون هيئنن سين سڻهو
۽ جان تنهن بچڙي کي ايهار پيءُ جي پوءِ
۽ جان ڪا ايهار پيءُ جي ۽ ڪا مائس جي هوءَ
تڏهن حڪم تنهن جو عالمن فرمايو اهو
پوءِ جان وڃي ٿيو ڪتن سين هلي هيڪاندو
۽ جان وڃي گڏيو پنهنڙ سين تان ڪيڻ حلال سو
مگر مٿو وڏي تنهن جو اچلي وجهبو
مٿي ڌاران مڙئي بيو آهي موچارو
تڏهن چيائون تن جو حيلو هي ڪجي
جان کاڌائين ماه کي ۽ گاه ڪين چري
۽ جان گاه چنائين مڙئي ماه ڏنائين ڇڏي
مگر مٿو تنهن جو وجهبو اڳاهون اچلي
تڏهن هڻي تنهن کي لٽ لڱن ٿا
جان دانهن ڪيائين تهڙي جهڙي ڪن ڪتا
۽ جان دانهن ڪيائين تهڙي جهڙي ٻڪرين

تڏه ڪيڻ تهجود مرست مؤمنن
جان پهن ڪن جي ٿڙن ڪري شو
جن پاڻي پاڻي تائيه مهڏا س رڪي
تان حڪم ڪئي جو ته ڪي منجه ڪتاب لکي
تان ڪيڻ حلال تهجود ڪري مٿي
تڏه ڪهن ڌار انهي خبرن پوندي
جان انڊر انڪنانه منجه اوچري نهو
جان اوچري نڪتي انڊر سڻ وري
مڪر متوجو وڃيوا اچلي
پڻ جو هت اچي حلال اصل ڪيم مو
گاه چري موره پلنتيا ڌار
ڪن ماو ڪيڻ تهجود لکيا مڙار
گاه مڙار وچار جي تنم ته ڪا
ڳاڻي ٿو تن ڏيهن جو ڪن لکيو هئي
جر ڪني ڏيهه هيڪر وڪر چلي ٿري
مڪر صعي قول ڪتابه هنڀر ٿو اڻي
ٽنسي لڳي تن ڪي چيسي ٻو وڃي

پر متوجو وڃيوا اچلي عالمي چوڻ
تڏه ڌو ڪر تهجود هنڀر وڃيوا
جان لپيا وڃيس ڪو جو ڪي لپي
جان پهن جي پٽا مڙي ڪي ته ڪي
جان لپيا وڃيس ڪي پي ڪي ڏيئي
جڏه ڌج ڪو ته ڪي تڏه ڌرت ڪي
تان ڪيڻ ته جو چو وڏر س ڌ ٿيند
تا حڪم ته ڪي ته ڪو وڃو ڪي
قاضي خان مسعود ڪيئي مسئلو
پر پوني پلنتي ڌو وڃو ٿري ڀار
پوء ڪري چري ته ڪي ماه منجا
مڪر چي لپي اڀاري ته وهڪر ڪي
تڏه وڃي ڌرست ٿي ڪي سندن سڻ
ٿان وڃي ڪي لسوڏه پورا ڏيه
پڻ رڌ ڪي ٿري چار ڏيهه لڳي
تڏه ڏيئي ڏيهن جي اعتبار ڪي
ڌج ڪي تڏه جڏه هي قرار ٿي

تڏهن ڪيڻ تنهن جو درست مؤمنن
۽ جان پهڻ ۽ ڪن جي مڙن ڪري سو دانه
جن پاڻي پائي ٿانءِ ۾ مهڏاس رکجي
تان حڪم ڪتي جو تنهن کي منجهه ڪتب لکي
تان ڪيڻ حلال تنهن جو جيڪي ري مٿي
تڏهن ڪهڻ ڌارا تنهن جي خبر نه پوندي
جان آندا نڱيا تنهن منجهه ۽ اوجھري نه هوءَ
جان اوجھري نڪتي آندن ساڻ وري
مگر مٿو تنهن جو وجهبو اچلي
پڻ جو وھت آھي حلال اصل ۾ ڪيڻ ۾ موچار
گاه نه چري مورھين پليٽيا ڌار
ڪيڻ ماه ڪ کير تنهن جو لکيائون مُردار
گاه موچارو چارجي تن ۾ تھين ڪا
ڳاڻيٽو تن ڏينهن جو ڪنين لکيو هيءَ
جھرڪي ڏينهن هيڪڙو، ڪڪڙ جھلي تي
مگر صحيح قول ڪتاب ۾ هن پر ٿو آڻي
تيسين لئجي تن کي جيسين بوءِ وڃي

پر مٿو وجهبو اچلي عالما ايئن چون
تڏهن فڪر ڪبو تنهن جو ههڙو چيائ
جان لبيائين ڇپ سين ڪتو جيئن لبي
۽ جان پنهن جيئن پيتائين ڏيئي ٿڪ تنهن کي
۽ جان لبيائين ڇپ سين ڪين پئي تڪ ڏيئي
جڏهن ذبح ڪبو تنهن کي، تڏهن ڀرت ڪبي
تان ڪيڻ تنهن جو بچڙو درس نه ٿيندو
تا حڪم تنهن کي تهڙو جهڙو ٻڪري کي
”قاضي خان“ ۽ ”مسعودي“ ۾ اي مسئلو پسجي
پر پوني پليٽي چرندو بسوڙي نبار
بوءِ نڪري بچڙي تنهنجي ماه منجهار
مگر جي لئي اڀاري تنهن وھت کي ڪيترا ڏينھڙا
تڏهن وڃي درست ٿئي کير سندس ۽ ماه
ته اٺ ۽ ڍڳي کي لئبو ڏه پورائي ڏينه
پڻ رد ٻڪري کي ٽي چار ڏينهن لئجي
ته ڳاڻيٽي کي ڏينهن جي اعتبار نه ڪجي
ذبح ڪجي تڏهن جڏهن هينئون قرار ٿئي

پري جلن جو جو آخو سو لاه ٿو ٿو
 اڃان پليتي پڻ چري ۽ پڻ چري
 تڏهه کين ڏسست ته جو ٻڌ نه ڏارا
 ٿيلا ڪا ڏوڙ سول رڳي ڪڙ سندا
 ڪيڙي ناء تهلي ڪي ڪ سور جو
 جان اهي اڃا مر ٿو پهر ڪ پيو
 تڃان پيئي پڇا ٿا پري ڏج ڪي سو
 ۽ جان پين پڇا ٿا ان ٿولن جي ڪڏي
 تڏهه کين ته جو چيائ ڄڳا
 چار چنڊن ڏينهن موچار ٿو ڳا
 جي ڪه ڊگي ۽ بگري ۽ ڄي جماع
 تعزير ستران تهلي پري ڏو
 مگر چنڊ ته پاسو ڪي ڪا کين تهلي
 اعماد پڻ انه قولتي منجه خلاص ڪي
 پيو قسم تن خيواش جو ڪي ڪن ڪن
 لکيو بيان ته جو هنر عالمين
 ڪن حرام ته جو مٿي مومين

جڏهه پري پليتي ڏوڙ سو چري ڪين
 ٻو ڪري ته ٻي نه پيدا
 ٿو ڏي ڊگي ۽ بگري ڪڙ اهي سا
 چي ڪڏهه پني ڪڙ ڪڏهه جو ڪڙو
 ڪ ڪم پيار ٿا انڪي ڪ پائي پليتي ڪڏو
 تان ڪم ته جو ههڙو ٻڙ هن فرما
 تان کين حلال ته جو ڪيائ ڏو
 ڪ پيار ٿا اصله ڪيڙا پير
 جي چنڊن ان ٿولن ڪناري چارو
 ٿو ڄي موچار ٿي ته سند و ما
 ڏو ڏو پري ۽ پائي ڪري ڪم ڪو
 پري ڪن ته جو آخو حرام چون ٿو
 ڪه ڪري ته ڪا ڪا ڇڏ ٿو ٿو
 جن خضره علي اهي وهڪ ڪي ڪا
 اهي چيائ ڏو ڪم پڪين
 جي ڪي مڃا ڪي شڪار چي ڪن
 جھرو باز ڪ شڪي ڪه ڪي ڪڙو

پر اي جهلڻ جو حيوان جو سو لازم تڏهن هوءَ
۽ جان پليتي پڻ چري، ڪي پڻ چري گاه
تڏهن ڪيڻ درست تنهن جو ٻڌڻ ئي ڌارا
تيلاه کاڌو رسول رب جي ڪڪڙ سندو ماه
ڪ کير ڏنائون تنهن کي ڪتي ڪ سوڙ جو
جان آهي اڃا مرتبو پهريون ڪ ٻيو
ته جان پيتي پڄاڻا پريندي ذبح ڪيائون سو
۽ جان پيڻ پڄاڻا ان ٽولن جي مُده گذري ڪا
تڏهن ڪيڻ تنهن جو چيائون نه جُڳاءِ
چارچيس تن ڏينهن ۾ موچارڙو گاه
جي ڪنهن ڊڳي ڪ ٻڪري سين وڃي جماع ڪيو
تعزير سڙاڻو تنهن کي پريندي ڏبو
مگر چڱو ته پاسو ڪجي ڪنا ڪيڻ تنهن جي توءَ
اعتماد پڻ انهيءَ قول تي منجهه ”خلاصي“ چوءَ
* ٻيو قسم تن حيوانن جو جي ڪيڻ نه گهرجن
لکيو بيان تنهن جو هن پر عالمن
ڪيڻ حرام تن جو مٿي مؤمنن

جڏهن ري پليتي دور سو چري ڪين ٻيو
ٻوءَ بيڙي تنهن ۾ ٿئي نه پيدا
توڻي ڊڳي ڪ ٻڪري ڪ ڪڪڙ آهي سا
جيڪڏهن پيئي ڪير گڏه جو چيلو ڪ گهڻو
ڪ خمر پيارياڻون ان کي ڪ پاڻي پليتي گڏو
تان حڪم تنهن جو ههڙو پڙهين فرمايو
تان ڪيڻ حلال تنهن جو لڪيائون پڌرو
ڪ پيارياڻيس اصلهين گهڻيرا پيرا
جي جهليس ان ٽولن ڪنا ٿي چار ڏينها
ته وڃي موچارو ٿئي تهين سندو ماه
ڏوه پرياڻين پاڻ ڪي ڪري ڪم ڪچو
پر ڪيڻ تنهن حيوان جو حرام چون نه هوءَ
ڪهي ڪري تنهن کي ڪانئي ڇڏبو پوءِ
جيئن حضرت علي اهڙي وهت ڪي ڪهي ڪانرايو.
آهي چيائون پڌرو منجها پڪيڙن
ته جيڪي منجها پڪي شڪار چنبي سين ڪن
جهڙو باز ڪ ترمچي ڪ بهري ڪ شڪرو

ڪي سرن ڪي سڀا نوڪ ڪڇ ڪي باشو
 پڻ جيڪي ڪيڻ پليتي پکيڙي ڏوندي
 ڪيڻ زبون تنهنجو لکيو ڪتابن
 نڪي نسوري ڏوندي نڪي پليتي
 جهر و ابابيل ڪي ڪيرو مور ڪي جڙ ڪي
 ڪي ڪنو ترگر جو ڪي وري هو وڃي
 ڪي شتر مرغ ڪي بلبل ڪي قاز ڪي قنڀ
 ڪيڻ چتو ڪي چيڪي پڻ حلال لکيا
 اهي حڪم ڪانگ جو مٿي چي پڻ
 هيڪر و قسم ڪانگ جو اهڙو اهي
 ڪيڻ ته جو چيڙو مڃي ڪتاب لکي
 جو پليتي ڌار امور چي ڪيڻ
 تر و قسم تهجو اهڙو لکي
 پڻ جو چي سڌا اڻ لکي اوچو تو قسم
 تر و قسم تن حيوانن جو ڪيڻ حرام
 سڀي سڀي حرام لکيا انڌر ڪتابن
 ڪي وري مٿي سڄي ڪي سو پري

ڪيڻ ان مٿن جو پيا ڪيڙو
 پري پليتي پري پوکين مٿن
 چيني سڀي پکيڙي شڪار مڪرڻ
 سائي سڀي حلال ڪيا عالم فرماين
 ڪي هڏ هڏ ڪي چوٽي ڪي ڪر ڪي
 ڪي ڪنج ڪي مرغابي ڪي تر ڪي
 ڪي ڪر ڪي چا مار ڪي ڪر ڪي
 مڏ هيم امام اعظم جي انڀر چيا
 صبي سڀي نڪي هي جن ڪيڻ
 خوشڪار چيني سڀي پکيڙي آڌار
 پوکي تهجو اهي چوڻ اهو
 اهي ڪيڻ مومسني ڏرست نڌه جو
 جو چي پليتي ڪي پڻ چي ان
 ڪيڻ ان پڻ قنمن جو ڏرست مسلين
 اهي تر ٿولن ڪا جي مٿي زمين سڻ
 جهر و نور ڪي ڪر ڪي ڪي ڪي
 ڪي ڪنو جو ڪر جو ڪي وري ڪي ڪي

ڪيڻ ان مڙني جو چيائون بچڙو
 پر سي پليتي ري ٻيو ڪين چئن
 ۽ چنبي سين پڪيڙا جي شڪار نه ڪرين
 سائين سي حلال ڪيا عالم فرمائين
 ڪ هڏهڏ ڪ چوتير ڪ ڪبر ڪ دوهائي
 ڪ ڪنج ڪ مرغابي ڪ تتر ڪ تغدري
 ڪ ڪڪڙ رهي جاماڻهن ۾ ڪ ڪڪڙ جهنگ سڀني
 مذهب ۾ امام اعظم جي ان پر چيائون
 صحي سڄي تن ڪي هيٺين جي ڪنن
 جو شڪار چنبي سين ڪري پڪيڙا ڦاڙي
 ٻيو قسم تنهن جو آهي چون اهو
 آهي ڪيڻ مومنن ڪي دُرست نه تهين جو
 جو چڻي پليتي ڪي ۽ پڻ چڻي اُن
 ڪيڻ ان ٻن قسمن جو دُرست مسلم
 آهي تنين ٽولن کان جي مٿي زمين سُرَن
 جهڙو نور ڪ ڪرڙو ڪ ڪچون ۽ ڄاهو
 ڪ ڪوئو جو گهرن جو ڪ وري جهنگ سندو

ڪ سرڻ ڪ سڀچانو ڪ گجهه ڪ باشو
 پڻ جيڪي ڪيڻ پليتي پڪيڙا ڪ ڏوندي پون
 ڪيڻ زبون تن جو لکيو ڪتابن
 نه ڪي نسوري ڏونين ڪي ڪ پليتي ڪي ڪين
 جهڙو ابابيل ڪ گيرو، مور ڪ جهرڪي
 ڪ ڪبوتر گهرن جو ڪ وري وحشي
 ڪ شتر مرغ ڪ بلبل ڪ قاز ڪ قمري
 ڪيڻ چتو ۽ چب ڪي پڻ لال لڪيائون
 آهي حڪم ڪانگ جو مٿي چئن پٽين
 هيڪڙو قسم ڪانگ جو اهڙو آهي
 ڪيڻ تنهن جو بچڙو منجهه ڪتاب لڪي
 جو پليتي ڌاران مورهيڻ چڻي ڪين ٻيو
 ٽئو قسم تنهن جو اهڙي لکن
 پڻ جو چڻي سدائين اُن ڪي او چوڻون قسم لکن
 ٽئو قسم تن حيوانن جو ڪيڻ حرام جن
 سي سڀئي حرام لکيا اندر ڪتابن
 ڪ وري سڀ ڪ سرڄڻو ڪ سوپيري سانپو

ڪله ڪڏي ڏيڌر ڪي ٻٽون ڪي ڇڏي ساندڻ
 ٻن مڙن ٿو لڳو ڪن ڏرست نهو
 به ٿول حلال لکيا مڙي مڃاڻ
 پياسيني تنهن عالءِ حرام چون
 ڪي پٽنگ ڪر ڪريو ڪي مڪي مڪري
 ڪي مڪي مڪي جي ڪي ڪي ڪي ڪي
 ٿو ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 مڪر سوف ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 مارو ٽي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 جي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 پري ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 رت وهند رتي ٿي ٿي ٿي
 مڪر ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 جهو ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 قسم جي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 ٿو ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 ٿو ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي

ڪي سياتو پاڻي جو ڪي ڪي ڪي
 ٻن رت وهند رتي ٿي ٿي ٿي
 هيڪ ڪي مڪر پياسيني ڪي ڪي
 جهرو ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 ٻن قسم سيني ڪي ڪي ڪي
 ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 تڏه ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 مطالب ٿو ڪي ڪي ڪي ڪي
 ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 پري ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 ٿو ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 ٿو ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي
 پري ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي ڪي

ڪه ڪه ڏيتر ڪ پتون ڪ وڇي ڪ سانڍو
 ان مڙن تولن جو ڪيڻ ڏرست نه هوءَ
 به تول حلال لڪيائون مڙئي منجها تن
 بيا سڀئي تن کان عالم حرام چون
 ڪ پتنگ ڪ ڪڙڪيتو ڪ مک ڪ مڪڙي
 ڪ مک ماکيءَ جي ڪ جُون ڪ اڏوهي
 توڻي ڪينئان اُن جا ڪ ميوي سندا
 مگر صوف ڪ کارڪ ۾ ڪينئان جي لين
 ماڻهو تن جي ڪيڻ ڪنا عاجز ٿي آيين
 جي ڪينئان ڪڍي نه سگهبا سي معاف ٿا چون
 پر جيڪي ڪڍي سگهجي تنهن ۾ مَ ويسرن
 رت وهندو نه ٿئي تنهن ۾ موراھين
 *مگر مڇي چئجي جنهن کي سا درس لڪيائين
 جهڙا پڪي پاڻيءَ جا ڪي ڪي ٿا پسجن
 قسم جي مڇي جا سي ڏرس سڀئي
 توڻي اڇي رنگ سا ڪ ورن ڪاريري
 توڻي لُهر ڪ سنڪ ڪا ڪ ذات حڪمن جي

ڪ سياڻو پاڻي جو ڪ بياباني توءَ
 پڻ رت وهندڙ نه ٿئي جنين منجهه تولن
 هيڪ مڇي، مڪڙ بيا، سڻي صحي ڪجن
 جهڙو مهو، مڱهڻ ڪ چني ۽ ڪ ڪلڙو ڪ ملڪوڙي
 ڪ تنڊڻ ڪ ڪوريٽرو ڪ ڪيڙ ننڍي ڪ وڏي
 پڻ قسم سڀئي ڪيئن جا چيائون بچڙا
 ڪ پُٺ ڪڍجي جن منجها ڪ توڻي ڪ بيا
 ڪ ڪينئان پون مڱن ۾ لُها ۾ چارن
 تڏهن ڪيڻ سنڌي تن تولن جي موڪل ڏني پڙهين
 ”مطالب المؤمنين“ ۾ اي اشارو لکن
 ڇاپڻ جنين تولن پاڻي ۾ ۽ رَهڪ سڌائين
 ڪيڻ حلال نه هيڪڙو تول نيائين
 پر جيڪي ٿوڪ ڇاپن سڪي اتي ۽ پاڻي ۾ پونن
 ڪيڻ درست تن جو اُتو عالمن
 توڻي لسي هوءَ سا توڻي چليري
 توڻي وڏي سا گهڻو ڪ آهي ننڍيري
 پر ڪيڻ مڇي جو مڙهين تڏهن حلال ٿئي

جَدَّهٗ تَبُورَمَنْ تَبُجُوكَهٗ سَبَبَ كَرِي
 ڪَ تَبُورَمَنْ پَانَهٗ نِڪَرِي بَهَرِ اُچِي
 ڪَ رَتِي وَيُورِي پَانِي مِي تَاسِي مَنجِي
 ڪَ بَنِي رَهِي جَارِي ڪَ ڪُنڊِي اُچِي
 ڪَ ڪُونُولِ وَدَءِ پَانِي مِجُورِي مَارِي
 ڪَ ڪَرِي مَسْجِي ڪَ پَانِي مِوَرِي
 ڪَ لُورِي تَهَسِي مِي پِي مَرِي
 ڪَ جَانِ سَبَبِ مِي مِوُجُورِي سَبِي
 ڪَ مِي لَدَءِ پَانِي مِ پَرِخَرِ ڪَ پَوِي
 تَدَءِ ڪِي دُرَسِ نَدِجُورِي مُونِ مِي
 پَرِجَڪَدَءِ پَانِي وَوَرِي مِي مَتَا
 جَانِ اَمِيرِ پَرِ سَبِي چُورِي پَانِي ڪَا
 ڪَ جَانِ سَبِي پَانِي اَمِيرِ پَرِ پَارِ
 ڪَ فَايَا تَبِنِ مِڪَدِي تَن مَهَارِ
 ڪَ ڪَمَرِي جُورِي مَنجِي ڪَ تَابِنِ اِه
 تَانِ ڪِي سَنَدِي تَهَن مَنجِي ڪَ مَوَرِ
 تَابَانِ سَبَبِ تَهَن مِوُجُورِي پَانِي

جَن ڪَرِ جِي اَنڊَءِ پَانِي بَهَرِي تَه ڪِي
 ڪَ دَرِي وَوَرِي تَه ڪِي ڪُنڊِي اُچِي
 ڪَ مِي هِيڪَرِي پَانِي ڪِي مَوَڪِي
 ڪَ ڪُونِي تَه ڪِي جُهَنبِ سَانِ چِي
 ڪَ مَرِي سُونَرِي سَبَامَ پَانِي چِي
 ڪَ ڪُونِي پَانِي ڪِي تَدَءِ وَرِي
 تَن سَن صُورِ تَه ڪِي دُرِ مِي
 مَرِ مَرِي پَانِي ڪَ مَرِ ڪَرِي
 تَڪَرِ مَرِ اُجُورِي سَبَبِ ڪَرِي سَبَبِ
 يِ مَسْلُورِي ڪَنَسِ سِي يَدِ ڪِي
 پَرِ رَهِيوسِ پَانِي مِوُجُورِي تَه
 تَانِ ڪِي حَلَالِ تَه ڪِي ڪَالِ مَتَا
 تَدَءِ ڪَالِنِ تَه ڪِي ڪِي دُونِ ڪِي مَرِ
 پَن جَاتَرِي پَانِي تِي مِي مَوَرِ پَوِ
 تَجَاسِي اِيامي پَن پَرِ مَوَرِي پَانِي سَا
 ڪَ جَانِ اَمِيرِ پَن پَرِ مَسْجِي سَورِ ڪَا
 جَن لَڪَرِ مَسْجِي پَانِي ڪِي ڪُو

جڏهن ٿيو مرڻ تنهن جو ڪنهن سبب ڪري
ڪ ٿيو ڏيئي پاڻهي نڪري بهر اچي
ڪ رڙهي ويو پاڻي مڇي تا سڪي منجهه ڇڏي
ڪ بجھي رهي جاريءَ ۾ ڪ ڪنڍي ۾ اٽڪي
ڪ ڪو ٽول وڌائين پاڻيءَ ۾ جو مڇيءَ کي ماري
ڪ گرميءَ ۾ سج جي ڪ پاڻيءَ ۾ ميري
ڪلو لڳي تنهن سين مڇي پئي مري
۽ جان سبب مڇي جي موت جو ظاهر نه پسجي
ڪ مئي لڌائين پاڻيءَ ۾ پر خبر ڪان پوي
تڏهن ڪيڻ ڏرس نه تنهن جو مؤمنن مٿي
پر جيڪڏهن پاڻي وٺو رڙهي مڇي مٿا
جان آهيس پار سسي بهر پاڻي ڪا
۽ جان سسي پاڻيءَ ۾ ۽ بهر ڀڄي پار
”ڪفايا“ ۽ ”تبیین“ ۾ ڪڍي تون نهار
حڪم تنهن جو ههڙو منجهه ڪتابن آه
تان ڪيڻ سنڌي تنهن جي منع ڪيائون مورا
تان جان سبب تنهن جي موت جو ڪو پسجي پيدا

جيئن ڪر جهلي آندائون پاڻي ڪنا بهر تنهن کي
ڪ دريا وڌو تنهن کي ڪنڌي تي اڇلي
ڪ مڇي هيڪڙي پئي کي ڪهي موڪلي
ڪ ڪو پڪي تنهن کي چهنب ساڻ چني
ڪ مري سوڙهائي سبب مٿ ۾ پاڻيءَ جي
ڪ ڪوسائي پاڻي کي ڪ ٿڌائي وري
تئن سڀني صورتن ۾ ڪيڻ ڏرس ٿئي
مرڻ مري پانهنجي ڪ ڪهين مرض ڪري
ته ڪ مرڻ ان جو ڪنهن سبب ڪري ڪري سبب آهي
اي مسئلو هيٺئين ڪنن سين سڻي ياد ڪجي
پر ڪين رهيو س پاڻي ۾ پئو بهر تها
تان ڪيڻ حلال تنهن جو لکن عالم ٿا
تڏهن عالمن تنهن جي ڪيڻ تي ڏنن ڪين قرار
پڻ جا تري پاڻيءَ تي مڇي موت پُوا
ته جا سُجي اڀامي پُٺ ۾ موٽي پيئي سا
۽ جان آهي پيٽ ۾ منجهس سوچ نه ڪا
جيئن لڳو هُئس پُٺ اتي ڪ پيٽ تي ڪو گهاٽ

تان کين حلال تيجونات ناه روا
 ۽ پکي ڪري جهنيس به اڌ ته کي
 پڻ جي ڪه اڌي جولاءِ زمين مٿا
 جي مڃا هڪ ڪري ٻي مڃي ڪري
 تڪين دهرست تيجو جان سڄي سلاهي
 تان منع ڪئي عالم ته جي کينا
 تڪين ته مڃي جو مڃا رو چوڻ
 ڪتاب حيوة الحيوان تي پچار لکن
 ناه لازم تن اتي چون بسم الله
 پڻ پاڻي پليت مڃي جا چاڀي
 کين دهرست تيجو پچا تان دوت
 کين نگر جي تنجو اچي وجوس
 جه مڃا ڪند وڃجو ۽ ٻولي ٻي
 دهرست چيا ته هي صبي قول ڪري
 قسم جي مڪر جاسي مڙي حلال چوڻ
 ٿوئي مؤمن تنکي ڪه مجوسي فن
 جي کي کڏ زمين م مڪر لنياء

جي هي ترار مڃي کي ڪو پوت ڪري
 تڪين ٻن ٽڪر جو دهرست قمر ماني
 نه اهي مڃا رو کين وارن لاءِ
 ڪه مڃا پت پکي جي نڪتي بهرو پي
 ۽ جان تغير کاڌا ۽ مڃي تي پڙا
 جي ماري مجوسي مڃي کي کي هڪ ڪند
 ڪونه اختلاف ان مڃي مڃي مڃي
 پر چي ڪي مارين مڃي کي مؤمنين مڃا
 جي ڇڏيا ۽ جاني مڃي ٻي مؤمن ڪا
 وڌي ته پاڻي م وڌي ساڻي
 پڻ جو مڃي جو ڪند وڻ سندو
 پر چا مڃي نڌا ٻي مڃي اهي
 ڪراهتم ته جي اختلاف لکي
 پر چنڊ ته پاسو ڪجي ڪا ٻي لپي
 ٿوئي ڪه سبب ڪري ڪه سبب
 بسم الله وقت وڃي پڻ لازم ڪا لکن
 ڪه چيريه حير اچي کي ڪا نياء

تان ڪيڻ حلال تنهن جو نات ناه روا
 ڪ پڪي ڪري چهنب سين به اڌ تنهن کي
 پڻ جي ڪنهن اڌ مڃي، جو زمين مٿا
 جي مڃي منجهن هيڪڙي ٻي مڃي نڪري
 ته ڪيڻ درست تنهن جو جان سڄي سا آهي
 تان منع ڪئي عالمن تهين جي ڪيڻا
 ته ڪيڻ تنهن مڃي جو موچارو چون
 ڪتاب ”حيوة الحيوان“ ۾ اي پچار لکن
 ناهي لازم تن اتي چوڻ بسم الله
 پڻ پاڻي پليت ۾ مڃي جا جاپي
 ڪيڻ درست تنهن جو پڄاڻان ڌوتي
 ڪيڻ نه گهرجي تن جو اچلي وجهبوس
 جنهن منجهان ڪنڊو پڻ جو ۽ پتو ڪيڏي نه سگهجي
 درست چيائين تنهن کي صحي قول ڪري
 قسم جي مڪڙن جا سي مڙئي حلال چون
 توڻي مؤمن تن کي ڪ مجوسي وٺن
 جي ڪڍي ڪڏ زمين ۾ مڪڙ لتيائون
 جي هڻي تراڙ مڃي کي ڪ به پوت ڪري
 ته ڪيڻ ٻنهي ٽڪرن جو درست فرمائي
 ته آهي موچارو گهڻو ڪيڻ وارن لاءِ
 ڪ منجهن پيٽ پڪي جي نڪتي بهر وري
 ۽ جان تغير کاڌائين چڄي ٿي پرزا
 جي ماري مجوسي مڃي کي ڪڍي هيڪاندي ڪن
 ڪونهي اختلاف ان ۾ منجهن چئني مذهبن
 پڻ جيڪي مارين مڃي، کي مؤمنن منجهن
 جي ڇڏيائين ڄاڻي بجھي ته پئي مور نه ڪا
 وڌي تنهن پاڻيءَ ۾ وڌي سا ٿئي
 پتو جو مڃي، جو ڪ ڪنڊو پڻ سندوس
 پر جا مڃي ننڍائي ۾ اهڙي آهي
 ڪراهن ۾ تنهن جي اختلاف لکي
 پر چنگو ته پاسو ڪجي جيڪا ٻي لپي
 توڻي ڪنهن سبب ڪري ڪ ريهين سبب مرن
 بسمله وقت وٺڻ جي پڻ لازم ڪان لکن
 ڪ جيري ۾ جيئرا جهلي ڪڍي ڪانيائون

دِ وَجِي كُوسِي پَالِي مِ تَنِي تَايَا
 پَر كَانُ جِيرِي تَوُجُو چُونِ كَرَاهَتِ
 هِي دِيئي سُبُجِي حُكْمِ شَرِيعَتِ جُو
 هَانِي سُبُجِي بِيَانِ تَجُو هِي سِ هِجَا
 رَتِ وَهِي جُونَرِي مَنجَا سُو حَرَامِ لِكِيَا
 پَرَانِ دَارِ رَتِ پِيُو دُرُ مَسْتُ چِيَاءِ
 تَجِي دِجِ پِيَا نَا مَرِ كُي پِيَتِ جِي وَنَدِ
 قَتُولِي لِكِي كِتَابِنِمِ اَنِه قَوْلِ اِي
 هِيكَ التَّ فَجِ بُو تَرَا اَنُورَا
 پَنجَا پُو وَاوِيَه سَا مِي صَحِي كَجَا
 اَنَا مَرِ بِي كَنَدِ جِي نُو وَ مَغْرَمِي جُو
 اِي مَرِي كَرَاهَتِ تَرِنِه كِي كِتَابِ لِكِيَا
 اِنِ دِه تُولِنِ رِي حَلَا لِيَا مَرِي نُو
 دِ هِي دِ بِي دِ قَقَرُ اَنَدَا
 دِ رِي دِ چَرِي دِ كُونَرِ اَسْنَدِ
 مَكْرَهَذَا جِي پَكِي جَا يَكِ سَنَدِ
 پُنِ عَالَمِ اُو جَرِي مِ اَخْتِلَا لَكِنِ

تَمَرَن مَذْهَبَن مَسِي حَلَال لِكِياءُ
 كَجِي يَاسُوتَه كَنَاجِي تَنِي سَجِي بُو
 كِين دُرُسْت جِن جِيَوَ اِنجُو سِي اِي
 كِين نَگَر جِي جِن تُولِجُو دُور حَلَال
 كِين كَنَاجِي مَنَع كِياءُ
 كِن كَنَاجِي رَوَايَت اِهي
 كِين تَجُو مَو مَنِي پِي دُرُسْت اِي
 ذَه تُولِجُو اِن حَلَال لِكِي كَرَاهَت
 جُو تِي دُور جِيَوَ اِن اِهي مَكْرُوها
 سَنَاسَنَه رُو پَر دُور جِيَوَ سِي سَامَا
 ذَه مَغْرُكَن دُور جِيَوَ اِن جِيَوَ مَنِي جَاء
 كِين نَگَر جِي تَجُو ضَرُورَت دَارَا
 تُولِي مَاه دُور جِيَوَ اِن كَسِي سِي
 دُور مَذْهَبَن بُو جِي دُور سَنَاسَنَه
 دُور جِيَوَ اِن رِي كَرَاهَت كُور پَرَا
 جِي كَاجِي تَنِي تَجَنَد كِين جُو
 كِن دُرُسْت جِيَوَ اِن كَرَاهَت

ڪه وڃي ڪوسي پاڻيءَ ۾ تن کي تايائون
 پر ڪاڻ جو چيئري ٿول جو چون ڪراحت هوءَ
 هيٺون ڏيئي سڻجي حڪم شريعت جو
 هاڻي سڻجي بيان تن جو هيٺين سين هڻجا
 رت وهي نڙي منجهه سو حرام لڪيائون
 پر ان ڌاران رت پيو دُرست چيائون
 ته جيڪي فبح پڄاڻان رڳن پيٽ جي وهندڙ رت رڙهي
 فتويٰ لکي ڪتابن ۾ انهي قول اُتي
 هيڪ آلت، فُرج پيو، ٿيئا آنورا
 پنجون پتو، وڪو چهون ساري صحي ڪجا
 انون رڳون به ڪنڌ جون، نائون مغز مٿي جو آه
 اي مڙئي ڪراحت تنزيه ڪري ڪتاب لکيا
 ان ڏهن ٽولن ري حلال چيائون مڙئي ٿوڪ پيا
 ڪه هيٺون ڪه بڪي ڪه ڦڦڙ ڪه آندا
 ڪه رڳون ڪه چرهي ڪه ڪونٺا سڱڙا
 مگر هڏا جي پکين جا ۽ پڪ سندا تن
 پڻ عالمن اوجھري ۾ اختلاف لکن

ته مڙن مذهبن ۾ سي حلال لڪيائون
 ڪجي پاسو تنهن ڪنا جي ٿئي سجهه پيو
 ڪيڻ دُرست جن حيوانن جو سي اچي ات پُٺا
 ڪيڻ نه گهرجي جن ٽولن جو ڍور حلال منجهه
 ڪيڻ ڪنا تنهن جي منع ڪيائون
 ڪن ڪتابن ۾ اي روايت آهي
 ڪيڻ تنهن جو مؤمنن کي پڻ درست نه آهي
 ڏهه ٽول حيوان حلال ۾ لکن ڪراحت ٿا
 چوڻي دُبر حيوان جي پڻ آهي مڪروها
 ستون سنهڙو پردو جنهن ۾ سڻي سامءَ
 ڏهون مغز ڪنڊي جو پڻ جي جنهن ۾ مني جاءِ
 ڪيڻ نه گهرجي تن جو ضرورت ڌارا
 توڻي ماه ڪه پوچڙي ڪه سسي ۽ ڪريا
 ڪه ڪل مذبح جي ڪه سندا سي ڪٽڙا
 ڪه جو نرو ڪه ڪڙي ڪه هڏا ڪنوريرا
 جي ڪانجي تن کي ته چڱو ڪين چون
 ڪن دُرست چئي، ڪي ڪراحت ڪهن

ڪين جابو رجي جهم ڪي ساماءِ
 تڪين ته جو سقر لکنا علماءِ
 وڌي ڇڏي تاءِ ته ڪي اڳي ذبح ڪنا
 ماه جن ٿو لڄو رام اهي انا ماڻجا لڳي
 پڻ ڪڙو ٻڪري ذبح ڪري مري پيا
 تڪين ڦٽو ٽڄو ٿوي ماه ٻچڪي
 هان سڄي سني کاڌو محمد جن مڃا
 ڪجي تحقيق تجو مڃا سڪ سر نير
 ذه وهت لڪاءِ اهڙا سني سڄي
 پڇي ڪڙي ڦٽو ٽڄو ٿوي جو مڃا لڳي
 ڪن ڪتابن ۾ پڇاري اهي
 مڪڙي ماهي پڻ روايت اهي
 سڙخا اهي هيڪڙو پڪي يائي جو
 تڪاڏا ڪي گڻ چونس ڇڪو ٿو
 مهر ڪر منڍي باج ساڻ بدن
 من هي مناين جاپانڊ پڙياجن
 ڪري رحمت تنهن ڪلهن ڪهن

جي هوندي هيڪاڏا حيوانن ڪنڊي
 پڙجي ڪين بهراڻي ڪري ڏور مڃا
 تڏهه منع ڪيائ ته جي ڪي
 مڪڙي اهي عور جو دست ڪري وڃي
 انون نڪوته مڃا ڪري نڪري
 فتاويٰ سراجي مڪڙي نه اهي
 کاڌو جن ٿو لڄو ماه محمد مير صلي الله
 ته ٿي تڪي اندر جن اڪير
 ان ٻڪري ڏي ڇو ٿو سهو ڇو
 سا گوشت گور ڇو ٿو سند وڃي
 تڪاڏو گوشت سڙجي پڻ سوها
 پوراڏهه حيوان ٿي ان روايت ڪري
 کاڌو ٿي رنگ مرعايي جيدو
 سائين سني سونهي مڙن مڙن
 بخشي بوجي پڇائي ذهراڏهه
 ڪرم ته جو ڪي ٿوي صاندا
 لا اله الا الله محمد رسول الله

گپيرڻ جا دور جي جنهن ۾ گپ ساماء
 ته کيڻ تنهن جو سڦرو لکن ٿا علماء
 وڌي ڇڏيائون تنهن کي اڳي ذبح ڪنا
 ماه جن ٽولن جو حرام آهي، انا ملر تن جا کير نه کڻجي
 پڻ ڪڪڙ ڪهڪڙي ذبح ري مري پئي جي
 ته کيڻ ڦٽرو تن جو توڻي ماه نه چڪي
 * هاڻ سڻجن سي کاڌو محمد جن منجهان
 ڪجي تحقيق تن جو منجهان سڪ سرير
 ڏهه وهڻ لکيائون اهڙا صحي سي سڻجن
 پنجين ڪڪڙ ڇهون تغدري چئو منجهان پڪيڙن
 ڪن ڪتابن ۾ پڇار اي آهي
 مڪڙن جي ماه ۾ پڻ روايت آهي
 سُرخاب آهي هيڪڙو پڪي پاڻيءَ جو
 تڪو اڏامي گهڻو چونس چڪويو
 مهر ڪر مون ڏٺي باجهه ساڻ ٻُڌن
 مون جيئن مٺاين جا پانڊا پريا جن
 ڪري رحمتون تن سين ڪلمون جي ڪهن

جي هوندي هيڪاندي حيوان سين ڪهندي ويرا
 پر جي گپيرڻ بهر اچي نڪري دور منجهان
 تڏهن منع ڪيائون تنهن جي ڪيڻا
 مگر کير آهي عورت جو درست گپرو کي
 آڻو ننگو تنهن منجهان ڪهڪڙن کير نڪري
 ”فتاويٰ سراجي“ ۾ ڪڍي نهارجي
 کاڌو جنين ٽولن جو ماه محمد مير
 ته ٿئي تسلي تن کي اندر جن اڪير
 اٺ، ٻڪري ۽ ڍڳي، چوٿون سهو چون
 ستون گوشت گورخر جو، اٺون سندو مڇين
 ته کاڌو گوشت سُرخاب جو پڻ سيد سونهاري
 پورا ڏهه حيوان ٿيا ان روايت ڪري
 ڪارو ٿئي رنگ ۾ مرغابي جيڏو
 سائينم سنئي سونهائي مڙن مؤمنن
 بخشي بوج بچائون ڏوهڙا ڏوهارين
 ڪرم تنهن جو ڪثير ٿيو اي صاحب سنداسين
 لا اله الا الله محمد رسول الله ﷺ

* بيان نبي سائين، جن جانورن ۽ پکين جو گوشت کاڌو.

پهر و باب ذبح جو اچي ٿيو تمام
 ته ٿي پروج سھلو حلال حرام
 سڪي شريعتي و زعامل عمل کن
 لکن ڪتابنم نري ٿي پيار
 واذ اهلتم فاصطاد وافرما يجرار
 پر ڪيوشڪار يا نڪل ڪن شڪار
 ٿيلا و مباح ٿيو مڃن مذهب
 ڪري نيت ڪه نفع جي وڃي شڪار
 پر ڪن جن ٿولنجو حلال موند ٿو
 جي شڪار جي بهنجو تڪرارهت ٿو
 ڪم ايندي گل ٿي ڪر دفع ڪيو
 هيڪرو ٿي تن جيو انهي شڪار جي
 حڪم ٻن قسمه بيان ڪيا ڪن
 چوڏه شرط شڪار جا مڃ ڪتاب لکن
 تسڪن ٿي سھلا مومن مٿي
 جن شڪار جي به جيو انهن وڌا ٿي
 جھرو ڪو ڪو شين ڪو شڪر ڪو مڙو

هاڻي پھو باب شڪار جو سڃي بيان
 سڃي مسئلا وڃن ٿي پيار
 ته صباح وڌي ٿي اچي مڙن وڃن
 ته اهي دهرست مومن ڪن شڪار
 موڪل ٿي ٿي پڻ محمد مختار
 مگر اذن ڏنا اچي عي صاحب
 پر وڌ قوت حلال و شڪار جي
 جي نيت ڪيا ڪر اند جي تڪرارهت
 جھرو سور ڪو ٿو ٿو ڪو شين ڪو
 کين ڌار تن مڃا ٿيند ٿي نفع ٿي
 قسم ته شڪار جا ٻن پٽ لکن
 پوڻي مڃا ٿي ٿي ٿي ٿي جن
 هاڻي پهر ٿي ٿي ٿي ٿي شڪار
 لکن ڪر ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 پهر و شرط شڪار جو سڃي بيان
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

پهريون باب ذبح جو اچي ٿيو تمام
 ته ٿئي پروڙجڻ سهلو حلال ۽ حرام
 سڪي شريعت کي ور عامل عمل ڪن
 لکن ڪتابن ۾ نرتي اي پچار
 ”وَإِذَا خَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا“⁽¹⁾ فرمايو جبار
 پر ڪيو شڪار پاڻ نه ڪڏهين سرور سڀ ڄمار
 تिलाھن مباح ٿيو منجهه مڙن مذهبن
 ڪ ڪري نيت ڪنهن نفعي جي وڃي شڪار وٺن
 پر ڪيڻ جن تولن جو حلال مور نه هوءَ
 جي شڪار ڪجي تنهن جو ته ڪراھت نه هوءَ
 ڪم ايندي ڪل تن جي ڪ شر دفع ڪبو
 هيڪڙو ٿئي تن حيوانن سين جي شڪاري هون
 حڪم بن قسمن جا بيان ڪيا گهرجن
 *چوڏهن شرط شڪار جا منجهه ڪتاب لکي
 ته سڪڻ ٿين سهلا مومنن مٿي
 جيئن شڪار ڪجي جنهن حيوانن سين سوڦاڙيندڙ هوءَ
 جهڙو ڪتو ڪ سياه گوش ڪ ڪو مرون پيو

*هاڻي پيو باب شڪار جو سڻجي تنهن بيان
 سڻي مسئلا دين جا پڙهي پارجن
 ته صباح ڏينهن قيام جي مرڪن وچ بين
 ته آهي دُرسٽ مؤمنن کي ڪرڻ سندنو شڪار
 موڪل ڏني تنهن جي پڻ محمد مختار
 مگر اذن ڏنائون ان جو صحي صحابن
 پر قصد قوت حلال جو ور شڪاري ڪن
 جي نيت ڪيائين راند جي، ته ڪراھت ڪهن
 جهڙو سوئر ڪ پوئلڙو ڪ شينهن ڪ ڪتو
 ڪيڻ ڌاران تن منجها ٿيندو نفعو پيو
 *قسم تنهن شڪار جا بن ڀتين لکن
 پيو ٿئي هٿيارن سين هوءَ تڪائي جن
 هاڻي پهرين سي سڻجن شرط شڪار جا
 لکي ڪريان پترا سنڌي وائي سي
 پهريون شرط شڪار جو سڻي ياد ڪرهو
 توڻي قسم پڪين جو ڪ آهي چوپايو
 ڪ چيٽو ڪ سڀاڻو ڪ شڪرو ڪ باز ڪ باشو

* باب پيو: شڪار جي باري ۾

* شڪار جا قسم

* شڪار جا چوڏهن شرط

(1) ترجمو: ۽ جڏهن احرام لاهيو پوءِ ڀلي شڪار ڪريو. (پارو 6، سورة المائدة، آيت 2)

ڪَرتُ شڪارِ اِنِ دُرُستُ لَکي تَوُ
 جَدَ لَڏَ وِري شڪارِ کي وَڃي سَيو سَوُ
 جِپِسيءَ وِڃي رَسِيا تِسيءَ مَڃي رَهيو
 پَرِ چَڪو جِيوانِ قانِڊَ تِڙيئي اَصَلُ لَڏَ
 جِي بَچِياءَ تَهڪي شڪارِ ڏوڏَ بِنِ اَڻَ
 تَڪِڻ سَندي تَهڪي ڪانَهِ دُرُستي
 پَئو شَرَطُ شڪارِ جُوياءَ اَهرُ وِ
 وَمَا عَلِمَ مَنِ الْجَوَارِحُ مُكَلِّينَ خَالِقِ ذِمَّاتِهِ
 هِڪَ تَرُڪارِ لَکي پُڄو پايَتَ
 سِڪَن سَندي تَڃي اَهي عَلامَتَ
 ثابِتُ رَسايِ تَهڪي پاڻِ مَڃاسَ ڪَڏَ
 تَدَ مَعلَمُ سَوِئو شڪارِ تَهڪي هَڏَ
 تِسيءَ کَڻَ تَن بَرِ جُوحَلالُ مَوَرُ تَهو
 تَدَ صَحي قَولُ ڪَري سَوَحَلالُ لَکي
 پَن جِي تَري پَرِ اَڪَڻ چَڪَ ڪَڏَ شڪارُ
 تَنه پُڄا اَڄو شڪارِ جُلياءَ ڪَڏَ اَڻَ تَڻا
 جَدَ ڪَڏَ هُونَدَ تَنه مَڃا لَکي رَسا

بَسْمَلِ چَئي شڪارِ ڏوڏَ مَڃا چَڏَ
 ڪَڏَ ڪَڏَ تَهڪي تَڙ تَڪا کي جَسو
 تَڪِڻ حَلالُ نَڄو مَڃَ هَڏا پُڄو
 رَهِتو اَڻَ ڪَڏَ ڪَڏَ مَڃو ڪَڏَ تَرُڪارُ
 تَنه وِڃي مارُ وِشڪارِ کي مَڃا تَڃي
 مَڃَ جِي جَيرُ لَڏَ ڏَڏَ تَڃ تَنه ڪَڏَ
 تَڪي شڪارُ جَ جِيوانِ سَوِئو شڪارِ لَڏَ
 پَرِ سِڪَن جِيوانِ جُويَتَ چَوَتَ
 ڪَڏَ چَڻو ڪَڏَ پَڄو پايَتَ
 جَن وِڃي اَڻي شڪارِ کي شڪارِ مَڃا
 جُونِ ڪَڏَ شڪارِ مَڃا لَڏَ تَري پَڻ
 پَرِ چَپِسيءَ اَڃا لَڏَ جَدَ ياءَ پَڄن شڪارُ
 مَڃا تَري شڪارِ مَڃا لَڏَ ڪَڏَ اَڻَ
 پُڄو تَري پُڄو مَڃا رَڏَ وِڃي
 تَري شڪارِ ڪَڏَ تَهڪي ڪَڏَ لَڏَ پَڻ
 تَري شڪارِ حَرامُ سَوِ ڪَڏَ اَڻَ جَڙا
 مَڃا جَن ڪَڏَ اَڻي سَوِئو شڪارُ شڪارِ لَڏَ

ڪرڻ شڪار تن سين درست لکي ٿو
جڏهن ڊوڙي شڪار کي وڃي رسيو سو
جيسين وڃي رسيا تيسين مري رهيو
پر جيڪو حيوان ڦاڙيندڙ نه ٿئي اصل الائي
جي بچيائين تنهن کي شڪار ڏانهن بسم الله چئي
ته ڪيڻ سنڌي تنهن جي ڪانهي ڏرستي
بيو شرط شڪار جو چيائون اهڙو
”وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ“⁽¹⁾ خالق فرمايو
هيڪڙو ڪارڻ پکي پيو چوپاين
سڪڻ سنڌي تن جي آهي علامت اها
ثابت رسائي تنهن کي پاڻي منجهانس نه ڪاءِ
تڏهن مُعلم سو ٿيو شڪار تنهن سين رها
تيسين ڪيڻ تن ٻنهي جو حلال مور نه هوءَ
تڏهن صحي قول ڪري سو حلال لکيءَ
پڻ جي ٿي پيرا ڪين چڪي ڪتو شڪار منجها
تنهن پڄاڻان جو شڪار جهليائين کاڌائين تڏان
جڏهن کاڌو هوندائين تنهن منجها اڳي رسائڻا

بسمله چئي شاڪر ڏانهن منجهان ڇڏيو ڪو
گهڻا ڪيائين تنهن کي تيز تڪائي جو
ته ڪيڻ حلال تنهن جو منجهه ”هدايا“ چوڻ
جهڙو اٺ ڪ ڍڳو ڪ هجو ڪ ڪبو تر ڦمري
تنهن وڃي ماريو شڪار کي مٿا پهس پئي
مگر جي جيئرو لپندو ته ذبح تنهن ڪبي
ته ڪجي شڪار جنهن حيوان سين سو سيڪريل هوءَ
پر سڪڻ حيوان جو ٻن ڀتين چون
ڪتو ڪ چيتو ڪ بيا چوپايا
جيئن وٺي آئي شڪار کي شڪاري مهڏا
جو نه کاڌائين شڪار منجها لڳ ٿي پيرا
پر جيسين اڃان ڪيڻ ڇڏيائين پهرين ٻن شڪارن جو
۽ جان ٽن شڪارن منجهان لڳهه نه کاڌاءِ
پيو مڙئي پويون موچارو چيائ
ٿي شڪار ڪيائين تنهن سين گهڻائي پيرا
ته اي شڪار حرام ٿيو کاڌائين جنهن کان
۽ جان ڪتي آئي رسائيو شڪار شڪاري کي

(1) ترجمو: ۽ جن جانورن کي توهان شڪار سيڪاريو ٿا (انهن جو ڪيل شڪار حلال آهي) پارو 6، سورة المائدہ، آيت 4

وَرِي مُؤْمِنِي تَه مَجَادُورِي دِي چَرِي
 تَكِينُ كَرِي اِنْ صُورِي شَكَارِ مَسِي
 دِي كُلْ كَا دَاءِ نَجِي دِي كَرِي هَدُورِ
 دِي چُهَنبِ جِيءِ نَجِي دِي چِنُوتِه جُو
 نِي كَا بُو شَكَارِ نَجُو مُؤْمِنِي كُوِيُو
 پَرِي سِي تُوِي كَالِيُو مَجِي كِتَابِ لِي
 اِي جَانِ اِيُو جِي رُو هَتِ شَكَارِ نَجِي
 تَدِي لِي كُنْ حَالِ تَه جُو مُؤْمِنِ مَسِي
 حُكْمِ جِي نِي اِيُو جِي جِي شَكَارِ نَجِي
 پَرِي شَكَارِ جِي پَكِينِ سِي تُوِي بَارِي
 جِي قَرْمَانِه شَكَارِي جِي تِينِ سِي پُورِ
 جَدِي كُونِ شَرِي اِيُو بَارِي پَرِي
 جِي بَارِ كَا دُو شَكَارِ نَجَا عَرَامِ سُو هُو
 حُكْمِ نِه اِيُو پَكِينِ جُوَانِ كَالِيُو پَرِي
 كُو تِنِ سِي نَا سِيُو مُؤْمِنِي مَالِكِ دَانِه
 جِي سِي مُؤْمِنِي اِيَابَتِ نَكَرِي تَرِي
 جِي شَكَارِ جِي هَتِيَارِ نِي تَكَا هُونِ

دِي وَرِي شَكَارِ نَجِي تَكُرِ اِيُو دُونِه كِي
 پَرِي كَا دَاءِ رَسَانِ اَلِي تَكُرِ كُو شَتِ
 دِي پَكِرِ اِنْدِي مَجِي اِيُو جِي كُو جِيءِ تَكُرِ
 تَانِ اِهَرِي كِي جَاهِلِيُو شَكَارِ دِي
 جِي سِي وَرِي تَرِي پَرِي اَلِي كِي نَجِي
 جَدِي كِي جِي جَرِ حَرِي شَكَارِ مَرِي
 تَه مُؤْمِنِي دِي سُو كِيُو سِيءِ سَاوَرِي
 تُوِي كِي كَا دُو مَجَارِ جِي جَاهِلِيُو
 نِي مَرِنِ مَسَانِمِ پَرِي كِي جِي هُو اِيُو
 سَكِنِ سَنَدِ اِيُو تَجِي اِيُو اِهَرِ
 جِي هُو تُوِي تَنِي تَه رَا جِي مُؤْمِنِي
 تَدِي مُعَلِمِ سُو كِيُو لَتِي شَكَارِ لَو
 اِيُو دَرِ مُؤْمِنِ كِي لِي تَه سَنَدِ
 پَرِي كَدِي بَارِي جِي وَرِي بَارِ كِنَا
 تَدِي شَكَارِ نَجُو پَرِي كِي نَاهِ رَوِ
 تَرِي شَكَارِ جِي كَاتِبِ اِيُو كِهِنِ
 تُوِي لِه لِه كَجَا دِي كَانِ مَجَا دِي

وري موتي تنهن منجها ڊوڙي ڪ چري
 ته ڪيڻ ڪري ان صورت ۾ شڪار حرام نه ٿئي
 ڪ ڪل کاڌائين تنهن جي ڪ ڪرتيائين هڏڙو
 ڪ چهنڊ چيپائين تنهن جي ڪ چنبو تنهن جو
 نه ڪي ڪائبو شڪار تنهن جو موتي ڪو ٻيو
 پر اي سڀ تڏهوڪيون ڳالهيون منجهه ڪتب لڪي
 ۽ جان آيو جيئرو هٿ شڪاري جي
 تڏهن ڪيڻ حلال تنهن جو مؤمنن مٿي
 حڪم چيئي ۽ ٻن چوپلين جو جن سين شڪار ڪجي
 پر ڪجي شڪار جن پکين سين توڙي باز ڪ پيا
 جيئن فرمان ۾ شڪاري جي ٽين سي پورا
 جڏهن ڪوئڻ سين موتي آيو باز تي پيرا
 جي باز کاڌو شڪار منجها ته حرام سو نه هوءَ
 حڪم نه آهي پکين جو ان ڳالهه ۾ چوپلين جهو
 ڪوئڻ سان نه آيو موتي مالڪ ڏانه
 جيسين موتي اجابت نه ڪري تي پيرا
 جيئن ڪجي شڪار جن هٿيارن سين تڪاسي هون

ڪ وڏي شڪاري ٽڪرو اچليو ڏانهن ڪتي
 پر جي کاڌائين رسائين اڳي ٽڪرو گوشت جو
 ڪ پڪڙاندي منجها پکي جي ڪو چيپائين ٽڪرو
 تان اهڙي ڪتي جاهل جو شڪار درس نه هوءَ
 جيسين وري تي پيرا لڳه ڪيڻ نه چڏيندو
 جڏهن ڪتي جي جرح سين پئي شڪار مري
 تنهن موتي ذبح سو ڪيو بسمله ساڻ وري
 توڙي ڪتي کائو منجهانس ڪنهن جاهلي ڪري
 ان مڙن مسئلن ۾ پڻ ڪتي جهو آهي
 سڪڻ سندا ئي تن جي اُهيڃاڻ اهڙا
 جهر ڪوئي تن ڪي تهر اچن موتيا
 تڏهن معلم سو ٿيو لائق شڪار لاءِ
 آهي دُرس مؤمنن ڪي ڪيڻ تنهن سندو
 پر جيڪڏهن باز ڀڄي وئو بازدار ڪنا
 تڏهن شڪار تنهن جو ٻيڙو ڪيڻ ناه روا
 ٿئون شرط شڪار جو ڪاتب اي ڪهن
 توڙي لوه ڪ رک جا ڪ ڪاٺ منجها گهڙجن

نَاتِ حَلَالُ نِيٽِي شڪار سُنڊو تن
 جن جي شڪار جن ٿولن ٿو ڪرين
 ٿوئي ڪا ڪيائين جي ڪر انڪا ڪه ٿي ڪا
 جو ڪا ڪيائين ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪڍن ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪي ڪيائين ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 مري شڪار ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 عيان ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 شور ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪا ڪيائين ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 مگر جي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 تڏه سو حلال ٿي ٿي ٿي ٿي
 جي لفظ ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 مگر ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 مٿان ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

چوڻو شڪار جو چوڻا ڪا
 رت ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 پري ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪوئي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 جي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 سڀي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 تڏه ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 اڪس ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 جن ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 شور ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 جي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 سڀي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

نا ته حلال نه ٿئي شڪار سندو تن
 جيئن ڪجي شڪار جن ٽولن سين سي ٽڪو ڪرين گهاء
 توڻي گهاء ڪيائين بُڪي ڪر ان ڪن ڪنهن بي ماڳا
 جو گهاء ڪيائين تيزي سين ته ايهي بس چون
 ڪيڏ نه آهي رت جو وس ۾ شڪارين
 ڪ هنيائين تير ڪ کاتي ڪنهن وهڻ ڪا
 مري سو شڪار پيو تنين جي سببا
 ۽ جان اچي تير ڪ کاتي پٺ پارا لڳي
 سو وڃي ڏڪي جيئن لڳو وهندو شڪار ڪي
 ڪ گهاء ڪيائين لٺ سين ڪ پهڻ ساڻ ڪري
 ته ڪيڏ ڏرست نه تنهن جو توڻي بسمله چيائين هٽندي
 مگر جي گهڙي ڪيائين مُنهن ڪر جو ٽڪو تير جهو
 تڏهن سو حلال ٿيو ڪيڏ صيد سندو
 چئي لفظ بسمله جو سو جهلي اُچليائين
 مگر ٽڪي پهڻ ۾ جيڪا ڳرائي هوءَ
 متان ٿيو هوءَ ڳرائي سين موت شڪار جو
 ڪ بندوق هنيائين ڪ گليل پري

چوٿون شرط شڪار جو چون ٿا علماء
 رت نڪري هٽڻ سين هوند وري جنهن منجهه
 پر نڪرڻ رت جو لازم ڪين لکن
 فتويٰ انهي قول تي ڏني عالمن
 جي ڪنهن تير ڪ پالو هنيو چئي بسم الله
 سي وڃي لڳا شڪار ڪي ٻرتا مُنهن پارا
 تڏهن ڪيڏ حلال تنهن جو عالم چون ٿا
 ڪ ڪنهن شڪاري ڪر هنيو منجهه ڪمان پري
 ڪ گليل اُچليائين ڪ بندوق هٽي
 لڳڻ سين ان ٽولن جي پئي شڪار مري
 جيئن گهاء نه ٿئي ان جو ٽڪائي ڪري
 سو وڃي ٽڪائي پاڙ سين منجهه شڪار لڳو
 ڪ مُنهن هرڙي پهڻ جو ٽڪو ڪيائين
 ته پڻ شڪار تنهن جو حلال چيائين
 ته پڻ شڪار تنهن جو چون نه ڪاڻبو
 جي شڪاري ڪر هنيو پڪي ڀڄندي ڪي
 سسي لاتائين تنهن جي لڳي جيئن ڏڪي

جھلی کُنا نَرِي کُنَا سِمْ اللہ عَزَّی
حُکْمُ اِنْ حِیَالِي کِي مُوتِ جھو اھی
پَر اھی جِیائی مُخَسِی گئی کِ تُو رِی
کِجی شِکارِ جِن جِو اَنَسِ کَرِ جِن یَن
تُوئی کَرِ یَن دَن دَسِ کِ چھب چھب
تہ وِجی نِکِوشِ کَارِ کِ گاءِ تِکِ بَچُو
کِ کِی ہِیاءِ نِہِ یَن تِی کِ مِشِترِی وِ
تَدِ لَکِ یَن حَرَامِ تِجھو دِ سُرِ کِ یَن تِو
سُو وِجی سِنگِ کِ کِی تہ کِ لَکُو
تہ اھڑی گاءِ کِ کِی حَلالِ یَی سُو
پِجاشِ طِشکارِ جُوسِ مِھو مِھو مِنا
کِ پِاھِ کَان کِ مَان مِھِی تِکِا
پِری سِی شِکارِ پِاھِ پِشِ سُو دِ وِریو
تَکِ یَن مَرُو اَرِجِیاءِ اِنْ شِکارِ سِنْدِ
تہ جِی لَفْطِ سِمْ اللہ عَزَّی ہِشکارِ
وِجی قَتلِ کِیاءِ دُورِی شِکارِ سُو
ءِ جَانِ اَکُوئی دُورِ مِھِی تہ بَکُو

پر اڃان پسجي جيئرو پيو ڪر ڦٽي
 تہ پڻ حلال نہ ٿئو سڀڪو صحي سڻي
 ۽ جان سڀسي ڌاران تنهن کي بي ڪنهن ماڳ لڳو
 تڏهن جي ڪنانئس نڙي ڪنا تہ ڪيڻ دُرس هو
 وڃي جي وهت کي ڪرين تڪيرو گهاء
 پر جيڪن ڪتو ڪ باز هئا چڻيو بسمله ڪنا پوءِ
 بلڪ ٻوسائين تنهن کي ڪ ڪو پڳائينس انگڙو
 سبب ان ٽولن جي شڪار جو ماڳهين ساه ويو
 جي ڪنهن پري شڪار ڏانهن تڪو تير هنيو
 ڪ لڳي هڏي تان اُٿري اُچاترو ويو
 جيسين پيهي ماهه کي وڃي نہ رسو
 جيئن چڏي شڪاري ڪتي ڪ باز کي هئا
 جي ڪتو ڪ باز شڪاري ڪين ڊوڙايو
 وڃي ڪنائين تنهن کي ڪري گهاء تڪو
 مگر جي ڪتي کي ڊوڙندو شڪاري ڏنو
 بچڻ پڄاڻا تنهن جي ڪتو زور ڏُڪيو
 تڏهن چون حلال ٿيو ڪيڻ تنهن جو
 جهلي ڪنائين نڙي ڪنا بسم الله ڪري
 حڪم ان حياتيءَ کي موت جهو آهي
 پر آهي حياتي منجهس گهڻي ڪ ٿوري توءِ
 ڪجي شڪار جن حيوانن سين سي گهرجن پڻ اها
 توڻي ڪرين ڏندن سين ڪ چهنب ڪ چنبي سان
 تنهن وڃي نڪڻو شڪار کي گهاء تڪائي جو
 ڪ ڪٽي هنيائين زمين تي ڪ مٿس چڙهي ويٺو
 تڏهن ڪيڻ حرام تنهن جو دُرس ڪين ٿيو
 سو وڃي سنگ ڪ ڪر تي تنهن کي لڳو
 تہ اهڙي گهاء ڪري حلال نہ ٿئي سو
 پنجون شرط شڪار جو سڻهو مؤمن
 ڪ پائي ڪان ڪمان ۾ هڻي شڪار ڏانه
 پر پسي شڪار پاڻهي پُٺس سو ڊوڙيو
 تہ ڪيڻ مُردار چيائون ان شڪار سندو
 تنهن چئي لفظ بسمله جو جهلي هُشڪارو
 وڃي قتل ڪيائين ڊوڙي شڪار سو
 ۽ جان اڳوڻي ڊوڙڻ ۾ ڪتي ڦير نہ ڪيو

ڪي پڇيندڙ لفظ بسم الله جو پڇيندي
 مگر جي ٻئي جيرونگي ڪا سو
 ته اچي مارو شڪار ڪو وڃي ڏور
 ته ڏور اچي پائي ڪو ڏور اچي
 پڻ جي شڪاري اچي ڏور اچي
 ڪوڙن وقت بسم الله جي پڻ ڪي اسني
 ٿيڻ ڪيڻ تهجڻ اچي مڙجي
 ٿوڻي ترڪي ترڪي اچي ڏور اچي
 سو اچي لڳو شڪاري پڻ پڇيندڙ
 مگر جي ڪان هيڪڙي اچي ڏور اچي
 جو هو بسم الله ڪري شڪاري هيو
 ته وڃي لڳندڙ شڪاري مڙجي
 ٿوڻي شڪاري ڪنل هئي پڻ
 تن وڃي ڪوڙي ڪان پڻ اچي
 چڻي ڏور جي رسي پڻي وڃي
 ڪر هوشڪاري اچي ڏور اچي
 ٿيڻ هيا ته بسم الله چئي مڙجي

تان شڪار ڪري حرام سوچي مڙجي
 پڻ چڪڙهه ڪوڙي ڏور اچي
 پر اصل ڪنڊا اچي پڻ ڪان پڻ
 تڏ پڻ ڪيڻ ان شڪار جو ڏور اچي
 پر ڪوڙي ڏور اچي ڏور اچي
 اچي وڃي تنس مڙجي پڻ شڪار
 عيني عيني مڙجي اچي
 واء ستران جو لڳو ته ڪي هيو
 ٿيڻ تهجڻ مڙجي چيڙهه
 اچي لڳو ته مڙجي ڪان پڻ
 اچي تهجڻ ڏور ڪان پڻ وارو
 ٿيڻ چيڙهه تهجڻ اچي مڙجي
 ڪاڻي اچي ڏور اچي
 سو وڃي لڳو شڪاري ڪان پڻ
 ٿيڻ ڪيڻ ته شڪار جو اچي
 چي ڪڏهه ڏور اچي
 سوچي وڃي ڏور اچي

ڪه ٻڃيندڙ لفظ بسم الله جو ٻڃيندي نه چيو
مگر جي لپي جيئرو ته ڪهي ڪاٿيو
تنهن اچي ماريو شڪار ڪو وهنده ڊوڙ ڪري
ته اي ڊوڙو آهي پاڻهي ڪه ڊوڙايو ڪنهن ٻي
پڻ جي شڪاري نه اچيو شڪار ڏانهن هٿا پنهجي هٿيل
ڪوڙو وقت بسم الله جي پڻ ڪيائين سنڀار
ته پڻ ڪيڻ تنهن جو آهي نه موچار
توڻي ترار ڪه تير پاهنجو ڪنهن ماڳ مٿاهون رکيو
سو اچي لڳو شڪار ڪي پريندي مٿو
مگر جي ڪان هيڪڙو پت اتي رکيو اڳ هو
جو هو بسم الله سين ڪنهن شڪاري هنيو
تنهن وڃي لڳندي شڪار ڪي ماڳهين ماريو
توڻي شڪاري گليل هنئي پري زور منجهه
تنهن وڃي ڪنيون قوت سين ڪان پت اُٿا
جيسين ڊوڙي رسيا تيسين وٽس ساه
ڪر هو شڪاري اچليو ڪان اصل ڪنا
تير هنياين تنهن ۾ بسم الله چئي مٿا

تان شڪار چيائون حرام سو جي ماڳهين مٿو
پڻ جيڪڏهن ڪتو ڪه باز هيڪڙو جو معلم آه
پر اصل ڪنا ان جي پروڙ ڪان پوي
تڏ پڻ ڪيڻ ان شڪار جو درس ڪين لڪي
پر ڪوڙي چٽيائين ڪنهن ڦلهي ۾ نيئي تير ڪه ترار
اچي وڃي تن سين مري پيو شڪار
”عيني“ ۽ ”تبيين“ ۾ آهي اي پچار
واءِ سٿاڻو جو لڳو تنهن ڪٿي هيٺ هنيو
ته ڪيڻ تنهن جو مؤمنن ڪي چيائون ٻڃڙو
اچي لڳو تنهن ڪي مٿا ڪان بٿو
اُٿڙي تنهن سين ڊوڙيو ڪان پت وارو
ته ڪيڻ چيائون تنهن جو آهي موچارو
ڪه ڪٿي اچيائين ڪه پهن ڪو پر چئي بسم الله
سو وڃي لڳو شڪار ڪي ڪان ٽڪائي پارا
ته پڻ ڪيڻ تنهن شڪار جو آهي حالالا
جي ڪنهن ڏٺو اڏامندڙ پڪي منجهه هوا
سو پڪي ويو نڪري تهين تير ڪنا

پراڻي ٻگڙي ٻي شڪاري موندِي مٿا
 ڇڏي شڪار جو اهو فرماين
 نالو ٻي رنجو رڃائي ڪي ڇڏين
 تڏهه رست شڪار جو مومن سڏي
 جهر وڙو ڪو ٻانڙا ڇڏي چڪا ڪا
 شڪار حرام ٿيڻ جا ٿي ڪري
 تڏهه ڇا ٿا ٻي ٻي ته ٿي هڪاري
 پڻ جي ڪو ٻانڙا ڇڏي ٻي ٻي لفظ
 اڃا ڪونر سڀو شڪاري ٿا وري ياد ڏيو
 وري ڪي ٻانڙا شڪار ٿي ٻي ٻي
 مگر ڇڏي ڪا ٻي ڪي ٻي ٻي
 جي ٻي تڏهه ڪا ٻي ٻي
 ٿڪان موني موري وڙو هڪا
 ٿو ٻي ٻي سڏي هڪ شڪاري ٻي
 ٿا ٻي ٻي ڪا ٻي ٻي ٻي
 جهر ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي
 ٿڪن ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي

ٻي سوڌال ٿي سڏي ياد ڪا
 جن شڪاري وقت شڪاري ٻي
 ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي
 وقت چوڻ جو ٻي ٻي ٻي
 جي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي
 ٿو ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي
 شڪار ان صورتم ڏس موري
 ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي
 ٻي الله ته ساعتم شڪاري ٻي
 ٻي سوڌال ٿي سڏي ٻي
 اڃان ڪا ٻي ٻي ٻي ٻي
 ان ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي
 ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي
 ان ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي
 ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي
 ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي
 ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي

پر اچي لڳو ڪنهن ٻي شڪار کي موٽندي مٿا
 ڇهون شرط شڪار جو اهو فرمائين
 نالو پنهنجي رب جو ور ڄاڻي ڪير ڇڏين
 تڏهن دُرست شڪار جو مؤمنن مٿي
 جهڙو ڪتو ڪ باز ڇڏي جي ڪ کان اڇلي
 ته شڪار حرام ٿيو جان ڄاڻي ايئن ڪري
 تنهن پڄاڻا بسمله چئي تنهن کي هُشڪاريائين
 پڻ جي ڪتو ڪ باز ڇڏيندي نه چيائين لفظ بسم الله جو
 اڃان ڪتو نه رسيو شڪار کي تا وري ياد پيو
 وڃي ڪتي ڪ باز ماريو شڪار تهان پوءِ
 مگر جي ڪان هڻندي ڪنهن کي بسم الله وسري
 جي چيائين تڏهين ته حلال چون ٿي
 ته ڪان نه موٽي مورهين ويو جو هٿا
 توڻي اچي سڏ سين هوند شڪاري ڏي
 ”تاتارخاني“ ڪتاب ۾ انهي پر آهي
 جهر اڇلي ڪان کي ڪ بچي باز ڪتو
 ته ڪم نه ايندو مورهين چوڻ تهين جو

ته پڻ سو حلال ٿيو سڪي ياد ڪجهه
 جيئن شڪاري وقت شڪار جي بسمله ياد ڪرين
 پر جي ويئي وسري بسمله شڪاري کي
 وقت چوڻ جو بسمله جي سڻي ياد ڪجي
 جي پهرين ڪان اڇلي بسمله پوءِ چوي
 توڻي ڪتو ڪ باز ڇڏيندي بسمله ڄاڻي ڇڏيائين
 ته شڪار ان صورت ۾ دُرس مور مَ پاءِ
 پڻ نه ڇڏيائين ڄاڻندي بلڪ وسري ويو
 بسم الله تنهين ساعت ۾ شڪاري چيو
 ته پڻ سو حلال نه ٿيو ساري سڀ سڻهو
 اڃان ڪان نه رسيو تان موٽي ياد اچي
 انهي پنهنين مسئلن وچ ۾ فرق ايترو آه
 پر ڪتي ۽ باز کي موٽي ڪوٺ ڪجي
 ان ٻن مسئلن وچ ۾ فرق ڪيائون اي
 پڻ لازم لکيائون شڪاري تي، ته بسم الله پاڻ چوي
 جي بسمله پاڻ نه چيائين چوي ڪو پيو
 پڻ هي مسئلو شڪاريءَ کي ياد ڪئو گهرجي

جَن بَسْمَلِ جِي خَه تِير اِي سَو اِي جِي
 سَو اِي وَ ذَا اِي تِي مَكِه سَبَا
 نَكِين حَرَامُ تَه شَكَار جِي يِي سَو
 يِن جِي كِه كَو دِ بَانِجِد و بَسْمَلِ جِي
 پَر بَسْمَلِ جِي يَا جَانِي بِي يِي يُو
 سَتَا شَرَطُ شَكَار جُو سَا يِي سَبَا
 جَن كَر هُونْد و مُسَلِم سَو كِتَابِي
 مَكْر جِي كُتُور بَار جُو سِي جُو شَكَار اِي
 جِي شَكَار هِس مُومَر كِي تَر و اِچُون
 تَه شَكَار بَسْمَلِ يِي حَالُ كِين تِي
 نَات شَكَار بَعَجُود رُسْت نَه اِي
 يِن صِيدُ تَه جُو جِر و بَد وَجِه اِحْرَامُ
 اَنَا شَرَطُ شَكَار جُو يِن سِي يَادِجَا
 تَذَه سَو كُتُور سَن يِي شَكَار جِي يِي وَاج
 نَكُونِي قَرَار و چَم سِي تَد يِي جَا
 وَ يِي قَتْلُ كِيَا شَكَار كِي تَه بِنِجَانَا
 جَانِي جِي وَ يِلِي كِي جِي نَه نَرِيَا

جَن بَسْمَلِ جِي اِي هِي كَرِي
 كَدِي هِيَا كَان يُونِسَم رِي
 جَانِي جِي وَ يِلِي تَد جِ تَه نَكِي
 وَ يِي كُونِيَا تَه كِي جَدِ نَا وَ يِي
 شَكَار جِي يِي وَ جَوَا كِي يِي بَار
 تَه وَ يِي شَكَار يِي تَن مَجَادِج جَن
 مَشْرِكُ جُو سِي مَر تَد جُو شَكَار تَانِهَا
 تَوِي جُو سِي يَان سِي كَار و كِه مُومَر
 يِن شَكَار يِي كَر جِي اَمَر و جَوَا يَر و يِي
 يِن جَانِي بَسْمَلِ اِي وَ يِلِي وَ قَتْلُ شَكَار
 كَر شَكَار حَرَمُ لِكِيَا حَرَامُ
 لَا تَقْسَلُوا الصِيدَ وَاَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَا يِي عَلَا
 تَجَدَه شَكَار يِي كَو دِ وَ يِي وَ بَسْمَلِ جِي
 سِي يِي نَكَرِي نَكَا مَانِي كَا
 پَر جِي عِي كِي وَ كَدِه كَوَان كِن مَجَا
 تَذَه سَو حَرَامُ شَو كِينُ مَا تَرِن كَا
 مَكْر عَادَه لِكِيَا هِي كَرِي يِي مَجِي جِن

جيئن بسمله چئجي جنهن تير اتي سوئي اُچلجي
سو واري وڌائين ڀتي ۾ ڪنهن سبب ڪري
ته ڪيڻ حرام تنهن شڪار جو، جي پئي سو مري
پڻ جي ڪهين ڪتو ڪ باز چئو بسمله چئي هيڪڙو
پر بسمله چڏيائين ڄاڻي بجھي اي پويون پيرو
ستون شرط شڪار جو ساري سٽيجا
جيئن ڪر هوندو مسلم سو ڪ ڪتابين ڪنا
مگر جي ڪتو ڪ باز مجوسي جو سيڪاريل آهي
جي شڪار تنهن سين مؤمن ڪري ته روا چون ٿئي
ته شڪار بسمله ري حلال ڪين ٿئي
نا ته شڪار تنهن درست نه آهي
پڻ صيد تنهن جو ٻڌو جنهن احرام
انئون شرط شڪار جو پڻ سٽي ياد ڪجا
تڏهن سو ڪٽور سڙي شڪار جي بي ڪري هاج نه ڪا
نه ڪو وٺي قرار وچ ۾ پسي تڏيري جاءِ
وڃي قتل ڪيائين شڪار کي تنهن پڄاڻا
جانسين جيئرو نه لپي ڪهجي نه رهائ

جيئن بسمله چيائين پهرين اتي هيڪڙي
ڪڍي هنڀائين ڪان پيو بسم الله ري
جانسين جيئرو نه لپي ته ذبح تنهن نه ڪجي
وري ڪوٺيائين تنهن کي چڏيائين پيو
ته شڪار چيائون پڇڙو جو ان ڪتي ڪ باز ڪيو
ته هو شڪاري تن منجهه ذبح جن روا
مُشرڪ مجوسي مُرتد جو شڪار تا نه رهائ
توڻي مجوسي پاڻ سيڪاريو ڪ ڪنهن مومن پئي
پڻ شڪاري گهرجي اهڙو جو ايترو بجھي
پڻ ڄاڻي بسم الله چئي وقت شڪار جي
ڪرڻ شڪار حرم ۾ لڪيائون حرام
”لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَ أَنْتُمْ حُرْمٌ“ فرمائي علام
ته جڏهن شڪاري ڪتو ڊوڙايو بسمله چئي مُها
سنهي ٿلهي نه ڪري نه ڪا ماني ڪاءِ
پر جي ڪتي ڪيو ڪڏهن ڪو ان ڪمن منجهه
تڏهن سو حرام ٿيو ڪيڻ ماڻهن ڪا
مگر عادت لڪيائون هيڪڙي ٿئي منجهه چيئن

(۱) ترجمو: (اي مومنو!) نه ماريو شڪار کي حالانڪ توهان احرام ۾ آهيو. (پارو 7، سورة المائدة، آيت 95)

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

لکھي اچي انگي اوجھو ورت
 چيتي جي شڪار مي خاصيت لکن
 جن ونو وات شڪار جي چي چي اچي
 پڻ حڪم تھوئي باز جو جھوسند ربي
 پڻ جي شڪار ي دورايو کتوشڪار
 پروخي ڪاھيند ويٽم موني مور
 قتل ڪيا تھي ڪري ڪاري ڪا
 جان ويرم ڪيا وڃم ڪا ورهڙا
 ڪو گدس شڪار موند ي ڪي سومار
 توي ويرم وڃم پڻ مور ڪان ڪري
 سوڌ وري ته شڪار ي پريند ڪي سو
 وري ڪنڌ انگي وڃي نوڌ ڪو
 پري ڪي ڪي شڪار ي مشخري ويو
 ڏوري ڪنڌ تھي وڃي نهاسو
 سوي حڪم باري ان امر جي ڪو
 شوڇي روء شڪار جي ڏونه مو
 موني پني شڪار جي باله ڏوريو

جيئن ڀسڻ پڄاڻان شڪار جي وٺي وات وهن
 اي وير معاف چئي اصلا عالمن
 پر جيڪو ڪتو ڪڏهن اي عادت سڪي
 ته پڻ ويرم اهڙي ڪتابن ۾ معاف فرمائي
 ”هدايا“ ۽ ”تبيين“ ۾ اي عبارت آئي
 جان وٺو ڊوڙندو تنهن ڏانهن تا ويس سو هٿا
 تان هلي آيس آڏ ۾ ڪو ٻيو شڪار مٿا
 ته پڻ سو حلال ٿيو ور سڀ ڪو ڪاءِ
 ۽ جان پريان ٿي موتي وري شڪاري ڏي
 ته ڪيڻ تنهن جو شريعت ۾ ڏرس ڪين لکي
 ۽ جي شڪاري شڪار ڏانهن ڪتو ڊوڙايو
 قتل ڪندي تنهن کي شڪار ڏنائين ٻيو
 ته ٻئي شڪار حلال ٿيا منجهه ”قاضي خان“ چوي
 ويرم جهجهي گذري تان اچي ٻيو نڱيو
 تڏهن ڪيڻ پوئين شڪار جو ڏرس چون نه هوءَ
 پڻ جي ڪنهن ڪتو ڪ باز بسمله چئي جهلي ڊوڙايو
 جيئي ڪ ڏائي هليو ڪر پيس په پيو

لکي لکي ان کي اوچتو وٺن
 چيئي جي شڪار ۾ اي خاصيت لکن
 جيئن وٺيو وات شڪار جي چيئي جيئن لکي
 پڻ حڪم تهوئي باز جو، جهو سندو ڪتي
 پڻ جي شڪاري ڊوڙايو ڪتو شڪار ڏانه
 پر وڃي ڪاهيندو پٽ ۾ موتي نه مورا
 قتل ڪيائين تنهن کي ڪري ڪاري گهاٽ
 جان ويرم نه ڪيائين وڃ ۾ ڪا ڊوڙڙ ڌارا
 ڪو گڏيس شڪار موتندي جهلي سو ماري
 توڻي ويرم وڃ ۾ پڻ مورهن ڪان ڪري
 سو ڊوڙي تنهن شڪار کي پرينده رسيو
 وري ڪنائين اُن کي وڃ نه وڌائين ڪو
 پر جي ڪهي پهرين شڪار کي مٿس چڙهي وينو
 ڊوڙي ڪنائين تنهن کي وڃي تهاڻ پوءِ
 سوئي حڪم باز کي ان امر ۾ جيڪو ڪتي جو
 سو چڙي روءِ شڪار جي بي ڏانهن موتي
 موتي پني شڪار جي پاڻهي ڊوڙيو

وَيُحْيِي كَنَاءَ نَهْيِكُ تَبْنِ حَرَامُ تَبْنُ
 جِي ڪَڇَ ڪَانِ اِجَلُوشڪارِ دُونَهَ چِي ڪَڇَ ڪَانِ
 وَرِي ڳوڻ شڪارِ ڪِي مُوتُنڊِي وِيرا
 مَگر جِي نِڪَرِي دِيوارِ وَرِي مَڃا سَوَسامَه
 پِن جِي ڪَڇَ شڪارِ دُونَهَ هِيڪَرُ ڪَڇَ اِجَلُوش
 تَبْنِي شڪارِ ڪِي ڪَڇَ تَبْنِي شڪارِ ڪِي ڪَڇَ
 سَوَارِي مُوتُنڊِي دُونَهَ وَاسَتَانِي
 تَڪِين سَڌِي تَبْنِي پَر هِن مَنع ڪِي
 نَدَ ڪِين مَر تَه شڪارِ جِي اِختِلَافِ
 جِن پَاسُو ڪِي نَسِڪُو اَهَرِي وَاءِ ڪَڇَ
 نَوَ شَرَطُ شڪارِ جِي يادِ ڪَر هُو
 جَانِ رِيتِي شَرِيعَتِ شڪارِ جِي جُو
 پَر هُو مَڃا نِ هِيڪَرُ وَجُوسي مَڪُو
 ڪَڇَ دُونِ رِيتِ ڪِي هِيڪَرِ جِي بَسِ اِجِي هُو
 نَدَ شڪارِ ڪِي مَرِي تَبْنِي جُو ڪَنُو
 شڪارِ جِي جُو شَرِيعَتِ حَلاَلِ اِهِي
 پَر شڪارِ ڪِي پَچَڊَ وَسُو دَنَاسِ وَاري

پَر جِي لَهو جِي رِيتِ ڪِي جِي حَلاَلِ ڪَنُو
 سَوَلِڪِي ڪَڇَ دِيوارِ ڪُو تَبْنِي دُونَهَ
 تَڪِين سَوَحَرَامُ تَبْنِي مَڳَهِ وَاسِ
 وَيُحْيِي ڳوڻ شڪارِ ڪِي حَلاَلِ چُون تَبْنُ
 سَوِي هِي تَه شڪارِ مَڃا وَيُحْيِي پَر ڳوڻ
 پَر جِي ڪَڇَ شڪارِ ڪِي تَبْنِي وَاسِ
 اِجِي ڳوڻ شڪارِ ڪِي مُوتُنڊِي وِيرا
 وَجَاسُو تَڙِي تَبْنِي دُونَهَ پَر جِي دَڙِي دَنَه
 ڪَن ڪَڇَ تَبْنِي جِي وَاسِ
 سَڌِي سَڄِي شَرِيعَتِ سَڄِي سَڄِي
 جِن ڪَڇِي شڪارِ ڪِي نِي ڪَڇِي ڪَڇِي
 جِي اِجِي ڪَڇَ شڪارِ ڪِي پِن ڪَن قَتلِ ڪَنُو
 ڪَڇَ پِن مَڃا هِيڪَرُ وَان سَڄِي ڪَڇِي
 ڪَڇَ هُو تِن ڪَان هِيڪَرُ وَان هِيڪَرُ
 پَر جِي ڪَڇَ شڪارِ ڪِي ڪَڇَ ڪَڇِي
 پَر ڪَڇِي شڪارِ ڪِي ڪَڇِي ڪَڇِي
 تَڪِين تَه شڪارِ جِي ڪَڇَ ڪَڇِي

وڃي ڪنائين تنهن کي ته پڻ حرام ٿيو
 جي ڪنهن کان اڇليو شڪار ڏانهن چئي بسم الله
 وري لڳو شڪار کي موٽندي ويرا
 مگر جي نڪري ديوار ڪ وڻ منجهان سو سلهون ويو
 پڻ جي ڪنهن شڪار ڏانهن هيڪڙو کان اڇليو
 ته ٻئي شڪار موچارا ٿيا شڪ نه آئي ڪو
 سو واري موٽايو پڻ ڏانهن واءِ ستائي لڳي
 ته ڪيڏ سنڌي تنهن جي پڙهين منع ڪئي
 تڏهن ڪيڏن ۾ تنهن شڪار جي اختلاف آه
 جيئن پاسو ڪري نه سگهيو اهڙي واءِ ڪنا
 نائون شرط شڪار جو پڇي ياد ڪرهو
 جائز نه ٿئي شريعت ۾ شڪار جنهن جو
 پر هو منجهان هيڪڙو مجوسي مُڪو
 ڪ ڊوڙ وقت ڪُتي هيڪڙي جي پسمله چئي نه هوءَ
 تڏهن شڪار حرام ٿيو ٻنهي جو ڪنو
 شڪار جنهن جو شريعت ۾ حلال آهي
 پر شڪار وٺو ٿي پڇندو سو ڏنائينس واري

پر جي لهيو جيئرو ته ڪُهي حلال ڪبو
 سو لڳي ڪنهن ديوار ڪ وڻ سين موٽيو پڻ ڏانه
 ته ڪيڏ سو حرام ٿيو جي ماڳهين ويس ساه
 وڃي لڳو شڪار کي ته حلال چون ٿيو
 سو پيهي تنهن شڪار منجهان وڃي بي لڳو
 پڻ جي ڪنهن شڪاري تير هنيو بسم الله چئي
 اچي لڳو شڪار کي موٽڻ ويرا وري
 ۽ جان موٽائين نه پڻ ڏانهن پر جيئي ڏائي ڏانه
 ڪن ڪتابن ۾ چيائون ته روا
 سائين سباجهي شريعت ۾ سهنج سڀ ڪا
 جيئن ڪتي شڪاري سين شريڪ نه ٿئي ڪتو ڪو اهڙو
 جي اچي ڪنهن شڪار کي ٻن ڪتن قتل ڪيو
 ڪ ٻن منجهان هيڪڙو اڻ سيڪاريو هو
 ڪ هو ٽي کان هيڪڙو پاڻهي ڊوڙيو
 ۽ جي ڪڏهن شڪار کي ڪنو تنهن ڪتي
 ٻيو ڪتو شريڪ نه ٿيو قتل ۾ تنهن کي
 ته ڪيڏ تنهن شڪار جو ڪراحت لکي

ڪن سائڙيه چئي پرفقوي تخريم اتي
 مگر جي شڪار جي پڪار ڪان ڪيائ
 ته وڃي هت سڀ مڇي وڌي شڪار ڪيا
 ان قدر ڪري ايتري گرا هت چوڙ ٺاهي
 اهي جاءِ ٽهڙو جهڙو ڪي جو
 جي ڪه ڪان شڪار کي بيهل ساهيو
 وڃي بي لڳا شڪار کي پئي سو مو
 ذه شط شڪار جو پڙهن هي چيو
 ر وانه شريعت شڪار جه جو
 توڻي بيهل چئي شڪار ڏونه لڳه مسلم
 ڪيوي پڻ مسلم هيو پر بيم الله چيو
 لڳه ڪري تبلي مڃس زور زياده پيو
 تپڻ سو حرام ٿيو ور سئي سيو ڪو
 پر ڪيڏ سنڌي سيند جي طاقت ٿي
 وڃي مار وڌ شڪار کي لڳه اتر ڪان
 ڪيائين ٿا ڪما جو مسلمان هو
 جي ڪن جو سڀن شڪار ڏونه پري ڪا

هدايا محيط مڇي مسئلو اتي
 پر ڪي شڪار جي حملو ڪري بي دور
 تڏه شڪار حلال ٿيو مڇي ڪتاب لکيا
 ان مڙن مسئلن م حڪم باز سندن
 جو شڪار ڪي ڪانس سوڻ صهي
 پي مڙس ته شڪار ڏو اچيو پهن
 تما ته جو پڇر و مو من جيڪو
 جن مڙس شڪار پڇر شڪار
 نات ٿي حرام تو کين شڪار سو
 وري جو سڀي هيو ته ڪان پيو
 اچي ڪان پوي پهريني لڳو
 ته پڇا ڪان پهريني وڃي شڪار ڪو
 ڪيوي ڪان شڪار ڏو لڳه مسلمان
 اچي جو سڀي ته ڪي ڪيائي ڪمان
 تپڻ کين نه جو حرام ڪري ڪان
 پر بيهل چڙيا ڪيائي جي پڻ حڪم
 اچي شڪار پڇندو تن جي ڊپا

ڪنهن سا تتريهه چئي، پر فتويٰ تحرير اتي
مگر جي شڪار جي پچار کان ڪيائين
تنهن وڃي همت سين هن جي وڌي شڪار جهليائين
ان قدر ڪري ايتري ڪراحت چون ناه مورا
آهي چيائون تهڙو جهڙو ڪتي جو
ته جي ڪنهن شڪار کي بسمله ساڻ هنيو
وڃي پئي لڳا شڪار کي پئي سو مئو
ڏهون شرط شڪار جو پڙهين هي چيو
روا ناه شريعت ۾ شڪار جنهن جو
توڻي بسمله چئي شڪر ڏانهن ڪنهن مسلم تير هنيو
ڪ پويون پڻ مسلم هنيو پر بسم الله نه چيو
لڳڻ ڪري تنهن جي منجهس زور زياده پيو
ته پڻ سو حرام ٿيو ور سڻي سڀ ڪو
پر ڪيڏ سنڌي سينگ جي طاقت ٿيس کان
وڃي ماريو شڪار کي لڳي اهڙي کان
ڪ ڪڍائيندڙ ڪمان جو مسلمان هو
جي ڪن مجوسين شڪار ڏانهن پري کان هنيا

”هدايا“ ۽ ”محيط“ ۾ اي مسئلو آئي
پر ڪتي شڪاري تي حملو ڪري ڊوڙ وڌائين
تڏهن شڪار حلال ٿيو منجهه ڪتاب لکيائين
ان مڙن مسئلن ۾ حڪم باز سندو
جو شڪار ڪجي کان سين سو پڻ صحيح سڻهو
بي مڙس تنهن شڪار ڏانهن اچليو پهڻ ڳرو
ته ماه تنهن جو بچڙو مؤمن چڱي م ڪو
جيئن مڙس شڪاري سين شريڪ نه ٿئي شڪل ۾ ڪو
نا ته ٿئي حرام ٿو ڪيڏ شڪار سو
وري مجوسي هنيو تنهن تا کان پيو
اچي کان پويون پهرين تي لڳو
تنهن پڄاڻان کان پهرين وڃي شڪار ڪنو
ڪ هنيو ٿي کان شڪار ڏانهن ڪنهن مسلمان
اچي مجوسي تنهن کي ڪڍائي ڪمان
ته پڻ ڪيڏ تنهن جو حرام ڪري ڄاڻ
پر بسمله ڇڏيائين ڄاڻي بجھي ته پڻ حڪم اهو
اچي شڪار پڇندو تنهن جي ڊپا

پُر اِيڄان پُٺا پَت تي ڪَڙجوسين جا
 تِه وڃي ماري شڪار ڪري ڪي تڪر وڳا
 ڪرو ٿم شڪار جي پيلي جو سَ تيا
 ۽ جان اچي پُٺا پَت تي تير جوسين جا
 تڏه ڪي ڪن حلال تڃو ٿوئي ماله وڻ
 ايو شڪار ڪر ڇڏو ٿن جي سڀا
 تان مومن ڇڏو ٿو سِلم سِڪو پيا
 ۽ جان ڪٿا ڏي بار جوسين جا وڙ پوئي
 تڪين حلال شڪار جو ڪانه ڪر هئا
 سو ويو ڏوڏ ٿيندو شڪار ڏونه ناله جوئي
 پڇن ڪري تڃي تڪرو ڏي ڪيو
 ۽ جان اصل مجوسي ٿو ڇڏو ٿو ۽ ڇيو
 اهي اعتبار ٿي اڻي اصلي ڏورن
 تڏه هُشڪار ٿي اعتبار ڪجي
 ۽ جان مسلمان ڪناتان مَوجا ٿا ڇو
 نات ٻن ٻول ڇڙو ڪين نگر جي
 اڪاره شڪار جو ڇو ڇي پر وڙ هو

تان هي مومن شڪار ڪي تير سِلم سا
 تڪرا هت ڪَڙيم ڇي ڪي تِه جو ماڻه
 پر ڇڏو ٿي دڄ ڪجي تڏه ٻاڪ نڪا
 مومن تها پوءِ اچي لوڪان شڪار ڏانه
 پڻ جي ڪٿا ڏي بان شڪار ڏونه مجوسين
 پُر اچا پئي شڪار جي و ماڻو ٿيند
 تِه ماري شڪار ڪانه تڏه اهت ڪَڙيم
 ڪو مومن ڏوڏ ٿي ايو پُٺا تان تها
 پڻ جي ڪه مومن سِلم پئي ٿو هئا
 تِه مجوسي اڻي ماله سِڪو هُشڪار ڪر
 وڃي ڪنائه تِه شڪار ڪي حلال ڇيائ
 تڪين زبون تڃو سا ڪر سڪيائ
 مگر جي ڪٿو پاتِه ڏور وڳه ٿي وڙو
 جان ٿيو مجوسي ڪناتان ڪر ڪر اڻي
 جان پڇن ڪري سِلم اچي ٿي ڏور ڏي
 حڪم ٿي وڙو اڻ سِلم پڻ ٿي ڇو ٿي
 تڃي شڪار ڪي ڏسي شڪار ڪي پڻ ڪان

پر اڃان پيا نه پٽ تي ڪان مجوسين جا
 تنهن وڃي ماريو شڪار ڪري تڪيرو گهاء
 ڪر وٺڻ ۾ شڪار جي ٻيلي مجوس ٿيا
 ۽ جان اچي پيا پٽ تي تير مجوسين جا
 تڏهن ڪيڻ حلال تنهن جو توڻي ماڳهين ويس ساه
 آيو شڪار ڀڄندو تنين جي سببا
 تان مؤمن ڇڏيو ٻسمله سين ڪتو پاڻ هئا
 ۽ جان ڪتا ڪ باز مجوسين جا وري پوئتي موٽيا
 ته ڪيڻ حلال شڪار جو ڪانهي ڪراها
 سو ويو ڊوڙنلو شڪار ڏانهن تان ڪنهن مجوسي ڏٺو
 بچڻ ڪري تنهن جي تڪيرو ڏڪيو
 ۽ جان اصل مجوسي ڪتو ڇڏيو پوءِ ڀڄيو مسلمان
 آهي اعتبار ان ۾ اتي اصل جي ڊوراڻ
 تڏهن هُشڪارڻ ڪي اعتبار ڪجي
 ۽ جان مسلمان ڪنا تان موچارو آهي
 نا ته ٻنهي ٻول بچڙو ڪيڻ نه گهرجي
 اڪارھون شرط شڪار جو پڇي پروڙيو
 تان هنيو مؤمن شڪار ڪي تير ٻسمله سان
 ته ڪراھت تحریم ٿئي ڪيڻ تنهن جو ماه
 پر جيئرو لهي ذبح ڪجي تڏهن باڪ نه ڪا
 مؤمن تھان پوءِ اُچليو ڪان شڪار ڏانه
 پڻ جي ڪتا ڪ باز شڪار ڏانهن مجوسين ڇڏيا
 پر اڃان پُٺي شڪار جي وٺا ڊوڙندا
 تنهن ماريو شڪار ماڳهين ته ڪراھت تحریم آه
 ڪتو مؤمن ڊوڙايو پڄاڻان تها
 پڻ جي ڪنهن مؤمن ٻسمله چئي ڪتو هٿان ڇڏيو
 تنهن مجوسي اُپي ماڳهين سو ڪتو هُشڪاريو
 وڃي ڪنڻين تنهن شڪار ڪي ته حلال چيائون هوءَ
 ته ڪيڻ زبون تنهن جو ساري سڪ سڃاڻ
 مگر جي ڪتو پاڻهي ڊوڙيو ڪنهن نه ڊوڙايو اي
 جان ٿيو مجوسي ڪنا تان ڪر حرام ٿئي
 جان بچڻ ڪري مسلمان جي ڪ ڪتو زور ڏڪيو
 حڪم باز جو ان مسئلي ۾ پڻ ڪتي جهڙو آهي
 ته جي شڪاري ڏسي شڪار ڪي پري ڪان هنيو

ڪٿو ڪي بازيچڻ تارو بيمل چيائ پوءِ
 ڀرتي پيڻا شڪار غائب ٿي و و
 وڻوئي شڪار جي دؤر ٿيندو ويندو
 جي نڪيا ٻنڌو ڀري ويهي رهيو
 پوءِ ويهي لڌاءِ ته ڪي تان ڏٺا ٿي سو
 لعل هو املارض ٿله محمد فرمايو
 ڀريجي سڀو ته ڪي مرن پيڻا
 ڪا پڻ هوس ٿي هڪڙو ٻيو ڪو ڏٺا
 مگر جي شڪار جي شڪار ٿي ڪو ڏٺو
 ته اهي ان ٿي ڇو ڪي ٻي ڪه سڏي
 ٿوئي ويو ٿو ڇو ڏو ٿيندو و و
 اهي مثل ٿي جي مڃان مرن مسئلن
 وڻي ته شڪار ٿي وهند ڪا ڪيو
 جان دؤر ٿي ڪا ٿي ويهي شڪار ٿي
 ٻڌا ويهي رهيو ٿي دؤر ٿيندو
 ڪو ڏٺا ٻا ٻا ٻا ٻا ٻا ٻا ٻا ٻا
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

ٿي وڻي رهي شڪار ٿي ٿو ڪا ڪيو
 شڪار ٿي طلب ڪا ٿي ويهي ٿي
 ٿوئي دؤر ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪي دؤر ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي شڪار جو حرام چون ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪا پيڻو شڪار ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي شڪار جو مڃا ٿي ٿي
 ڪا ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

تن وڃي رسي شڪار کي تڪو گهاءَ ڪيو
 تہ شڪاري طلب ڪنا تنهن جي ويهي نہ رهندو
 توڻي ڏوڙي پاڻهي ڪ ڪنهن بي کي چوئ
 ڪ ڏورڻ ڌاران شڪار جي ڪو ڪم ڪيائين پيو
 تہ ڪيڻ تنهن شڪار جو حرام چون ٿيو
 ۽ جان ويو ڏوڙيندو شڪار کي فرصت نہ ڪيائين ڪا
 ڪان پنهن جو شڪار ۾ پڻ لڳو لذائين
 تڏهن ڪيڻ شڪار جو موچارو چيائين
 ڪ گهاءَ هوس هيڪڙو پر نہ پروڙجي تو
 تڏهن پڻ زبون ٿيو ڪيڻ صيد جو
 حڪم ڪتي ۽ باز جو جي شڪاري هون
 توڻي شڪاري ڇڏيو هتان باز ڪو
 پر تنهن پڄاڻان شڪار سو غائب ٿي ويو
 پوءِ مرڻ پڄاڻان شڪار سو لپي، تہ ڪيڻ ڏرس نہ هوءَ
 ڏوري لذائين تنهن کي مرڻ ڪنا پوءِ
 هو گهاءَ شڪار ۾ پڻ مڙئي هيڪڙو
 پر اي سڀ تڏهوڪيون ڳلهيون منجه ڪتب لکيائين

ڪ ڪتو ڪ باز ڇڏيائين بسمله چيائين پوءِ
 پر تنهن پڄاڻان شڪار غائب ٿي ويو
 ونئو پڻ شڪار جي ڏوڙيندو ويندو
 جي نہ ڪيائين ان پر وري ويهي رهيو
 پوءِ وڃي لذائين تنهن کي تان ڏنائينس مئو
 ”لعل هو ام الارض قتله“ محمد فرمايو
 پر وڃي رسيو تنهن کي مرڻ پڄاڻا
 گهاءَ پڻ هوس هيڪڙو پيو ڪون ڏنائين
 مگر جي شڪاري شڪار ۾ پيو گهاءَ لڌو
 تہ ڪ آهي انهي تير جو ڪ بي ڪنهن سڌو
 توڻي وينو نہ وڃ ۾ ڏوريندو ويو
 آهي مثل تير جي منجه ان مڙن مسئلن
 وڃي تنهن شڪار کي وهندہ گهاءَ ڪيو
 جان ڏوڙڻ ڪنا تنهن جي ويهي شڪاري رهيو
 ۽ جان ويهي نہ رهيو ويس ڏوڙيندو
 ڪتو ڏنائين پانهنجو وٽس آيئو
 تہ ڪيڻ تنهن جو مؤمن کي آهي موچارو

جڏهن شڪار غائب ڪي مئو پوءِ لڌائين
تڏهن مڙني صورتن ۾ سو حلال لڪيائين
ٻارهنون شرط شڪار جو پڻ هيٺئين سين سڻجي
سو هو ڀڄندڙ اهڙو جنهن کي رسي نه سگهجي
ڪ آهي قسم پڪين جو منجهه هوا اڌامي
جي ڍڳي ڪ ٻڪري ڏانهن ڪنهن تير اچليو
جي مري پون تنهن گهاء سين ته ڪيئن تن ٻڇڙو
پڻ اچي ٿيو هٿن هيرئون هرڻ جهنگ سندنو
ته حڪم تن کي تهڙو جهڙو ڍڳي جو
پڻ جي ٻسمله چئي شڪار ڏانهن ڪو تير هڻي
هوند ٻوڙي شڪاري تنهن کي جهلي هٿ ڪري
ڪ پاڻ نه هنيائين تنهن کي پر هٽيس مڙس بي
توڻي ٻسمله پڻ چيائين ان پوئين پيري
ماڻهو ٻوڙي تنهن کي رسي ڪين سگهي
تڏهن شڪار حلال سو توڻي پئي مري
پر چيائين ٻنهي پيرن ۾ لفظ ٻسمله جو
جان تڏهن ڇڏيائين هٿ منجها پوئين باز ڪ ڪتو

۽ جان لڌائينس جيئرو پوءِ ڪاتي سين ڪنائين
توڻي طلب شڪار جي پڻ هڏهين کان ڪيائين
ته ڪتو ڪ باز ڇڏجي جي حيوان ڏانهن ڪ کان اچجي
ڄنگهون هٽونس تڪيون جن سين ٻوڙي
نا ته ڪيئن تنهن جو گهاء سين حلال ڪين ٿئي
ڪ ڪڪڙ ڏانهن گهر جي باز ڇڏيائين ڪ ڪتو
۽ جان مري نه پيا تان تن کي ذبح ڪر
ڪ اچي شڪار ڦاهي ۾ بجهي ڪو پئو
ٿيندا حلال نه گهاء سين ذبح جان نه ڪيو
رهيو سو ڀڄڻ ڪنا لڳڻ ڪري تنهن جي
موٽي هنيائين کان ٻيو شڪار ڏانهن اهڙي
جي مري پيو پوئين کان سين ته حرام چون ٿئي
۽ جان شڪار ڀڄڻ ڪنا اڃان رهيو نه آهي
تان هٽيس شڪاري کان ٻسمله سين ڪ ڪنهن بي
جي ڪنهن ڪتو ڪ باز هٿان ڇڏي پوءِ ڇڏيائين ٻيو
ته حڪم تن جو ان مسئلي ۾ آهي کان جهڙو
جڏهن شڪار جهڙو اڃان ڪين هو

تان کين حلال تڃيئون ت درست نٿو
 جرح ڪري تڃي ڇڻا سون هيو
 پر ڇلياءِ س هٿم اڃا اينو هو
 ان پوي جرح ڪري پئي شڪار مو
 مڃان شڪاري شڪار کي اڃا رسيو
 تڏه پڻ کين درست تڃيئون نه وسو
 ڇڪندڙ ڪا اڇليو ڪه ڇي نيم الله
 جن ڪر هيا تير پري ڪه ان ڪر ڊي ٿا
 ڪ هرن بد وهو ڦاهي نهڪ ڪري
 بلڪ ويڻي رسيو ڪه شڪار ڇڏ ڪا
 تڪين ته شڪار جو پڻ ڇيائ نه هاءِ
 ته هيا ڇه ان ڊي ڪي ڊي ڏونه سوڻي
 تڪين ڇيائ ڦڙو ته شڪار سندن
 پر اصل هيا جن ٽولن ڏونه تڃي خبر
 تڏه ظاهر حالت ڇڪه چون ڪجي
 جن گن گذارن گرن اهي سندن وان
 هدا ياءِ عنا يامي عبارت ايه

پڻ سڃي ڪي ڪ باز شڪار کي ويڻي ڪا ڪيو
 ڊوري شڪاري ٿيڪي جيڪر سڻو
 تان موني باز ڪي شڪار ڪي ڪيو ڪا
 تڪين ته شڪار جو خرام چون ٿي
 ٻيئي ڪو ڪ باز شڪار کي ڪا ڪا ڪري
 پڻ اهي ڪتابنم اهڙي ڇي ڪا
 طرف ته حيواني جو ڇڏن ٿا
 ڪ هئي ڪه پي ڏونه جو گرن ساما
 سون ڪان نلڪو ته حيواني هيا ڇه
 مري پو ته هس ڪان ڪيائ جئا
 مگر جي ظاهر ٿيو ويڻي ته پيو
 ڪان نلڪو ٿيڪي پر ڪه شڪار کي رسيو
 ڪان لڳي ڪان قتل ڪيو ڪه شڪار ڇڏ
 تڪ هو اما ٿڻ هيران ڪر وڃي
 ان ڊي ڪي اهي لڳو وڃي پڻ ڪي
 پي اصل ڪو ڪر وڃي پي
 ڇڪه هيو تير ته حيوان ڏونه سڻي

تان کيڻ حلال تنهن جو، نا ته دُرست نه ٿيو
 جرح ڪري تنهن جي ڀڄڻا سو رهيو
 پر نه جهليائينس هٿ ۾ اڃا پينو هو
 ان پوئين جرح ڪري پئي شڪار مئو
 ۽ جان شڪاري شڪار کي اڃان رسيو ناهي
 تڏهن پڻ کيڻ دُرست تنهن جو ري وسواسي
 ته جيڪڏهن کان اڇليو ڪنهن چئي بسم الله
 جن ڪر هنيائين تير پري ڪنهن اُٺ ڪ ڍڳي ڏانه
 ڪ هرڻ ٻٽو هو ڦاهي ۾ تنهن کي ڪري گهاءُ
 بلڪ وڃي رسيو ڪنهن شڪار ڀڄندڙ کا
 ته کيڻ تنهن شڪار جو پڻ چيائون نه رهائ
 ته هنيائين جنهن اُٺ ڍڳي ڪ پڪي ڏانهن سو وحشي هو
 ته کيڻ چيائون ڦٽرو تنهن شڪار سندو
 پر اصل هنيائين جن ٽولن ڏانهن تن جي خبر کان پوي
 تڏهن ظاهر حال تي حڪم چون ڪجي
 جن گهڻو گذران گهرن ۾ آهي سندو اُٺ ڍڳي
 ”هدايه“ ۽ ”عنايه“ ۾ اي عبارت آهي

پڻ جي ڪتي ڪ باز شڪار کي وڃي گهاءُ ڪيو
 ڊوڙي شڪاري تنهن کي جيئري رسيو
 تان موٽي باز ڪ ڪتي شڪار کي ڪيو گهاءُ ٻيو
 ته کيڻ تنهن شڪار جو حرام چون ٿيو
 تيسين ڪتو ڪ باز شڪار کي گهڻا گهاءُ ڪري
 پڻ آهي ڪتابن ۾ اهڙي پڇارا
 طرف تنهن حيوان جي جو ڀڄندڙ نه آه
 ڪ هڻي ڪنهن پڪي ڏانهن جو گهرن ۾ سامه
 سو کان نه لڳو تنهن حيوان کي هنيائين جنهن لاءِ
 مري پيو تنهن سين کان ڪيائين جتا
 مگر جي ظاهر ٿيو وڃي تهان پوءِ
 کان نه لڳو تنهن کي پر ڪنهن شڪار کي رسيو
 ۽ جان لڳي کان قتل ڪيو ڪنهن شڪار ڀڄندڙ کي
 ته ڪ هئا ماڻهن هيرٿان ڪ وحشي وري
 اُٺ ڍڳي کي اهلي ليڪبو، وحشي پڪين کي
 پڪي اصل ۾ سڀ ڪو ڪر وحشي پسجي
 جي ڪنهن هنيو تير تنهن حيوان ڏانهن بسمله چيائين پوءِ

ڪنهن اچي شريعت حلال نه ڄڻ جي
 جهڙو سور ڪي سيار ڪومرو پيو
 پرينده ته ڪاڻي مري شڪار پيو
 تيره شڪار جو پياء اهڙو
 ڪيتر اچي ته دونه نسم الله چيو
 ٿي سبب نوح ڪومرو جو پيو
 جن ڪر هياء شڪار دونه پير تڪو
 جي مري رهيو سو پاڻي مٽي جي حرام سو
 مرڻ نه جو پاڻي ڪري مائو هو
 شڪار برجي مجري وچم تفاوت اهو
 ڪاهه پڇا ٿان پاڻي مڙي سو مري
 تان ڪن حلال نه جو نات حرام ٿي
 توڻي مٽي رهس ڪجرج جو ڪيڏو
 ڪي نري ماڳ ڪنا نه ڪي ذبح ڪجي
 پڻ پيو اچي شڪار ٿي ڇهه ڪاهه ڪيو
 رڃت اتي ڇهه ڪري ڇهه دونه ٿي پيو
 جيتو شڪار ٿي رهيو ٿي مري رهيو

پراڻي مائو پيو جهڙو نه ڪو ڪيو
 پر ڪه شڪار حلال ڪو ڪيو ڪا لگو
 ٿيڻ چياء ڦٽو ڪيڻ شڪار سو
 جيتو شڪار ٿي شڪار ڇو ڪيڏي باز ڪيو
 تهر ٿي ٿي ڪاهه ڪري مرڻ شڪار جو
 جي ڪاهه ڏاڙ ڪو سبب پيو واقع اچي پيو
 ڪاهه پڇا ٿا پاڻي مري سو پيو
 توڻي شڪار مجري ڪسي سڏو تو
 پر ڪن ڪتابن ۾ ائين اٿي سو
 جن پکي ٿي پاڻي جي ڪو ڪاهه ڪري
 تان اهنس ماڳرج جو پاڻي ڪاهه
 ڪاهه پکي سڏي سڏو ٿا ڪن نه حرام
 مگر ٻڌڻ پڇا ٿا ڪيڏو ڪيڙو سو پيو
 ٿيڻ مرن صور ٿي سو ڪيڏو مرڻ ٿي
 اچي ڪه پکي وٺي سو ڪي شڪار پيو
 وري اٿي ان ماڳن تاهي زمين پيو
 ٿيڻ نه جو ڪيڙو سڏي مٽي سڏو

ڪيڻ آهي شريعت ۾ حلال نه جنهن جي
 جهڙو سوئر ڪ سيار ڪ ڪو مرون پيو
 پريندي تنهن کان سين مري شڪار پئو
 تيرهون شرط شڪار جو چيائون اهڙو
 ڪ تير اچلي تنهن ڏانهن بسم الله چيو
 ٿي سبب نه وڃ ۾ ڪو مرڻ جو پيو
 جيئن ڪر هنيائين شڪار ڏانهن پري تير تڪو
 جي مري رهيو سو پاڻيءَ ۾ ته ٿي حرام سو
 مرڻ تنهن جو پاڻيءَ ڪري متان ٿيو هوءَ
 ته شڪار بري ۽ بحري وڃ ۾ تفاوت آهي
 گهاءَ پڄاڻان پاڻيءَ ۾ ٻڏي سو مري
 تان ڪيڻ حلال تنهن جو نا ته حرام ٿئي
 توڻي مٿي رهيس ماڳ جرح جو ڪ ٻڏي ويس تمام
 جهلي نڙي ماڳ ڪنان تنهن کي ذبح ڪجي
 پڻ بسمله چئي شڪار کي جي ڪنهن گهاءَ ڪيو
 ڪ ڇت لٽي ڪنهن گهر جي ڪ ڪنهن ڏونگر تي پوءِ
 جيئن شڪاري رسيو تيسين مري رهيو
 پر آهي ماڻهن ٿو پڇئون نه هيراڪو گهر جو
 پر ڪنهن شڪار حلال کي سو وڃي ڪاڻ لڳو
 ته پڻ چيائون ڦٽرو ڪيڻ شڪار سو
 ته جهڙ شڪاري شڪار ڏي ڇڏي باز ڪتو
 تهڙ ٿئي تن جي گهاءَ ڪري مرڻ شڪار جو
 جي گهاءَ ڌاران ڪو سبب پيو واقع اچي ٿيو
 گهاءَ پڄاڻان پاڻيءَ ۾ وڃي سو پيو
 توڻي شڪار بحري ڪ سڪي سندو تو
 پر ڪن ڪتابن ۾ ان پر آهي ٿو
 جيئن پکي کي پاڻي جي، جيڪو گهاءَ ڪري
 ته جان آهيس ماڳ جرح جو پاڻي ڪنا مٿي
 ۽ جان پکي سڪي سندو تان ڪيڻ تنهن حرام
 مگر ٻڏڻ پڄاڻان جيڪڏهن جيرو سو لهجي
 تيئن ٻڏڻ صورتن ۾ سو ڪيڻ درست لکي
 اچي ڪنهن پهڻ ڪ وڻ تي سو ڪري شڪار پيو
 وري اٿي ان ماڳن تان مٿي زمين پوءِ
 ته ڪيڻ تنهن جو بيڙو سڻي صحي سڪو

جَن مَرْتَم اَن شَكَارِجِي اَجِي شَكُ پُئُو
 اَجَان لَدَ اَسِرِ حِيَرِ تَان كَهِي كَانُ
 اَصْلَه زَمِينِ اُتِي وَاقِعُ سُو تِيئُو
 تُو پِي پُونْدَه پَهَرِجِي زَمِينِ تِي جِي جِي تِيئُو
 كَرَن وَ زَمِينِ تِي سُو شَكَارِجِي لُگُو
 جِي كِه كِيُو شَكَارِ دُونَه گَاءُ بَسْمُ سَانُ
 جِي مَرِي رَهِيُو تَغْمُ تَغْمُ كَرِي سَنِيَا
 جَدَه پَرِنْدَه مَوُ شَكَارِ گَاءُ كَرِي
 دِ كَارِهِي حَيَاتِي تَغْمُ پَر تُو پَرِي اِهِي
 تَه پُجَانَا كَرِي پُو يَانِي مَرِي مَرِي جِي
 تَدَه كِن حَلَالُ تَهجُو مَرِي كَفَايَا لَكِي
 چُو دَه شَرَطُ شَكَارِ جُو سَمِي صَحِي كَجِي
 تَدَه جِي شَكَارِ تَه جَرِي پَرِنْدَه مَرِي
 پَر جِي اِهِي پَتِ مَرِي مَرِي كَتَابُ لَدُو
 جِي تُو پَرِي كِنِي دُورُمُ كَهِي كَانُ پُو
 جَوَاصِلُ تَبَرِي هِيَا بَسْمُ جِي سُو دَجِ تِيئُو
 اَجَان جِي تَهْمُ اِنَهَان كَثِيرُو اِه

تَمَان لَكِن كَرِي پَهَرِجِي مَوُ تِيئُو
 پَر جِي مَرِي رَهِيُو اَن تُو اَنِي مَرِي نِيئُو
 تَدَه كِن تَه شَكَارِ جُو اِهِي مَوُ جَارُو
 مَر جِي لُكُو مَوُ زَمِينِ تِي يَالُو لَكِي مَرُو
 تَبَرِي پُو شَكَارِ اَن شَكَارِ مَكِن كَانُو
 سُو وَجِي كَرِي جِي پَرِنْدَه پُو گَاءُ پُجَانُ
 پَرِي سَب تَدُو كِي گَالُو مَرِي كَتَابُ لَكِي
 اَجَان شَكَارِ گَاءُ سَرِنْدَه مَرِي
 جِي تَرِي كِنِي دُورُمُ دَجِ پُجَانَا پَسِي
 كَسِي جِي پَهَرِجِي وَ تَالَتِي هِيَا اَجِي
 حَكْمُ لَكِي مَوُ جُو اَن حَيَاتِي كَجِي
 تَدَه كَتُو بَارُ شَكَارِ هَتَا جِي لَكِي
 اَجَان لَكِي جِي وَ تَان دَجِ تَه كَجِي
 جَان اِهِي تَه شَكَارِ مَرِي جِي تُو پَرُو
 تَان دَجِ صِيْدُ جُو لَزْمُ جُونِ نَهو
 پَتِ دِنَاءُ هِن حَيَاتِي تُو پَرِي حَكْمُ مَوُ
 تَدَه دَجِ كَرَن تَهجُو لَكِي سَان

جيئن مرڻ ۾ ان شڪار جي اچي شڪ پئو
 ۽ جان لڌائينس جيئرو تان ڪُهي کائبو
 ڪ اصلهين زمين اتي واقع سو ٿيو
 توڻي پوند پھڻ ڪ زمين تي چيهون چيهون ٿيو
 ڪرڻ وير زمين تي سو شڪار کي لڳو
 جي ڪنهن ڪيو شڪار ڏانهن گهاء بسم الله ساڻ
 جي مري رهيو تنهن ۾ ته حرام ڪري سڃاڻ
 جڏهن پريندي نه مئو شڪار گهاء ڪري
 ڪ کا رهي حياتي تنهن ۾ پر ٿورڙي آهي
 تنهن پڄاڻان ڪري پيو پاڻيءَ ۾ ڪ وري منجهه جيري
 تڏهن ڪيڻ حلال تنهن جو منجهه ”ڪفاهه“ لکي
 چوڏهون شرط شڪار جو سڻي صحي ڪجي
 تڏهن جيڪي شڪار تنهن جرح سين پريندي مري
 پر جيئن آهي ٻن ڀتين منجهه ڪتاب لڌو
 جيترو رهي ڪڍي دور ۾ ڪهڻ ڪنا پوءِ
 جو اصل تير هنيائين بسمله چئي سو ذبح ٿيو
 ۽ جان جيئن تنهن ۾ انهان گهڙيو آه

ته متان لڳڻ ڪري پھڻ ڪ وڻ جي موت ٿيو تنهن هوءَ
 پر جي نري رهيو ان ٽولن تي وري نه اٿيو
 تڏهن ڪيڻ تنهن شڪار جو آهي موچارو
 مگر جي ڪتو هوءَ زمين تي پالو ڪ ڪيرو
 ته پڻ پيو شڪ ان شڪار ۾ ڪيڻ ڪنا ويو
 سو وڃي ڪري جيري ۾ پيو گهاء پڄاڻ
 پر اي سڀ تڏهوڪيون ڳلهيون منجهه ڪتب لکي
 ۽ جان شڪار گهاء سين پريندي مري
 جيتري ڪڍي دور ۾ ذبح پڄاڻان پسجي
 ڪ پئي ڪنهن پھڻ ڪ وڻ تا اٿي هيٺ اچي
 حڪم لکيائون موت جو ان حياتي کي
 ته جڏهن ڪتو ڪ بلڙ شڪري هٿل چٽي ڪنهن ڪل لڳي
 ۽ جان لڀي جيئرو تان ذبح تنهن ڪجي
 جان آهي تنهن شڪار ۾ جيئن ٿوريڙو
 تان ذبح صيد جو لازم چون نه هوءَ
 پڻ ڏنائون هن حياتي ٿوريڙي کي حڪم موت جو
 تڏهن ذبح ڪرڻ تنهن جو لکن ٿا

جِي ڪَھڻ ڇڏي ڀاءُ تڏهوڪي سون ٺهراءُ
 پڻ جي شڪاري بسم الله جي پري کان
 پڙهو ٿي شڪار مڃين جڳڙو
 اچي شڪار اهڙي ڇال ڪئي پئي رهيو
 ٿئي ٿئي ته ماڳ مري سون پيو
 وڃي لڏاءِ سڄي ڳوٺ ڏٺا سڄي
 پڙيڪڙ ڇڏي ماڳ اچي شڪار پيو
 جو سڄي ڏي تڏي قدرت هوءَ رکندو
 ته ڇا ڏي ڏي ڪيو وٺي ڏي ٿو
 تڏهه ڏي شڪار حرام ٿيو جي سڄي
 پڙيڪڙ ڏي تڏي ڪو ٿو من وٺ
 ڏي ڇڏي ڀاءُ شڪار جو ان ڪڏي سڄي
 اڄو جي ان ماڳ ڪڏي ڇو ٿي
 پڻ اهي قدرت ڏي ڏي ڪو ٿو من وٺ
 قاضي خان ٿي ٿي اهي عبارت
 جڏهه حياتي شڪار مڃي هوءَ
 جيترو هئي تڏي ڏي ڪڏي ڪڏي

ٿو ڏي ڇڏي ڀاءُ قدرت ڪڏي لڏاءِ
 وڃي شڪار مڃي مڃا ٿي لڳو
 جيترو هئي مڏو ڏي ڏي ٿي ٿي
 پڙيڪڙ ته وقت مڏو ڪو ٿو
 پڙيڪڙ ته ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 هوءَ ته ماڳ ڪو ٿي شخص اهو
 ٿو ڏي ڪو ٿي ڪو ٿي ڪو ٿي
 جڏي شڪار مڃي ٿي ٿي ٿي
 ٿو ٿي ته شخص ٿي ٿي شڪار جو ڇا ڇا
 ڪڏي هوءَ ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ان شڪار جو ڪڏي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 پڙيڪڙ ته ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 تڏهه ڪڏي ٿي ٿي ٿي ٿي

جي ڪهڻ ڇڏيائين تنهن جو ته ڪيڻ سو نه رهائ
پڻ جي شڪاري بسم الله چئي پري کان هنيو
پر هئو تهر شڪار ۾ جيئڻ جهجهيرو
اچي شڪار اهڙي حالت ۾ ڪٿي پئي رهيو
ڦٽي ڦٽي تنهن ماڳ ۾ مري سو پيو
وڃي لڏائينس جهنگ ۾ پر ڏنائينس مٿو
پر جيڪڏهن جنهن ماڳ ۾ اچي شڪار پيو
جو مٿي ذبح تنهن جي قدرت هو رکندو
تنهن ڄاڻي ذبح نه ڪيو وٽس پي ڦٽو
تڏهن اي شڪار حرام ٿيو هيٺئين سين سڻهو
پر خبر نه پيس تنهن جي ته ڪو پيو مون وٽ آه
ذبح ڇڏيائين شڪار جو ان عذر جي سببا
ابوجهي ان ماڳ ۾ عذر نه چون ٿا
پڻ آهي قدرت فح جي مجوسي کي جي ڪلمو چئي مها
”قاضي خان“ ۽ ”ظهيري“ ۾ اي آهي عبارت
جڏهن حياتي شڪار ۾ جهجهيري هوءَ
جيترو رهي ذبح ۾ ذبح ڪنا پوءِ

توڻي ڇڏيائين قدرت سين ڪ ڪٿي لڏائين نه ڪا
وڃي سو شڪار کي منجهه تيز لڳو
جيترو رهي مذبح ۾ ذبح پڄاڻان تهاڻ گهڻو هوءَ
پر وٽس تنهن وقت ۾ ماڻهو ڪون هئو
پر ويو شڪاري تنهن کي پڻ ۾ ڏوريندو
ته ڪيڻ حلال تنهن جو شهبو منجهس نه ڪو
هو تنهن ماڳ ۾ ڪو وٽس شخص اهو
توڻي ڳپور عاقل سو ڪ ڪا عورت توءَ
جيئين شڪاري رسيو تيسين مري رهيو
توڻي تنهن شخص نه چڻيو فح شڪر جو چڻي جڻ منجهه
ڪ ستو هو ننڊ ۾ ڪ هو مجوسين ڪنا
ته پڻ ان شڪار جو ڪيڻ ناه روا
سُتي کي حڪم جاڳندڙ جو پڻ لکن ٿا علما
تا ته عذر ٿيندا ان ماڳ ۾ اي سڀئي اشيا
پر اي سڀ تڏهڪيون ڳالهيون منجهه ڪتابن چوءِ
۽ جان هوءَ منجهس جيئڻ ٿوريڙو
تڏهن ڪيڻ حلال تنهن جو توڻي ماڻهن وٽ هوءَ

اهي اصلا ان حياتي کي حڪم موت ڇڏو
 جو سڀلڃي نڃ مڪي اصلا نجاتي
 تڏه کين حلال تهنجو مٺي محي ط لکي
 جن هون اهري کپروء جو نهون
 هاتي کي لڳن مسئلا شرطن دارا
 لهي انگر ته مناجدا ڪو ٿئون
 جز گران وديا ۽ شڪار جي ڪپر هت تهن
 ڪ وديا سڀ مٺي مناجرا ادا ٿور ٿور
 کين ڪنا تهنجي محمد منع ڪيو
 جن ڪر ڪيا ۽ شڪار کي پهرائوت وڃا
 ڪ وديا سڀ مٺي مناجرا ڪڍ اڌ ڪنا
 عجي تر اترس شڪار مناجرا انگر وڃو
 تهنه ٿو ڇو عالم حڪم ته جو
 مري ماڳ مٽي جي جيڪو علاج ڪي
 جي کين دڙت شڪار نه ٿي سندن
 تڏه دار شڪار ڪنا سولي ڪو عضو
 هدا ياء ڪافي مٺي اتي تو

مگر جيڪه اهر کپروء وٽ ويڃي شڪار ٿو
 ڦٽي ڦٽي ته مهڏا مري شڪار اهر هي
 ٿوئي حياتي ته شڪار مڪي هتي وري
 چوڏهي شرط شڪار جا اچي ات پنا
 جي هتي مومن تر اتر شڪار کي سڀلڃي
 جه انگر يد دارا عادت هوند شڪار ٿي
 ڪ پيرن پارا شڪار جي پانگ وڌي ٿو
 تڪين حلال شڪار سوڀر انگر وهرام هو
 ۽ جان هوند شڪار جيرو وري نه ٿو
 ڪ ڪيا سڀ پانگ پيرن ڏونه ترو مٺي
 تڏه حلال ڪيا ڪين بي ٽڪرا
 پراڻا وڻا ۽ شڪار مٺي ڪين پيو
 جان هوند مٺي سڄو سڀي ڪه ٿو ٿو
 تڏه ته انگر کي حڪم ويڃو چياند جي
 ۽ جان هوند سڄو سڀي جي علاج ڪي
 کين رهائ شڪار جو پراڻو ٽڪا پيو
 پري شڪار جي جا بيم چيادي تر اتر هت

مگر جي ڪنهن اهڙي ڳيرو وٽ وڃي شڪار پوي
 ڦٽي ڦٽي تنهن مهدا مري شڪار رهي
 توڻي حياتي تنهن شڪار ۾ گهڻي هئي وري
 چوڏهئي شرط شڪار جا اچي اٿ ٻنا
 جي هڻي مؤمن تراڙ شڪار کي بسمله چئي پوءِ
 جنهن انگڙي ڌارا علت ۾ هوند شڪار نه رهي جيئرو
 ڪ پيرن پاران شڪار جي پاڳو وڌي ٿو
 ته ڪيڻ حلال شڪار سو، پر انگڙو حرام هوءَ
 ۽ جان هوند شڪار جيئرو نه رهي تنهن انگڙي ڌارا
 ڪ ڪيائينس به پاڳا پيرن ڏانهن، ٿو مٿي ڏانه
 تڏهن حلال لڪيائون ڪيڻ ٻئي ٽڪرا
 پر اڃان وڻو آه شڪار ۾ لهي ڪين پيو
 جان هوند موٽي سڄو سو ٿئي ڪنهن فڪر ڪري
 تڏهن تنهن انگڙي کي حڪم وڌ جو چيلون نه ڏجي
 ۽ جان هوند سڄو نه ٿئي جي علاج ڪجي ترءِ
 ڪيڻ رهائ شڪار جو پر انگڙو نه کائبو
 پر جي شڪاري ڄاڻي بسم الله ڇڏي تراڙ هڻندي

آهي اصلا ان حياتي حڪم موت جهو
 جو بسمله چئي ذبح ڪري اصلا نه ڄاڻي
 تڏهن ڪيڻ حلال تنهن جو منجهه ”محيط“ لکي
 جيئن هوڻ اهڙي ڳيرو جو نه هوڻ جهو آهي
 هاڻي ڪي لکجن مسئلا شرطن ڌارا
 لهي انگڙو تنهن منجها جدا ڪو ٿو
 جيئن ڪر ڏين ڏيئين شڪار جي ڪ پير هٿ تنهن جو
 ڪ وڌيائينس مٿي منجهان پر اڌان ٿوريڙو
 ڪيڻ ڪنا تنهن جي محمد منع ڪيو
 جيئن ڪر ڪيائين شڪار کي پورا به پوت وڃا
 ڪ اڌ وڌيائينس مٿي منجهان ڪ گهڻو اڌ ڪنا
 ۽ جي تراڙ سين شڪار منجها ڪنهن انگڙو وڌيو
 ته ههڙو چيو عالمن حڪم تهين جو
 رهي ماڳ مٽجي جيڪو علاج ڪجي
 جيئن ڪيڻ ڏرست شڪار جو ٿيئن سنڌو انگڙي
 تڏهن ڌار شڪار ڪنا سو ليکبو عضوو
 ”هدايا“ ۽ ”ڪافي“ ۾ ان پر آهي ٿو

ٻه ٽڪر پورا ڪيائين شڪار کي ڪنا وڃ وڌي
 تڏهن ٻنهي ٽڪرن جو ڪيڻ حرام آهي
 مسئلا ذبح ۽ شڪار جا اچي تمام ٿيا
 ته ٿئي سهڪائي تن کي جي طالب دين سندا
 ”راحة المؤمنين سنڌي“ رکيم تنهن نالو
 ورهن سنڌو هجرت جي مون تنهن ڏينهن حسب ڪيو
 ميڙي مسئلا دين جا ڪيم هيڪاندا
 ته نفعو وٺن ڪڏهن ڪي مؤمن تن منجهه
 حق ۾ هن حقير جي پڻ ڪرين ڪا دعا
 آهي اميد ان ۾ عاصي کي اها
 مڃي مڃايون منن جون مان پلن برڪتا
 پئي لڳي نيڪن جي وات لهن ولها
 مرهي پنهن جي مهر سين ڏوه ڏوهاري جا
 چيو ڪري نفس جو گهڻا ڪيم گناه
 سي تون صاحب ڪج م پترا عيب عاصي جا
 ٿي م لڄائين مون کي تن مهدا
 توڻي آهين گناه منهنجا ڏونگرئو وڏا

ڪ به واتا ڪيائين پيرن ڏانهن تڏو ڏانهن مٿي
 جي وري ڪهي پار سسي جو ته پڻ درست نه ٿئي
 ڪتابن ڪنان عربي ڪڍي سي لکيا
 * ڪارڻ اهل دين جي هي لکيم رسالو
 تنهن ڏينهن اچي تمام ٿيو هي ناقص جو نسخو
 تان اڪرهن سئو ٽيهه ورهيه ٿيا منجهس ڦير نه ڪو (1130)
 ڪارڻ ميڙن تن جي ڪيم وس وڏا
 سُهڻو سڪيو سچ سين مان پاڙهين تڏا
 ڪ ڪو پڙهي بخشي فقير کي ڪڏهن فاتحا
 ته ڪرم ڪري ڪريم ڏئي مان ڪمين سان
 چڱن جي چڱائيءَ ۾ چئن مان بچا
 هادي ڪر ”هاشم“ کي مؤمن منجهه
 ڪيا آهين ڪمڙا سدائين ڪچا
 هزارين حيف ٿيا ڪمڻي ڪنا
 جت ميڙو ٿيندو مؤمنين لکين لک مڙندا
 آهي وڏو ستر تنهن جو سائينم سباجها
 پر آهي عفو تنهن جو عظيم ڏئي وڏو ئي انها

<p>تَوَلَّيْتُ هَجِي اِبْهَانَ وَتَمَّ بِلِيَا بِرَاهِمَ تَهْفَجُوا اسْرُوْبَهٗ بِاَجِيرِيَا مِيْزِي مُحَمَّدٍ مِيْزِي اِبْكَ اِحْسَانَا لَدَاي اِيْمَانَسِي دِيْ دَا رَكْنَا</p>	<p>يَحْزِي وَتَمَّ حِيْر مَا تَرْمِيْ سَبَا كَرِيْ هِدَايَتِيْ يَانَ دُونَهٗ هَادِرِيْ هِنَا دِيْكَارِيْ دِيْهٖ دِيْ لُطْفَ سَالِقَا حِيْنَ حِيْ هِيْ يَ اَكِيْرُوْكُمْ وَاجِدُوْكُمْ</p>
--	--

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ

تمام شدنی در پنج شکار بزبان سنڌي تصنيف مخدوم محمد باقر شيرازي

توه تنهن جي أبهان وير بيليپا چڙي وير چيرين مائت مٿ سڳا
 پر آهيم تنهن جو آسرو بهون باجهه پريا ڪري هدايت پاڻ ڏانهن هادي رهنما
 ميڙين محمد ميڙ سين آگا احسانا ڏيڪاري ڏيه ڌڻي لطف ساڻ لقا
 لڏائين ايمان سين ڌڻي دار ڪنا جيئن چئي هي پاڪيزو ڪلمون اچون تو اڳا

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَيْ آلِهِ وَسَلَّمَ

تمام شد نسخ ذبح شڪار بزبان سنڌي تصنيف مخدوم محمد هاشم تنوي

ڪتابيات

(مخدوم محمد هاشم نٿويءَ ڪتاب ”راحة المؤمنين“ منظوم سنڌيءَ ۾ هنن پنڄويهه ڪتابن جو

حوالي طور ذڪر آندو آهي. هيٺ انهن 25 ڪتابن جي الف-ب وار فهرست ڏجي ٿي.)

1- التبيين الحقائق: امام فخر الدين ابو عمرو عثمان پٽ علي پٽ محجن الصوفي البارع العزيلي،
وفات 743 هجري/ 1342 ع.

2- تلقيح العقول في فروع المنقول: امام احمد پٽ عبيدالله پٽ ابراهيم المحبوبي، وفات 630
هجري/ 1233 ع.

3- جوامع الفقه: امام زين الدين ابونصر احمد پٽ محمد العتابي، وفات 586 هجري/ 1190 ع.

4- حياة الحيوان: امام كمال الدين محمد پٽ موسيٰ پٽ عيسيٰ الدميري، وفات 808 هجري/ 1405 ع.

5- خزانة الاكمل: امام ابو عبدالله يوسف پٽ علي پٽ محمد الجرجاني، وفات 522 هجري/ 1128 ع کان
بعد ۾.

6- خزانة المفتين: امام حسين پٽ محمد السميقي الحنفي

7- خلاصة الفقه فارسي: امام عبداللطيف.

8- شرح تحفه الملوك: امام محمد پٽ عبداللطيف.

9- شرح تكملة رازي.

10- عنايه: امام اڪمل الدين محمد پٽ احمد الحنفي الدمشقي، وفات 786 هجري/ 1384 ع.

11- العيني شرح الكنز الدقائق: قاضي زين الدين عبدالرحيم پٽ محمود العيني، وفات 864 هجري/
60- 1459 ع.

12- غاية البيان: امام قوام الدين امير ڪاتب پٽ امير عمر پٽ امير غازي الاتقاني، وفات 758 هجري/
1357 ع.

13- فتاويٰ تاتارخاني: علامه فريدالدين عالم پٽ العلاء الانصاري الحنفي الدهلوي وفات 786 هجري/
1384 ع.

14- فتاويٰ سراجي: علامه سراج الدين علي پٽ عباس الاوسي.

- 15- فتاويٰ ظهيري: امام ظهيرالدين ابوبكر محمد پٽ احمد القاضي الحنفي، وفات 619 هجري / 1222 ع.
- 16- فتاويٰ قاضي خان: امام ابوالمفاخر حسن پٽ منصور پٽ محمود پٽ عبدالعزيز الاوزجندي، مشهور فخرالدين قاضي خان، وفات 592 هجري / 1196 ع.
- 17- قرآن مجيد: كلام باري تعاليٰ.
- 18- القنية المنية لتمر الغنية: علامہ نجم الدين ابوالرجاء مختار پٽ محمود پٽ محمد الزاهدي، وفات 658 هجري / 1260 ع.
- 19- الكافي في شرح الوافي: امام ابوالبركات عبدالله پٽ احمد پٽ محمود النسفي الحنفي، وفات 701 هجري / 2 - 1301 ع.
- 20- الكفاية في شرح الهداية: امام جلال الدين پٽ شمس الدين الخوارزمي، وفات، 767 هجري / 66 - 1365 ع.
- 21- المحيط السرخسي: امام رضي الدين محمد پٽ محمد السرخسي، وفات 671 هجري / 70 - 1369 ع.
- 22- الصلاة المسعوديه: امام مسعود پٽ محمود پٽ يوسف السمرقندي.
- 23- مسكين شرح كنز: امام محدث معين الدين الهروي مشهور ملا مسكين، وفات 954 هجري / 1547 ع.
- 24- مطلوب المؤمنين.
- 25- الهداية: امام برهان الدين ابوالحسن علي پٽ ابوبكر پٽ عبدالخليل الرشداني المرغيناني، وفات 593 هجري / 1197 ع.

انوڪن لفظن جي معنيٰ جي ڀڻي

(نچ سنڌي الفاظ ۽ محاورا جي ڪتاب ۾ آندل آهن)

الف		اَلْهَارُ	هيٺ ڪرڻ
اڳاڻو	اڳاڻو	اَلْهِي	لٽي، لهي اچڻ
اڳو	ڏٺي، مالڪ	اِنِير	ان طرح، ان ريت
اَبَهاَن	ڇُٽان، بچان	اَنگِرا	عضوا
اَبوَجَن	ابوجهن، اڻ ڄاڻن	اوڏو	ويجهو
اَپارا	گهڻو	اوڏيرو	اوڏو، ويجهو، قريب
اُپَٽو	پُٺيو، ڪوليو (وات)	اُهڇُ	اهڃاڻ، اشارو
اَپ	آسمان	اَهلي	گهر ۾ رهندڙ، گهرو
اُپَٽو	بينو	اِهيءُ	هيءُ
اُپَٽو	اُپو بينل (ڪريل جو ضد)	اِيهار	نمونو، شڪل، مهانڊو
اَٿا	مٿان	ب	
اُٿري	تڙڪي، اُڇلجي	باڪ (=باڪ)	خوف، ڊپ
اُٿو	چيو	بَٿون	پَٿون، وڇون
اِجابَت	قبوليت، منظوري، سڏ ورنائڻ، سڏ تي موٽي پوڻ	بُڇا	بچڙا
		بُڇڙو	خراب، حرام
اِڃاڻ	اڻ ڄاڻ	بَري	زمين وارو، زمين تي رهندڙ
اِچر	اڃان	بَسْمِلَه	بسم الله
اُڇاڙو	مٽاڇرو، ڇمائو، ٿورو، هلڪو	بِگاڙ	بگهڙ
اڏوڀاءُ	اُڀا ڪيائين	بيدي	(=بيديون) سڃون، برپت، ميدان
اڏا	اڌ مان، اڌ کان	ب	
اڏا	اڏو، سامهون	بَهر	ٻاهر
اَسَر	خچر جهڙو پر وڌيڪ طاقتور جانور	بَن	ٻنهي
اَشياءَ	شيون (شيءَ جو جمع)	بَه	(=بهرون) گهڻيون
اِڪاره	يارهن	بيلي	همراهي ڪندڙ، مددگار
اَلٿي	لهي، ڪري		

پ		ن	
پَت	طریقن، نمونن	نُري رهيو	بي جان ٿيو، ساهه نڪري ويو، مري ويو
پُجڻا	پڄڻ کان		
پِر	پاسو، ٿيڪ		پ
پَري	چڪي، جهلي	پَار	پاسو، حصو، طرف
پُوتارو	بتال، بدحواس، چتو، پورالو	پَاڙا	پاسو، طرف
پُئي	پئو، خوف	پُٺ	پاسو
ت			پُنِيرَا
ٿاڻا	تتو ڏنائون، کوسو ڪيائون	پَت ڪيئون	اهو ڪيڙو جنهن مان ريشم پيدا ٿئي
ٿڌ	تڏهن	پَتڻو	ڪڍيو
ٿرت	سُرت، سمجھ، خبر	پُڄاڻ	(=پڄاڻان) ان کان پوءِ
ٺغڌري	پڪيءَ جو قسم	پَر	طرح، طريقو
ٺڪ	گيت، وڏو ڀڪ، ڀڪ ساهي پيئڻ	پَرور	پروڙ، سمجھ، ڄاڻ
ٺام	پورو	پَڙي	پڙهي، چوي
ٺوڻي	ٺوڙي، جيتوڻيڪ، جيڪر	پَڙهن	پڙهيل عالمن
ٺه	طرح، ريت، نموني	پَسَن	ڏسَن
ٺهڙ	تڏهن، تنهن وقت	پَر	(= پَرين) نمونن، نمونا
ٺهو	تهڙو	پَريندڙ	پهريائين، اڳ ۾ ئي، شروع کان ئي، ڌريان
توه	باهه، پلائي، ڪرم، بخشش	پُوٽ	پتي، حصو، ڀاڱو
توڻ	ٺوڻي، ٺوڙي، جيڪر	پُوئين	پيٽ ڀر، پيرن تي
ت			پَڪ
ٿرمڇي	(= ٿرمڇي) باز جو قسم	پَگن	ڪنڀن
ٿلي	(= ٿلهي) پائخانو	پَٺا	وڻ جا پن
ٺوڪ	شيون، ڳالهيون	پُٺا	پورا ٿيا
ٺورو	ٺولو، پڪرين جو ڌڻ	پَنڄا	پنجون
ت			پوءِ
ٺول	شيءَ، ڳالهه، نمونو، طريقو، اوزار	پَه	خيال

پهسُ		اوچتو، امالڪ	چ	
پَهَنُ	پتر	چارَن	چانورن	
پَهَنُ	(= پهن، پھون) پڪريون، پڪرين جو ڌڻ	چَرَنُ	چَرَهَنُ	
پَيَدا	ظاهر، پترو	چُڪي رَهيو	نڪري چڪو، نڪري ويو	
پَناس	سندس پيءُ، ان جو پيءُ	چُئاءُ	کاڌائين	
		ج		
جَاد	جَهَنڊ	چُئي	چڳي	
جَان	جڏهن، جيئن، جيڪر، جيسين	چُوڻِيَرُ	پڪيءَ جو قسم	
جَئرا	(= جَناءُ) بيهڻ	چَوَءُ	چوي، پڙهي، چيو	
جَجو	(= جهجهو) گهڻو	چِيئَن	ڦاڙيندڙ جانورن، چيريندڙ حيوانن	
جَجيرو	جهجهيرو، گهڻو	چُئَنُ	چوڻ	
جَرَخُ	زخم، ڦٽ			
جَلي	(= جهلي) وٺي	چَپَر	ڏونگر، جبل، ڪوهستان	
جِماغُ	مُباشرت، مرد ۽ عورت جو ميلاپ	چَٽ	ڦڙو	
جُنِيئو	تڙ وارو، غسل جي حالت وارو	چَلِيروِي	چلرن واري مڇي	
جَهَرَ	جنهن وقت، جيڏي مهل	چِي، چِي	چيهون چيهون، ذرا ذرا، ٽڪر	
جَهڙ	جڏهن، جنهن وقت		ٽڪر، پرزا پرزا	
جَهل	اڻ ڄاڻائي	ح		
جَهر	جنهن ۾	حاجَت	ضرورت	
جَهو	جهڙو	حَامِل	پيٽ واريءَ، ڏکي	
جِيٽو	ساڄو	حِمارُ	گڏھ	
		خ		
خَارَن	خاڙين	خُبرداري	خبر رکندڙ، ڄاڻ	
خاهو	بابيهو	خُمَرُ	شراب	
خپ	زبان	د		
خيرو	باه	دَارُ	دنيا، جهان	
		دُرس	صحي، جائز، حلال	

ڏُڙسُ	صحي، جائز، حلال	رہاء	جُڳاء، روا، جائز، مباح هجڻ
دوہائي	پکيءَ جو قسم	رَہڪَ	رهائش
	ڌ	ريہ	(= ريہين) اُن ري، ان کان سواءِ
ڏَاڙان	انهن کان سواءِ	ز	
ڏُڪو	ٿلهو ڏنڊو	رُڻوڻ	حرام ⁽¹⁾
ڏڻي	مالڪ، الله تعاليٰ	س	
	ڌ	سَازَ	خبر، معلومات
ڏائي	کاٻي	سَاري	ياد ڪري، سنڀالي
ڏُگندو	تڪليف، سور، مرض، بيماري	سَاعت	وقت، مهل
ڏوڙيندو	ڏوريندو، ووڙيندو، ڳوليندو	سامَءَ	رهي، گذاري
ڏَنپَ	عذاب سهڻ، سور ڏيڻ، صدمو پهچائڻ	سَاندَن	سانڍڻ
ڏَنپَرو	مڇيءَ جو قسم، ڪُرڙو	سَائِمَ	سائينم، مُنهنجا سائين
ڏونه	ڏانهن	سَائي	سائين
ڏَه	ڏهون	سُئاءَ	بُڌائين
	ڊ	سَباڄو	(= سباجهو) باجهارو، مهربان
ڊرڳي	ڊگهي	سَترُ	ڍڪ، پردو
ڊوري	ڊوڙي، ڏُڪي، پڇي	سَترانُ	سخت، ڏاڍو
	ڌ	سَڄُ	سج
ڏاڍ	ڪُهندڙ، ڪاسائي	سَڄِه	سهنجو، سولو، موقعو، وجهه، اوزار، هٿيار
ڏيڄ	ڪُهن	سُڄي	بُڌجي
	ر	سَرا	رهڻ جي جاء، محلات
رَهاڪو	رهاڪو، باشندا	سَرنَ	هلن، زمين تي سرندڙ جيت
رُڀو	چاندي	سَڦرو	فائدو ڏيندڙ، عمدو
رڙي	رڙهي، نڪري، وهي هلي	سُڪي	زمين
رَسائي	رسايا، پهچايا	سُنَ وَيَنو	اڻ طهريل
رَسي	پهچي	سَندانَ	سندن، انهن جا
روز	ڏينهن	سَني	(= سنهي) پيشاب

(1) جيتوڻيڪ ”زبون“ لفظ جي اصل ۾ معنيٰ ڊنل، ڦٽل، جُهريل به آهي، پر هتي مخدوم محمد هاشم ٺٽوي ڪلهوڙا دور جي محاوري پٽاندڙ ”زبون“ لفظ کي ”حرام“ جي معنيٰ ۾ آندو آهي.

سُٺھو	سٺو، ٻُڌو	ڪ
سُونھارو	سونھن وارو، سھڻو	ڪَ يا
سَھجِيَرُو	سھنج، سولو، آسان	ڪاڙڻ واسطي، لاءِ سبب
سُھڪايَ	(= سھڪايون) سوڪايون، سولايون، آسانيون	اثر اٿتو ڌڪ يا زخم، موتمار، گھرو زخم
سِيپُڄاڻو	ٿرمڇي (باز جي مادي)	ڪاري رنگ واري
سِيٽار	گدڙ	ڪاٺي مان ٺھيل تير (سڇي سر ۾)
سِينِگ	سڱن مان ٺھيل ڪمان، ڪمان	لوھي چھنب ھڻي ٺاھيل تير
سِ	سين، سان	(= جمع ڪتيون) ستن ننڍڙن تارن جي ميڙ جو نڪت، تارن جو جھڳٽو
سُٿر مُرُءُ	اُٺ پکي	ماريو
ص		ڪجھ، ذرو، ھرگز، مورھين
صَاحِبُ	الله تعاليٰ	جيڪر، جيڪڏھن
صِيَدَ	شڪار ٿيل جانور	ڪريو
ظ		ڪن، گھرن
ظَنَ	گمان، شڪ	ڪندي
ع		سخت اڃ لڳڻ ڦٽڪو ٿيڻ سوڪ يا اٽل ٿيڻ
عَاصِي	گنھگار	ڪونج پکيءَ جو قسم
ف		سڏڻ، ڪوٺڻ
فَاتِحَا	سورة الحمد، مري ويل ماڻھوءَ لاءِ سورة الحمد پڙھڻ، دعا گھرڻ	ھيڃ شوق، چاھ، سڪ، اُڪير، پيل، خوشي ڪوھن
ڦ		چوي
ڦُٿرو	چڱو، صحيح، جائز، حلال	ڪيٿان، ڪيڙا
ڦُٺي	ڦٽڪي، چُرِي پُري	ڪيڙ، ڪيڙي، ڪول
ڦُٺي ڦُٺي	ڦٽڪي ڦٽڪي	ڪير، لوھ جو قلعو
ق		ڪيون
ڦاڙُ	پکيءَ جو قسم	

ڪ			
ڪا	لاءِ، واسطي	لقاء	الله تعاليٰ جو ڏسڻ، ديدار ڪرڻ
ڪارين	گهارين، گذارين، رهن	لڳه	لاڳيتو
ڪانئي	ساڙي	لڳهر	لاڳيتو
ڪپ	(= ڳپ) پيٽ جانور جو، ڦر	لنگن	عضون، بدن، جسم
ڪپرن	ڳپيرڻ، تخمر جهلڻ واري جاءِ، ٻڃي داني	له	لوھ
ڪپڙو	ڳپرو، ڇوڪرات (نوخير جنهن کي اڃان ڏاڙهي نه آئي هجي، لاسڙيات ڇوڪرو)	لڻبو	ٻڏي ويهاريو
		لڻجي	ٻڏي ويهارجي
ڪرڪيريو	ڪڙ ڪهيتو، چانڊاڻو (اڏامندڙ جيت جنهن جي پُڇ مان روشني نڪري)	لئي	واسطي، لاءِ، ڪاڻ
ڪرڪ	رڳ، نالي	م	
ڪريا	پير، پاوا	ماڙو	ماڻهو
ڪٿيرو	گهڻو	ماڳه	(= ماڳ) مڪان، جاءِ، هنڌ
ڪوهر	ڪوه	ماه	ماس، گوشت
ڪيٽ پڙڪ	ڪيٽ جي آبادي جي موقعي تي	منائي	منايون، ڏوه گناه
ڪينا	ڪاڻڻ کان	منن	گنهگارن
ڪيندو	ڪاڻيندو	مٽي	مٽي، سري، سيسي
ڪيڻ	ڪاڻڻ	مڃوسي	باه جو پوڄاري، آتش پرست، گبر
ڪيو	ڪيرو ٿيل عضو	محرّم	حج يا عمره ۾ احرام وارو
گ		مذبوح	ڪنل جانور
گاڙ	گهاٽ، زخم	مرتبو	پيرو، دفعو
گرن جو	گهر ۾ رهندڙ، ڌاريل، پاليل	مُرتد	دين کان ڦريل، اسلام جو منڪر، بي دين، ڪافر
گنگو	گونگو		
گن	گهڻي	مردِي	مڙسي
گيتا	گهٽيا، ڏنبا	مَرڪن	عزت لهن، سرخروئي حاصل ڪن
گيهڙو	گهلجو، چڪبو	مڙو	جهنگلي جانور
		مري رهيو	مري رهيو
		مري وارو	مرگهي وارو

مُعلم	پڙهائيل، سيڪاڙيل	وَبَال	گناه
مُعِين	مقرر، نالي سان	وَترو	وڌيڪ، سرس، گهڻو، زياده
مُنَجَّا	انهن منجهان	وَجِبو	وجهو، چڏبو
مُنَجِس	(= منجهس) ان ۾	وَحشي	جهنگ ۾ رهندڙ، جهنگلي
مُني	مُڏي	وَذيرو	وڏو، گهڻو
مُو	مُو	وَر	يلي
موچارو	سُو	وَرَن	رنگ
مُورَه	(= مورهيڻ) مور ڳو، هرگز	وَسَائِيدي	وسائيندي، آباد ڪندي، ڳوٺ ٻڌندي
مُه	مُنهن، ڌار	وَسَوَاسِي	وسواس، شڪ شبهو
مُها	مُنهن، وات	وَسُهَن	مڃڻ، عمل ڪڻ
مُهڏا	اڳيان، سامهون	وَلها	نلها، سڃا، سڪڻا، نڌڪا
مُهڏاس	ان جي اڳيان	وِڻو	ڳنڍيل، مليل
مِهڙ	مهرباني	وَهڙ	وهڻ، ڍور، چوپايو جانور
مُهو	مِچر	وَهَنده	هلندي، پڇندي
مِيرِي	(= ميڙي) قيامت جي ڏينهن	وِيا	پيٽ مان ڄاول، اولاد، ٻڻ، نسل
ن		وِير	ويل، مهل
نَامُ	نالو	وِيسَرَن	ويسرڪڻ، غفلت ڪڻ، سستي ڪڻ
نَاءُ	نانءُ، نالو	هه	
نَبَار	نِج، خالص، اصلي، چنڊ	هَاج	ڪم
نُحر	اُٺ کي ڪُهڻ	هَڏ هُڏ	پکيءَ جو هڪ قسم، مشهور رنگين ۽ ڪلنگي وارو پکي، مرغ سليمان
نِرٺ	نظر، سوچ ويچار	هَڏه	(= هڏهيڻ) هرگز، مورهيڻ، هر ھر، هوريان هوريان، آهستي آهستي
نُرونو	رڳ، نالي	هَرري	هري هري، آهستي
نُرياءُ	نُڙيءَ کان، نُڙيءَ وٽان	هَڻجَا	هنڊاڻج، لائڇ
نُبُسُوري	سموري، سڄي	هُوند	جيڪر
نُگيو	نڪتو، ظاهر ٿيو	هَيج	شوق، چاهه، دل سان
نُهائيت	انتها، پڇاڙي	هڪاندو	
نُنياءُ	انهن مان	و	
وَانِئا	ٽڪرا، ڀاڱا، حصا	هِيڪُ	هڪ
وَاهِيئا	چيائين، پڙهيائين	هِيڪُڙو	هڪڙو
وَاهِي	وهائي	هِي	هيٺئين، دل
وَائِي	ٻولي	هِيئي	هيٺين

رَاحَةُ الْمُؤْمِنِينَ

مختصر محمد مائش توي
 واکتر عبدالرسول قادري

مشرقي لکچرنگ لائبریری، حیدرآباد

هِي رَاحَةُ الْمُؤْمِنِينَ مَجْمُوعَةُ بَيِّنَاتٍ فِي شُكْرِ حَاجِيَاهُ
 تَصْنِيفَ كُنَّاخْدُومِ مُحَمَّدِ هَاشِمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Maktabah Mujaddidiyah

www.maktabah.org

This book has been digitized by Maktabah Mujaddidiyah (www.maktabah.org).

Maktabah Mujaddidiyah does not hold the copyrights of this book. All the copyrights are held by the copyright holders, as mentioned in the book.

Digitized by Maktabah Mujaddidiyah, 2012

Files hosted at Internet Archive [www.archive.org]

We accept donations solely for the purpose of digitizing valuable and rare Islamic books and making them easily accessible through the Internet. If you like this cause and can afford to donate a little money, you can do so through Paypal. Send the money to ghaffari@maktabah.org, or go to the website and click the Donate link at the top.